

SİNSİ TEHLİKE DİJİTAL OYUNLAR

46

DOÇ. DR.
ENES BAYRAKLI
İLE SÖYLEŞİ

10

DİJİTAL OYUN
OYNAYANLARIN
DÜŞTÜĞÜ TUZAK

18

DÜNYA HAYATI BİR
OYUN VE EĞLENCEDİR

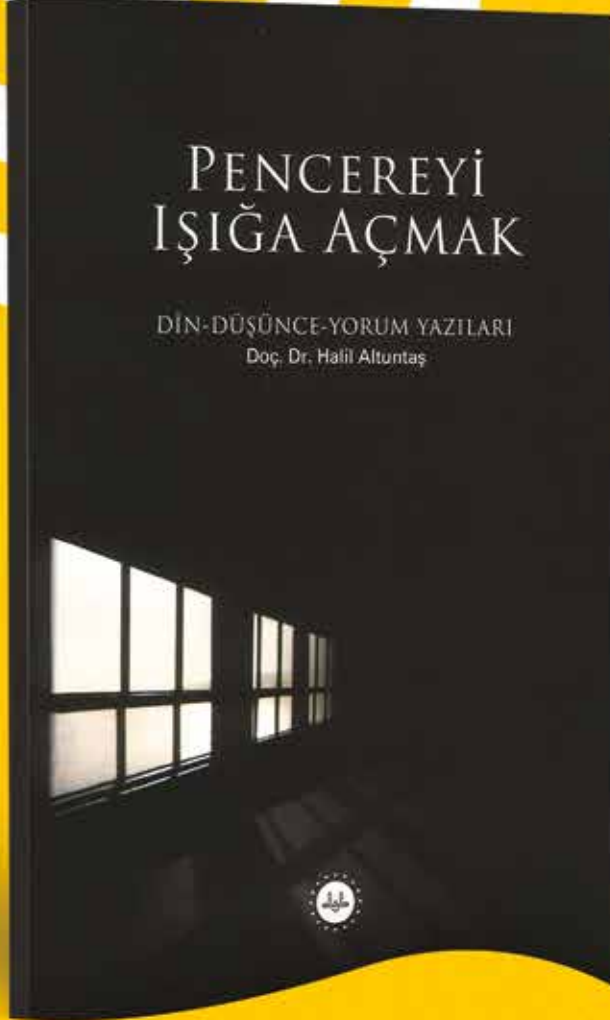
42

EŞLER ARASI SAYGI
VE TAKDİRİN ÖNEMİ

58

NECİP FAZIL'IN
EVRENSEL SESİ

YAYINLARIMIZ

Pencereyi Işığa Açmak kitabının alt başlığı "Din-Düşünce-Yorum Yazıları" ifadesini taşımaktadır. İçerik, bu alt başlığın yansıttığı şekilde yazarın düşünce ve yorumlarını derleyen yazılardan oluşmaktadır.

Eserde, maddenin ötesine geçemeyip pencereyi imana kapamanın, ruhu karanlığa mahkum etmenin hakiki engellilik olduğu; bu tür bir engellilik halinden kurtulmanın ise pencereyi ışıığa açmakla mümkün olacağı anlatılmaktadır.

www.yayinsatis.diyanet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet Yayınları satış yerlerinden,
yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden
temin edebilirsiniz.

DİJİTAL OYUNLAR:

EĞLENCEDEN BAĞIMLILIĞA GİDEN YOL

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Bilgisayarlar, oyun konsolları, mobil cihazlar ve sanal gerçeklik sistemleri gibi dijital platformlar üzerinden oynanan dijital oyunlar, günümüzün en popüler eğlence araçlarından biri hâline gelmiştir. Özellikle gençler ve çocuklar arasında yaygın olarak oynanan bu oyunlar, teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha gerçekçi ve etkileyici hâle gelmiştir. Ancak dijital oyunlar, hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle dikkat çeken bir konudur. Bu oyunların, stratejik düşünme, problem çözme becerileri ve el-göz koordinasyonunu gibi özellikleri geliştirmeye yardımcı olduğu bilinen bir durum. Özellikle çok oyunculu çevrim içi oyunlar, takım çalışmasını teşvik ederek bireylerin sosyal becerilerini artırmasına yardımcı olmaktadır. Eğitsel oyunlar, bilgi edinmeyi eğlenceli bir hâle getirerek öğrenme sürecini desteklerken bazı oyunlar da yaratıcılığı teşvik eder ve oyuncuların yeni dünyalar keşfetmelerine olanak tanır. Ancak bunların yanında dijital oyunların olumsuz yönleri de vardır. Uzun süre oyun oynamak bağımlılığa yol açmakta ve bu durum, akademik başarıyı ve sosyal ilişkileri olumsuz etkilemektedir. Ayrıca şiddet içeren oyunlar, oyuncuların agresif davranışlar geliştirmesine neden olmaktadır. Fiziksel sağlık açısından bakıldığında ise uzun süre ekrana bakmanın göz yorgunluğuna, duruş bozukluklarına ve hareketsizliğe bağlı sağlık sorunlarına sebep olduğu herkesçe bilinen bir gerçek. Bunun yanında, bilinçsiz oyun alışverişleri ekonomik zarara yol açmakta ve özellikle çocuklar için risk oluşturmaktadır. Bu nedenle, oyun oynama süresi dengeli bir şekilde ayarlanmalı, içerik seçimi konusunda bilinçli olunmalı ve özellikle çocuklar için ebeveyn kontrolü sağlanmalıdır. Ancak bu şekilde dijital oyunlardan en iyi şekilde yararlanmak mümkün olabilir.

Diyanet Aile Dergisi olarak bu ayki dosyamızda “Sinsi Tehlike: Dijital Oyunlar” başlığıyla karşınızdayız. Tehditleri ve sunduğu fırsatlarıyla geniş yelpazede ele almaya çalıştığımız dijital oyunların sadece çocukları değil yetişkinleri de yakından ilgilendirdiğine şahitlik ettiğimiz dosyamıza Dr. Tahsin Eren Sayar “Sinsi Tehlike: Dijital Oyunlar” adlı yazısında oyunların tarihî serencamını ele alarak katkıda bulundu. Ahmet Melih Karauğuz ise “Dijital Oyun Oynayanların Düştüğü Tuzak” başlığıyla, mobil/dijital oyunların masum bir eğlence aracından çok daha fazlası olduğunu bizlere aktardı. Dijital Baba olarak tanıdığımız Orhan Toker ise Uzmanına Sorduk köşemizde, oyunlarla ilgili ebeveynlerin kafasındaki sorularımıza yanıtlar verdi. Bu ayki söyleşimizi ise Doç. Dr. Enes Bayraklı ile “İslamofobi” üzerine gerçekleştirdik.

Farklı köşelerimiz ve dopdolu içeriğimizle sizleri baş başa bırakıyor, keyifli okumalar diliyorum.

İSLAM
FARKLI

**10. DİJİTAL OYUN OYNAYANLARIN
DÜŞTÜĞÜ TUZAK**

Ahmet Melih KARAUĞUZ

14. UZMANINA SORDUK

Mustafa BERK

**18. DÜNYA HAYATI BİR OYUN VE
EĞLENCEDİR**

Dr. Hüseyin ARI

**20. RAHMET ELÇİSİNİN ÇOCUKLARA
OLAN MERHAMETİ**

Dr. Abdulhekim ÖZ

22. Bİ' KAHVE?

Gülsüm KARAPINAR

24. İYİLİK SEVDALILARI

Gülhan YILMAZ

26. GÖKYÜZÜ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Mehmet AYDEMİR

04

**SİNSİ TEHLİKE:
DİJİTAL OYUNLAR**

Dr. Tahsin Eren SAYAR

38

**OK DOĞRU GİTMEZDİ
DOĞRU OLMASA**

Gülşen ÜNÜVAR

28

İLİŞKİ BAĞIMLILIĞI VE EVLİLİK

Cihan ULUÇ

NİSAN
2025

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar DOYMAZ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Zeynel Abidin AKDUMAN

Editör
Mustafa BERK

Yayın Koordinatörleri
Esmâ TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Dudu ALKAN

Sosyal Medya
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Grafik-Tasarım
Epa-Mat Basım Yayın Prom. San. Tic. Ltd. Şti
www.epamat.com.tr

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

54

TAŞIN ESTETİĞE BÜRÜNMESİ: ERZURUM YAKUTİYE MEDRESESİ

Sümeyra YAMAN

**32. ERGENLİK DÖNEMİNDE
GÖRÜLEN DEĞİŞİMLER**
Hatice TOPKARAOĞLU

34. İSTİMLAK GÜNLERİ...
Fatma BARBAROSOĞLU

40. TARIMSAL BİYOTEKNOLOJİ
Meryem KILIÇ

**42. EŞLER ARASI SAYGI VE
TAKDİRİN ÖNEMİ**
Büşra BOZKURT

**46. DOÇ. DR. ENES BAYRAKLI
İLE SÖYLEŞİ**
Mahir KILINÇ

50. YERELİN GERİ DÖNÜŞÜ
Dudu ALKAN

62. BİR GÜN DÖNMEK ÜZERE
İshak KOÇ

64. SIFIR ATIK VE MUTFAKLARIMIZ
Şule TÜZÜN

66. ATEŞ DÜŞTÜĞÜ YERİ YAKAR
Mustafa Mirza DEMİR

**70. TOPLUMUN SESSİZ DİLİ
MODA VE HİYERARŞİ**
Zeynep KAYSERİ UZUN

74. MAMA HATUN
Meryem DALĞIÇ

**76. FİTOTERAPİNİN MODERN
TIPTAKİ YERİ**
Dr. Ahmet ÇELİK

78. BULMACA
Ali OSMANOĞLU

80. KİTAPLIK
Süreyya MERİÇ

58

NECİP FAZIL'IN EVRENSEL SESİ

Mustafa UÇURUM

Abone İşlemleri

Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik

dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No

Döner Sermaye Daire Başkanlığı
TC Ziraat Bankası, Mustafa Kemal
Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Temsilcilikler;

Yurt içi: İl Müftülükleri,
İlçe Müftülükleri
Yurt dışı: Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli
Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)
Basım Tarihi: 20.03.2025

Baskı

İhlas Gazetecilik A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas
Plaza No: 11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
Tel: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

SİNSİ TEHLİKE DİJİTAL OYUNLAR

■ Dr. Tahsin Eren SAYAR

Yalova Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

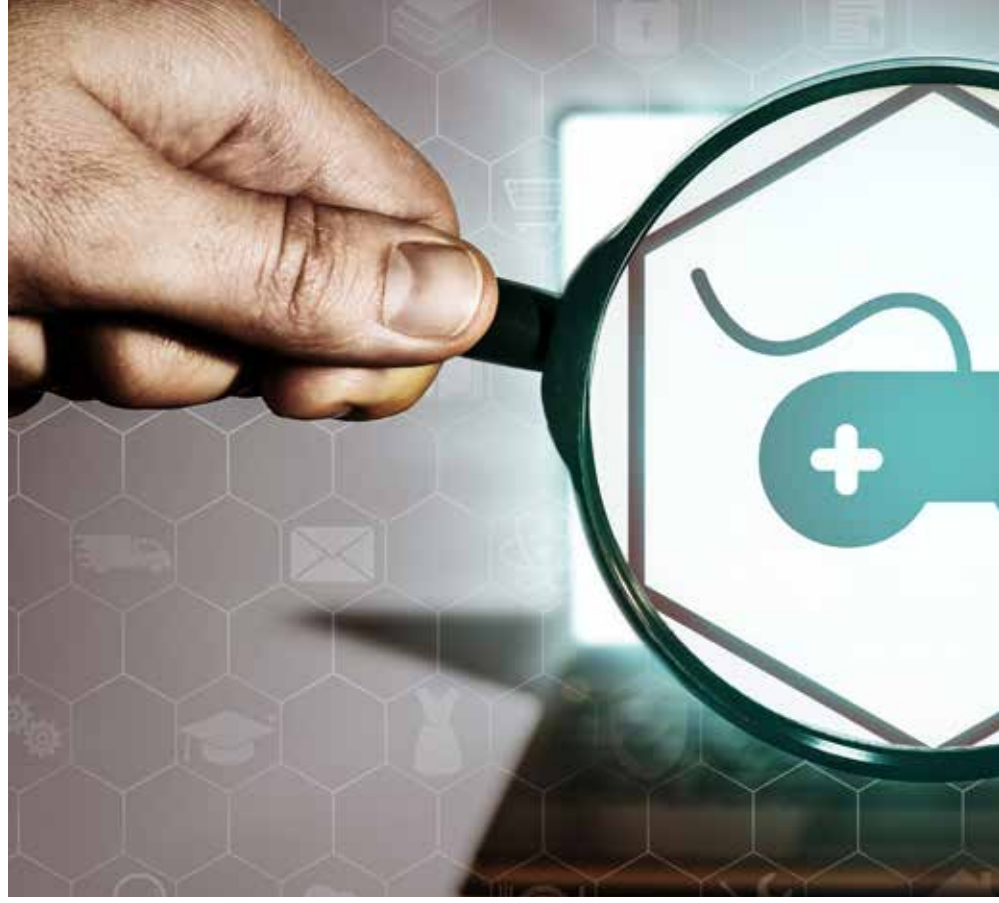
Dijital dünyanın önemli tüketim araçlarından biri olan dijital oyunlar, 60-70 yıllık serüveni içerisinde teknolojinin nimetlerinden faydalanarak eğlence dünyasının vazgeçilmez öğelerinden biri olmuştur. Atari ile küresel üne kavuşan bu teknoloji, sonrasında oyun konsolları ve bilgisayarlar; günümüzde ise giyilebilir teknolojiler ve yapay zekâ ile dikkat çeken bir endüstriye dönüşmüştür. Dijital oyunların elde ettiği başarı şüphesiz birçok farklı etmeni içerisinde barındıran kapsamlı ve bir o kadar da karışık bir düzlemin tezahürüdür.

Dijital oyunlara yönelik kapsamlı bir tanımlamadan önce bu teknolojinin ham maddesi olan oyun kavramını ve bunun insan yaşantısındaki iz düşümünü aktarmakta fayda vardır. İnsanlık tarihi kadar eski olan oyun oynama eylemi, sosyal yaşantımızda bizleri geleceğe hazırlama ve yaşamın kendisini anlamada faydalar sağlamaktadır. Örneğin, Johan Huizinga *Homo Ludens* adlı çalışmasında, oyun oynayan insan tasvirini

yaparak eylemin kültür kadar eski olduğunu hatta hayvanların dahi oyun ile kendilerini yaşayacakları ekosisteme adapte ettiklerinden söz eder. Metin And ise *Oyun ve Bugün* adlı eserinde oyunun eğlence, yarışma, avlanma gibi unsurların gerçekleştirilmesi için yapıldığından söz eder. Oyun aynı zamanda bireye taklit etme ve temsil kabiliyeti sunar. Aristoteles *Poetika*'da, taklit yoluyla insanların gelecek yaşama hazırlandıklarını söyler ve bunda oyunun rolüne vurgu yapar. Platon ise taklit yeteneğinin insanları hayata hazırlayan önemli bir fizyolojik olgu olduğuna dikkat çeker.

Klasik anlamda oyun, fiziksel öğelerin ve mücadelenin fazla olduğu bir alan olarak görülür. İçinde kurallar barındıran oyunlar belirli bir disiplin içerisinde gerçekleşir. Dijital oyunlar ise bu özelliklerin birtakımını barındırmakla birlikte sanallığın sunduğu olumlu ve olumsuz özellikler taşır.

Dijital oyunlar, her ne kadar eğlence unsuru üzerinden değerlendirilse de aslında multidisipliner bir yapının ürünüdür. Yengin'e göre dijital oyunlar; yeni iletişim ortamlarını kullanan, içerisinde dijitallik, etkileşim, sanallık ve modülerlik özellikleri barındıran bireysel bir iletişim ortamıdır. Binark ve Bayraktutan-Sütcü'ye göre ise dijital oyunlar, profesyonel bir yapılanmanın ürünüdür ve içerisinde maddi bir değer

taşır. Bu konu belki de dijital oyunları klasik oyunlardan ayıran en önemli unsurlardan biri olarak göze çarpar. Dijital oyunlar, sanallığın sunduğu olanaklar doğrultusunda kullanıcıların farklı mekân ve zamanlarda eylemde bulunmalarını sağlayan ve onların yeni medya olanaklarının sunduğu imkânlardan faydalanarak platformlarda zaman geçirmelerini mümkün kılan bir eylem olarak tanımlanabilir.

Aksiyon, dövüş, macera, spor, bulmaca, rol yapma, strateji ve simülasyon gibi türlerde sınıflanan dijital oyunlar aynı zamanda çok sayıda olumsuz unsura sahip bir endüstri olarak da dikkat çekmektedir. Bu hususta dijital oyunların etki alanında olan bazı paradigmalara göz atmakta fayda vardır. Bunlardan ilki, oyunların sunduğu "gerçeklik"

sorunudur. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla artan ve televizyon ile zirveye ulaşan gerçeklik sorunu Baudrillard'ın da üzerinde durduğu sanal bir evrenin inşasına yönelik güçlü veriler sunmaktadır. Günümüzde bu sorun, önü alınamaz bir noktaya doğru ilerlemektedir. Örneğin, dijital oyunlar bizi yeni bir sanal evrene sürüklemektedir. Bu evren içerisinde bizler yeni bir mekân, yeni bir zaman ve yeni kişiler ile ilişki içerisine girmektediriz. Bu ilişki hâli, gerçek dünyada karşılığı olmayan bir duruma denk düşmektedir. Çünkü sanallığın sunduğu imkânlar aslında gerçek yaşamımızda var olamayacak ve bize herhangi bir avantaj sağlamayacak unsurlardır. Ancak insanlar, buna karşın yine de kendilerini daha iyi hissettikleri bir sanal dünyanın parçası olmayı tercih edilmektedir. Bu durumun

suçu “izleme” özgürlüğüne sahip olduğunuz bir evrende kurallara uymamak, suç işlemek ve her türlü olumsuz davranışa sürüklenmek işten bile değildir. Yine oyunlarda uygulanan şiddetle birlikte kadınlara yönelik olumsuz davranışların sergilenmesi, kadınların bir meta olarak görülmesi ve her türlü istenmeyen olumsuzlukların kadınlar üzerinden yansıtılması da oyunlarda sıkça rastlanan bir durumdur. Crossman ve DeGaetano’nun *Çocuklarımıza Öldürmeyi Öğretmeyi Bırakın* adlı çalışması göstermektedir ki oyunlarla

çok fazla vakit geçiren çocuklar bağımlı, duyarsız ve şiddeti hızla öğrenen bireylere dönüşmektedir.

Oyunlar aynı zamanda ideoloji ve söylem araçlarıdır. Bu durum bizi oyunların özellikle propaganda aracı olarak kullanılması tezine ulaştırmaktadır. Çünkü kısa süre içerisinde dünyanın her yerine yayılabilme kudretine sahip olan dijital oyunlar, özellikle hegemonya kurmak isteyen güçlerin siyasi aracı haline dönüşmektedir.

Örneğin, Amerika’da 2002 yılında piyasaya sürülen *America’s Army* adlı oyun, Arap ve Afgan düşmanlığını körüklemektedir. Oyundaki en temel amaç, Ortadoğu coğrafyasında Amerikan askerlerinin o bölgedeki sözde “teröristleri” yok etmesi üzerine kuruludur. Yine *Call of Duty* oyununun birçok serisinde Amerikan ve İngiliz birlikleri kurtarıcı; Orta doğu, Çin, Rusya ve diğer Asya ülkelerindeki insanlar ise düşman olarak lanse edilmektedir. Bu durum göstermektedir ki dijital oyunlar aynı zamanda kullanıcılara çoğu zaman fark ettirmeden bir ideoloji sunumu yapmaktadır.

Dijital oyunlarda belki de en çok gündeme gelen ve tartışılan konulardan biri endüstrinin elde ettiği kâr payıdır. Öyle ki endüstri günümüzde Hollywood’u bile geride bırakan güçlü bir konuma ulaşmıştır. Bu noktaya gelinmesinde özellikle çevrim içi satın alma platformlarının önemi büyüktür. Steam, Play

en temel nedeni elbette oyunların bizlere sunduğu süslü görsel dünya ve burada sahip olduğumuz anonimlik. Nitekim oyun dünyasında, kendinizi var olduğunuz bir kişi gibi göstermeme hakkına sahiptir. Bu hak sizi, hayal ettiğiniz veya iç dünyanızda arzuladığınız bir kişiliğe yönlendirebilmektedir. Bu kişilik ise zamanla, gerçek ile sanal arasındaki ayrımı algılayamamanıza ve gerçek dünyanın sunduğu imkân ve şartlardan uzaklaşmanıza neden olmaktadır.

Dijital oyunlarda vurguladığımız bir diğer paradigma ise şiddet ve cinsiyetçi yaklaşımlardır. Dijital oyunların neredeyse “vazgeçilmez” bir öğesi hâline gelen şiddet kavramı, özellikle küçük yaşta çocukların dünyayı algılayış biçimlerine ket vurmaktadır. Zira her türlü

Dijital oyunları değerlendirirken hem tehditleri hem de fırsatları iyi bir şekilde okumalıyız. Nasıl ki gündelik yaşamımızda iyi bir insan olmayı tercih etmek bizim elimizdeyse oyunlarda iyiyi ve kötüyü seçmek de bizim tercihimize bağlıdır. Ancak şunu da unutmamalıyız ki çocuklarımız iyi ve kötüyü anlamada yetkin bir yaşa gelene kadar bizlerin hamiliğindedir.

Station Store gibi alanlarda insanlar istedikleri ürünleri alabilme ve bunları oyun içinde çoğu zaman hiçbir fayda sağlamamasına rağmen kullanabilmektedir. Tüketim çemberinde her geçen gün daha da sıkıştığımız bir dünyada, oyunların eğlence görünümü altında sunduğu bu imkân elbette insanların dikkatini celbetmektedir. Hatta günümüzde birçok ülke, oyunlara yönelik yatırımlarını arttırmakta ve bunu önemli bir kalkınma hamlesi olarak kullanmaktadır. Ancak şu unutulmamalıdır ki özellikle çevrim içi ve mobil oyunların çoğalması çocuklarımız için büyük tehlikeler barındırmaktadır. Burada öncelikle, satın alınan

bir sonunun olmaması öne çıkmaktadır. Bununla birlikte doyumsuzluğun artması ve sürekli daha fazlasının arzu edilmesi insanları satın almaya daha fazla itmektedir.

Oyunların sunduğu olumsuzluklar hususunda bağımlılığa da vurgu yapmak faydalı olacaktır. Eğlence büyüsünün sunduğu şaşıla dünyada, çok kolay bir şekilde bağımlı olabiliyoruz. Dijital oyunlar bu parıltılı dünyada önemli bir dinamo görevi üstlenmektedir. Çocuklar ve gençler zamanın nasıl geçtiğini anlayamadıkları bilgisayar oyunlarında en önemli nimetlerden biri olan vakti harcamaktadır. Bu durum ne yazık ki gelecek nesillere yönelik tehlikeler

barındırmaktadır. Burada kısaca, bağımlılığın hangi durumlar neticesinde ortaya çıktığına da değinmekte fayda vardır. Özellikle ebeveynlerimiz, çocuklarımızın sürekli oyun oynama isteği, oyundan başka bir şey düşünmemesi ve günlük rutinlerini aksatmaları (ödev yapmama vb.) gibi davranışlar sergilemeleri durumunda çocuklarına yönelik ilgi ve alakalarını gözden geçirerek neticesinde onu arttırmakla mükelleftirler.

Evet, dijital oyunlar temelde bu tür olumsuzluklara sahiptir. Ancak bunun yanı sıra oyunların sunduğu olumlu yönleri de kısaca değinmek gerekir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (2017)

Klasik anlamda oyun, fiziksel öğelerin ve mücadelenin fazla olduğu bir alan olarak görülür. İçinde kurallar barındıran oyunlar belirli bir disiplin içerisinde gerçekleşir. Dijital oyunlar ise bu özelliklerin birtakımını barındırmakla birlikte sanallığın sunduğu olumlu ve olumsuz özellikler taşır.

“Dijital Oyunlar için Çocuk ve Aile Rehberliği Çalıştayı” sonuç raporunda oyunların faydaları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Eğitim materyali,
- Yabancı dil öğrenimi,
- Strateji geliştirme yeteneği sunması,
- El, göz, zihin koordinasyonunu arttırması,
- Motor becerilerin gelişimine katkı sunması,
- Teknolojik becerinin artması,
- Motivasyon aracı olarak kullanılması.

Oyunların sunduğu tüm bu avantajlar, elbette belirli bir süre dâhilinde ve aşırıya kaçılmadan yapılan eylem neticesinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla oyunlar, eğer belirli bir zaman diliminde kontrol dâhilinde oynanırsa çok sayıda avantajı içerisinde barındırmaktadır.

Tüm bu olumlu ve olumsuz öğeler aslında bize şunu göstermektedir. Oyun(lar), güçlü bir endüstridir. Bunu olumlu ya da olumsuzla dönüştürmek ise tamamen bizim elimizdedir. O hâlde, oyunların olumsuz yönlerinden kurtulmak için nelere dikkat edilmesi gerekir, son olarak bunlardan bahsetmek yerinde olacaktır. Çocukların oyunlara yönelik tutumları karşısında ebeveynler olarak oyun okuryazarlığımızı geliştirmek zorundayız. Oyun okuryazarlığı ile aktarılacak istenen temel husus; oyunun içeriğini bilen, olumsuz yönlerini değerlendirebilen, tehlikelere karşı uyanık

Aksiyon, dövüş, macera, spor, bulmaca, rol yapma, strateji ve simülasyon gibi türlerde sınıflanan dijital oyunlar aynı zamanda çok sayıda olumsuz unsura sahip bir endüstri olarak dikkat çekmektedir.

kalabilen ve çocuğuna bunun ortaya çıkaracağı neticeleri aktarabilen bir veli profilidir. Eğer bu hususlara dikkat etmez ve çocuklarımızı ucu bucağı olmayan bir dünyada denetimsiz bırakırsak unutmamalıyız ki her türlü kötülük ve olumsuzluğun evlerimize girmesi çok da fazla zaman almayacaktır. Okuryazarlık konusunda üzerinde durmamız gereken bir diğer nokta, oyun derecelendirme sistemlerine hâkim olmaktır. Bugün hem mobil hem de konsol ve masaüstü oyunlarda dikkat etmemiz gereken bazı kurallar vardır. Nasıl ki bir yiyecek satın alırken onun son kullanma tarihi ve içindekiler gibi bölümlerine dikkat ediyorsak oyunları indirirken ve satın alırken de derecelendirme kuruluşlarının belirlediği kıstasları iyi okumalıyız. “Oyunda şiddet var mı, oyun

kaç yaş grubuna uygundur, içeriğinde ne tür öğrenme verileri sunar?” sorularının hepsine yanıt bulabileceğiniz yer, oyunu indirmeden önceki açıklamalar kısmıdır. Tüm ebeveynlerimizin bu konuya eğilmesi elzemdir.

Sonuç olarak dijital oyunları değerlendirirken hem tehditleri hem de fırsatları iyi bir şekilde okumalıyız. Nasıl ki gündelik yaşamımızda iyi bir insan olmayı tercih etmek bizim elimizdeyse oyunlarda iyiyi ve kötüyü seçmek de bizim tercihimize bağlıdır. Ancak şunu da unutmamalıyız ki çocuklarımız iyi ve kötüyü anlamada yetkin bir yaşa gelene kadar bizlerin hamiliğindedir. O nedenle çocuklarımızı her zaman doğruya yöneltme konusunda titiz olmalıyız.

Kaynakça

- Dijital Oyunlar için Çocuk ve Aile Rehberliği Çalıştayı Sonuç Raporu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara: 2017
- Metin And, *Oyun ve Bugü Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2019
- Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon* (Çev. O. Adanır), Doğu Batı Yayınları, İstanbul: 2018
- Mutu Binark, Günseli Bayraktutan-Sütcü, *Kültür Endüstrisi Ürünü Olarak Dijital Oyun*, Kalkedon Yayınları, İstanbul: 2008
- Dave Grossman, Gloria DeGaetano, *Stop Teaching Our Kids To Kill Revised And Updated Edition*, Harmony Books, New York: 2014
- Johan Huizinga, *Homo Ludens Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme* (Çev. M. A. Kılıçbay), Ayrıntı Yayınları, İstanbul: 2015
- Deniz Yengin, *Dijital Oyunlarda Şiddet*, Beta Yayınları, İstanbul: 2012

DİJİTAL OYUN OYNAYANLARIN DÜŞTÜĞÜ TUZAK

■ Ahmet Melih KARAUÇUZ

İnsan, doğası gereği oynayan bir varlıktır. Johan Huizinga'nın *Homo Ludens* kavramı, oyunun insan kültürünün temel yapı taşlarından biri olduğunu ve insanın bilişsel, sosyal ve duygusal gelişiminde büyük bir rol oynadığını ortaya koyar. Oyun, yalnızca bir eğlence aracı değildir; aynı zamanda bir öğrenme biçimi, bir ifade yöntemi ve bir anlam arayışıdır. Tarih boyunca insanlar, savaş simülasyonlarından strateji oyunlarına, ritüellerden çocuk oyunlarına kadar geniş bir yelpazede oyunlar oynamış ve bu oyunlar aracılığıyla dünyayı kavramaya çalışmışlardır. Ancak, modern çağda oyunlar geleneksel formlarından uzaklaşarak dijitalleşmiş, sanal dünyaya taşınmış ve özellikle mobil cihazlar aracılığıyla herkesin cebine kadar girmiştir. Akıllı telefonların yaygınlaşması, internetin her an erişilebilir hâle gelmesi ve uygulama mağazalarının sunduğu sonsuz seçenekler, mobil oyunları sadece çocuklar için değil her yaştan birey için günlük hayatın ayrılmaz bir parçası hâline getirmiştir. Yine bu durum, oyun kavramının masumiyetini yitirmesine ve ekonomik bir sömürü aracı olarak yeniden şekillenmesine yol açmıştır.

Mobil oyunlar, başlangıçta basit bir eğlence aracı olarak görülse de oyun endüstrisinin büyük bir dönüşüm geçirmesiyle birlikte bu algı değişmiş, oyunlar artık devasa bir gelir kapısı hâline gelmiştir. Geleneksel oyunlar, bir kere satın alındığında tüm içeriğe erişim sunan yapısıyla oyuncuya tam bir

deneyim yaşatırken mobil oyunlar genellikle ücretsiz olarak sunulmakta ancak oyun içi satın alımlarla kâr elde etmektedir. Bu model, “freemium” olarak adlandırılan ve ilk bakışta kullanıcı dostu gibi görünen bir gelir modeliyle çalışır. Oyuncular oyunu indirdiklerinde herhangi bir ücret ödemezler, ancak oyun ilerledikçe belli noktalarda ya da bazı avantajları elde etmek için ödeme yapmaya teşvik edilirler. Bu teşvik mekanizması, çoğu zaman psikolojik manipülasyon teknikleriyle desteklenir ve oyuncunun harcama yapmaktan kaçınmasını zorlaştırır. Oyun içi satın alımlar, genellikle “mikro ödemeler” adı altında küçük miktarlar gibi görünse de tekrarlayan harcamalar sonucunda oyuncular farkında olmadan büyük meblağlar ödeyebilirler. Üstelik bu sistem, özellikle genç oyuncular için büyük bir risk oluşturmaktadır. Çocuklar ve gençler, paranın gerçek değerini tam olarak kavrayamayacakları için bu tür oyun mekanizmalarının sunduğu anlık ödüllendirme sistemiyle bilinçsiz harcamalar yapabilirler. Pek çok ebeveyn, ancak kredi kartı ekstrelerinde fark ettikleri yüksek oyun içi harcamalarla bu gerçeğin farkına varmaktadır.

Mobil oyunların oluşturduğu bir diğer tehlike, kumar benzeri mekaniklerin oyunların merkezine yerleştirilmesidir. Özellikle “loot box” (ganimet sandığı) sistemleri, oyuncuların rastgele ödüller kazanmak için para harcamasını teşvik eden ve psikolojik olarak kumar bağımlılığına benzer

etkilere sahip bir modeldir. Oyuncu, belirli bir sandık açtığında içinden ne çıkacağını bilemez ancak değerli bir ödül kazanma ihtimali onu sürekli olarak daha fazla deneme yapmaya iter. Bu durum, insan psikolojisinde “değişken oranlı ödüllendirme” adı verilen ve bağımlılık yaratma potansiyeli yüksek olan bir sistemle çalışır. Klasik kumarhanelerdeki slot makinelerinin temel çalışma prensibiyle benzerlik gösteren bu model, oyuncuların sürekli olarak daha fazla harcama yapmasına neden olur. Hatta bazı ülkeler, loot box sistemlerini kumar kategorisine dâhil ederek yasaklamış ya da bunu sıkı düzenlemelere tabi tutmuştur. Ne yazık ki bu tür kısıtlamalar bile oyun şirketlerinin daha yaratıcı ve dolaylı yollarla oyuncuları harcama yapmaya teşvik etmesini engelleyememiştir.

Mobil oyunların gelir modelleri bireysel ekonominin üzerinde olduğu kadar zihinsel sağlık üzerinde de ciddi etkiler yaratmaktadır. Özellikle dikkat dağıtıcı unsurların sürekli olarak oyuncunun ilgisini çekmeye çalıştığı bir ortamda, oyunlar yalnızca bir eğlence aracı olmanın ötesine geçerek bir tür zorunluluk hâline gelir. Günümüzde pek çok mobil oyun, oyuncuları belirli zaman dilimlerinde oyuna girmeye zorlayan etkinlikler, günlük ödüller ve kısıtlı süreli promosyonlarla kendine bağlar. Bu durum, bireylerin oyunlardan kopmasını zorlaştırırken zaman yönetimi becerilerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle genç yaş gruplarında,

mobil oyun bağımlılığı dikkat eksikliği, akademik başarısızlık ve sosyal ilişkilerde zayıflama gibi pek çok sorunu beraberinde getirebilir. Ayrıca, oyunlardaki rekabetçi sistemler, oyuncular arasında stres ve kaygı seviyelerini artırabilir. Bir oyunda ilerleyebilmek için harcama yapma zorunluluğu hisseden oyuncular, maddi kaygılar yaşamaya başlayabilir ve bu durum psikolojik rahatsızlıklara yol açabilir. Oyunun sağladığı anlık ödüllendirme mekanizmaları, dopamin seviyesini kısa vadede yükseltirken uzun vadede bireyin gerçek hayattaki aktivitelerden keyif almasını zorlaştırabilir.

Mobil oyunların getirdiği bir diğer büyük tehlike ise mahremiyet ve veri güvenliği konularında ortaya çıkmaktadır. Pek çok ücretsiz mobil oyun, oyuncuların kişisel verilerini toplamakta ve bu verileri pazarlama amacıyla kullanmaktadır. Kullanıcılar, farkında olmadan konum bilgilerini, internet kullanım alışkanlıklarını ve hatta sosyal medya hesaplarındaki verileri oyun şirketleriyle paylaşabilirler. Bu veriler, hedeflenmiş reklamlar sunmak ya da kullanıcı davranışlarını analiz etmek için kullanılabilir. Daha da kötüsü, bazı durumlarda bu bilgiler üçüncü taraf şirketlerle paylaşılabilir ve kullanıcılar, kendi bilgileri üzerinden para kazanıldığını fark etmeden oynamaya devam ederler. Büyük oyun şirketleri, veri güvenliği konusunda bazı önlemler alsalar da özellikle küçük ve bağımsız oyun geliştiricileri tarafından

yayımlanan oyunlarda veri ihlalleri oldukça yaygındır. Özellikle çocuklar, mahremiyet konusunda bilinçli olmadıkları için bu durumdan en fazla etkilenen grup hâline gelirler.

Tüm bu faktörler bir araya geldiğinde, mobil oyunların yalnızca eğlence amaçlı bir araç olmaktan çıkarak psikolojik manipülasyon, ekonomik sömürü ve mahremiyet ihlalleriyle dolu bir endüstri hâline geldiği görülmektedir. Oyunlar, insanın doğasında var olan oynama arzusunu kullanarak, kullanıcıları daha fazla zaman harcamaya ve daha fazla para ödemeye teşvik eden sistemlerle donatılmıştır. Mobil oyunların sunduğu kolay erişilebilirlik, bu durumun etkilerini daha da artırmakta ve insanları farkında olmadan büyük bir tüketim çarkının içine çekmektedir. Oyunun, insan doğasına olan temel bağlantısı düşünüldüğünde bu dönüşümün ne kadar tehlikeli olduğu daha net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bu sömürü düzeni içinde mobil oyunlar, yalnızca bireysel tüketiciyi değil toplumsal yapıyı da derinden etkileyen bir güç hâline gelmiştir. Günümüzde pek çok insan, oyunlar aracılığıyla dijital dünyada sosyalleşmekte, arkadaş grupları oluşturmakta ve hatta kendini bir topluluğun parçası hissetmektedir. Ancak bu sanal etkileşimler, gerçek dünyadaki ilişkilerin yerini almaya başladığında bireyin sosyal yaşamı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Özellikle mobil oyunların çevrim içi çok oyunculu yapıları, bireyi

saatlerce ekran başında kalmaya teşvik ederek yüz yüze etkileşimi azaltabilir. Birçok oyuncu, oyun içindeki avaturları ya da sanal kimlikleri aracılığıyla kendini ifade etmeye yönelirken gerçek dünyadaki iletişim becerileri zayıflayabilir ve bu durum uzun vadede sosyal izolasyona yol açabilir. Bunun yanı sıra mobil oyunların rekabetçi doğası, kullanıcılar arasında toksik davranışları da artırabilir. Özellikle oyun içi satın alımlarla avantaj sağlanabilen sistemlerde, maddi gücü daha fazla olan oyuncular diğerlerine karşı üstünlük kurabilir ve bu da oyun topluluklarında eşitsizlik ve öfke gibi duyguların yayılmasına neden olabilir. Oyuncular, kendilerini daha iyi hissetmek ya da oyunda ilerlemek için sürekli olarak daha fazla harcama yapma baskısı hissedebilirler. Bu tür bir rekabet ortamı, yalnızca bireysel psikolojiyi değil aynı zamanda oyun kültürünün genel yapısını da olumsuz etkileyebilir. Geleneksel oyun anlayışında yer alan strateji, beceri ve öğrenme gibi unsurlar, yerini tamamen ödeme yaparak kazanma mantığına bırakabilir. Oyun dünyasının bu şekilde evrimleşmesi, oyuncuların tatmin duygusunu ve başarı hissini zedeleyebilir çünkü başarı artık bireysel çabaya değil, harcanan paraya bağlı hâle gelmiştir.

Mobil oyunların sunduğu anlık tatmin mekanizmaları, kullanıcıların beyin kimyasını da doğrudan etkileyen bir faktördür. Çoğu mobil oyun, kısa vadeli ödüllendirme sistemleri üzerine kuruludur.

Oyuncular, belirli görevleri tamamladıklarında ya da günlük giriş ödülleri aldıklarında anlık bir mutluluk hissederler. Ancak bu mekanizma, uzun vadede dopamin seviyelerini düşürebilir ve oyuncuların gerçek dünyadaki aktivitelerden aldıkları tatmini azaltabilir. Günlük yaşamda başarı elde etmek için çaba harcamak ve uzun vadeli hedefler belirlemek gerekirken mobil oyunlar bu süreci kısaltarak oyunculara anında ödüller sunar. Bu durum, özellikle gençler üzerinde olumsuz bir etki yaratabilir çünkü beyin gelişimi tamamlanmamış bireyler, sabır ve uzun vadeli plan yapma yetilerini kaybedebilirler. Kendi çabalarıyla bir şey başarmak yerine daha hızlı sonuçlar almak için oyun içi satın alımlara yönelmek, zamanla gerçek hayattaki motivasyonlarını da düşürebilir. Böylece oyun oynarken alınan keyif, kısa vadeli bir bağımlılığa dönüşerek bireylerin akademik, mesleki ve sosyal hayatlarında gerilemeye neden olabilir.

Bütün bu etkilerin yanı sıra mobil oyunların zaman yönetimi üzerindeki olumsuz etkileri de göz ardı edilemez. Oyun geliştiricileri, kullanıcıların mümkün olduğunca uzun süre oyunda kalmalarını sağlamak için çeşitli taktikler geliştirirler. Bildirimler, sınırlı süreli etkinlikler, günlük giriş ödülleri ve zamanla kilitlenen içerikler, oyuncuları sürekli olarak oyuna dönmeye zorlayan mekanizmalardır. Oyuncular, bir oyunu oynarken belirli bir sürede tamamlamayı planlasalar bile geliştiricilerin

bilinçli olarak tasarladığı bu sistemler sayesinde planladıklarından çok daha fazla zaman harcayabilirler. Özellikle öğrenciler ve çalışan bireyler için bu durum ciddi bir zaman yönetimi sorunu yaratabilir. Ders çalışma, iş görevlerini tamamlama ya da sosyal etkinliklere katılma gibi gerçek dünya sorumlulukları, oyunların sunduğu anlık tatmin karşısında geri planda kalabilir. Mobil oyunların giderek daha sürükleyici hâle gelmesi, kullanıcıların kendi iradeleriyle oyun süresini kontrol etmelerini de zorlaştırmaktadır.

Mobil oyunların çocuklar üzerindeki etkileri ise daha da kaygı vericidir. Küçük yaşlardan itibaren oyun oynayan çocuklar, bu oyunların sunduğu para harcama mekanizmalarıyla erken yaşta tanışmaktadır. Oyun içi satın alımların normalleştirilmesi, çocukların para harcama alışkanlıklarını olumsuz yönde etkileyebilir ve finansal okuryazarlıklarının gelişmesini zorlaştırır. Üstelik birçok mobil oyun, bilinçli olarak çocukları hedef alarak onların dikkatini çekecek tasarım unsurları kullanır. Renkli grafikler, eğlenceli karakterler ve hızlı ilerleme sistemleri, çocukları oyuna daha fazla bağlamak için özenle hazırlanır. Ebeveynlerin bu konuda bilinçsiz olması, çocukların kontrolsüz harcamalar yapmasına ya da oyun bağımlılığı geliştirmesine neden olabilir. Bazı oyunlar “hileli reklam” adı verilen bir teknik kullanarak çocuklara yanlış vaatlerde bulunur ve onların oyunda daha fazla vakit geçirmelerini sağlar. Çocuklar,

» Mobil oyunların sunduğu anlık tatmin mekanizmaları, kullanıcıların beyin kimyasını da doğrudan etkileyen bir faktördür. Çoğu mobil oyun, kısa vadeli ödüllendirme sistemleri üzerine kuruludur. Oyuncular, belirli görevleri tamamladıklarında ya da günlük giriş ödülleri aldıklarında anlık bir mutluluk hissederler.

bir oyunun reklamını izleyerek kazanacaklarını düşündükleri bir ödülü almak için oyun içinde daha fazla zaman harcayabilirler ancak bu ödüller genellikle beklendiği gibi çıkmaz. Bu tür manipülasyonlar, çocukların hayal kırıklığı yaşamalarına neden olabilir.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, mobil oyun endüstrisinin bu denli büyümesi ve tüketicileri sürekli olarak oyun içinde harcama yapmaya teşvik etmesi, kapitalizmin modern formlarından biri olarak değerlendirilebilir. Geleneksel tüketim alışkanlıkları fiziksel ürünlere dayalıyken dijitalleşmeyle birlikte tüketimin tamamen sanal bir hale geldiği görülmektedir. Artık oyuncular, fiziksel olarak sahip olamayacakları sanal eşyalar, karakterler ya

da oyun içi avantajlar için gerçek paralar harcamaktadır. Bu da ekonominin yeni bir alanının oluşmasına ve oyun şirketlerinin bu alandan devasa gelirler elde etmesine neden olmaktadır. Büyük oyun firmaları, yapay zekâ ve veri analiz tekniklerini kullanarak oyuncuları harcama alışkanlıklarını takip etmekte ve en uygun anlarda onlara satın alma önerileri sunmaktadır. Oyuncuların en savunmasız anlarında karşlarına çıkan indirim teklifleri, zaman baskısı oluşturan promosyonlar ve “sınırlı süreli” içerikler, harcama yapma eğilimini artıran başlıca faktörlerdir.

Tüm bu dinamikler göz önüne alındığında, mobil oyunların masum bir eğlence aracından çok daha fazlası olduğu açıktır. Oyun oynamak, insanın temel ihtiyaçlarından biri olabilir, ancak bu ihtiyaç sömürüldüğünde oyuncular yalnızca birer tüketiciye dönüşür. Dijital çağda oyun kültürünü koruyabilmek ve oyunları gerçekten eğlenceli, öğretici ve sağlıklı bir deneyim hâline getirebilmek için bilinçli tüketim alışkanlıklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Mobil oyun geliştiricilerinin etik kurallara uyması ve oyuncuların bu tür manipülatif tekniklere karşı bilinçlenmesi, oyun dünyasının geleceğini şekillendirecek önemli adımlardan olacaktır. Aksi takdirde, oyunlar insanın doğasındaki oynama arzusunu desteklemek yerine tamamen ticari bir araç hâline gelecek, oyuncular da farkında olmadan bu sistemin bir parçası olmaya devam edecektir.

**Anne babaların,
çocukları oyun
bağımlısıysa öncelikle
evdeki diğer bağımlının
kim olduğuna bir
bakmaları lazım.
Çünkü çocuğu oyun
bağımlılığına iten
ya annedir ya da babadır.**

■ Söyleşi: Mustafa BERK

Orhan Toker

Dijital oyun bağımlılığı günümüzde giderek artan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun süre ekrana bağlı kalmak bireyin ve özellikle de çocuğun akademik başarı, sosyal ilişkiler ve fiziksel sağlık gibi yönlerini olumsuz etkilemektedir. Farklı yönleriyle ele almaya çalıştığımız konuyu bir de sahadan bir isme, kendisini sosyal medya ortamlarında “Dijital Baba” olarak tanımlayan Orhan Toker’e sorduk.

Dijital oyunların çocukların ve gençlerin bilişsel gelişimi üzerindeki etkileri nelerdir? Bellek, problem çözme ve yaratıcılık gibi becerilere katkı sağladığı söyleniyor ancak bunun bilimsel dayanağı var mı?

Oyun aslında çocukların zihinsel gelişimini çok olumlu etkileyen bir unsurdur. Örneğin saklambaç oynayan çocuklar, saklanan arkadaşlarının konumlarını aşağı yukarı tahmin etmeye çalışıyorlar. Arkadaşlarını buldukları zaman sobeleyebilmek için ondan önce yetişip yetişemeyeceğine dair zihninde bir sürü muhakeme yapıyor ve kararlar veriyorlar. Aynı zamanda verdiği kararlarla vücut koordinasyonunu geliştirmiş oluyorlar. Ya da bir ağaca tırmanırken bir sağ elini bir sol elini kullanması onun beyninin denge merkezini son derece olumlu etkiliyor. Daha büyüdükçe oyunların içine öğretmenleri, annesi, babası ona öğrenmesi gereken şeyleri katar. Sayı sayma, renkleri gösterme, hayvanları bulma gibi oyunlarla çocuk son derece çabuk öğrenir ve zihinsel gelişimi artar. Biz de bilgisayar oyunlarından aslında bunu bekleriz. Kaslarını, vücudunu, denge merkezini geliştiremeye de bilgisayar oyunlarının hafıza yeteneğini, öğrenme kabiliyetini, bazı bilimsel becerilerini geliştirmesini isteriz. Buna yönelik hazırlanmış oyunlar var. Ancak bunların da çocukların zihinlerini tam istendiği gibi geliştirmedeği

ispatlanmış. Çünkü çocuğun zihinsel gelişimi karşılıklı bir etkileşimle daha mümkün oluyor. Çocuk, bilgisayar oyununun kendisinden beklediği şeyleri tek yönlü olarak yapıyor. Oyunlar her ne kadar etkileşime dayalı görülsede oyunun belli bir mekanizması var. Çocuk, bu mekanizmayı keşfettikten sonra sürekli kazanmak için onu kullanıyor ve bunun da beynini pek geliştirdiğini söyleyemeyiz. Bunun dışında, oyunların %90'a yakını para kazanma amaçlı üretildiği için çocuklara herhangi bir şey öğretmek yerine çocukları oyunun başında daha fazla tutabilmenin peşindeler. Dolayısıyla çok az oyun belki çocukların zihninin bir kısmını geliştirir, o da maalesef tek yönlüdür. Çocuk, o oyunlarda da hile yapmayı yani oyunun mekanizmasını çözmeyi öğrenir. Diğer kalan oyunlar da çocuğu ekrana bağlamaya, onu bağımlı kılmaya yönelik tasarlanmıştır. Kısacası bilgisayar oyunlarının faydasından çok zararı olduğunu söyleyebiliriz.

Şiddet içerikli oyunların agresyon üzerindeki etkisi uzun süredir tartışılıyor. Bu tür oyunlar gerçekten şiddet eğilimini artırıyor mu yoksa bireyin psikolojik yapısına bağlı olarak değişen bir durum mu?

Teknolojiden anlayan bazı kişiler; bir insanın stresli ya da öfkeli olduğunda şiddet içerikli oyunlarla bu stresini, öfkesini bir ölçüde bastırabileceğinden söz ediyor hatta şiddet içerikli

oyunları çocuklar için bir düdüklü tencerenin basınç çıkışı gibi yorumlayabiliyorlar. Ne yazık ki bu söylem ve yorumlara bazı psikologlar da katılıyor. Bu konuyla ilgili 1967 yılında Albert Bandura tarafından Bobo Doll adı verilen bir deney yapılmış. Bu deney için iki denek grubu çocuk ayarlanıyor. Birinci grup bir odaya alınıyor ve önlerine bir haciyatmaz konuluyor. O odaya daha sonra yetişkinler girip haciyatmaza şefkat, sevgi ve ilgi gösteriyorlar. Sonrasında diğer grubun bulunduğu odaya giren yetişkinler odada bulunan haciyatmaza kötü sözler söyleyip hakaret ediyorlar. Hatta tokat atıp ellerindeki çekiçe vuruyorlar. Sonrasında bu iki gruptaki davranış farklılıkları gözlemleniyor. Birinci

Oyun içindeki sosyalleşmeler pek ideal pek masum değil. Oyunlarda artık, sadece çıkar için sohbet eden sadece oyunu kazanmak için oluşturulmuş ekipler ve bu oyunu yeteri kadar iyi oynayamayan çocukların dışlanmasına yönelik gerçek hayatta da olan sosyalleşmeler görülebiliyor.

gruptaki çocuklar, herhangi bir arkadaşlarının başına olumsuz bir şey geldiğinde ya da bir şey başardığında tıpkı yetişkinlerden gördükleri gibi ona şefkatle yaklaşırken diğer gruptaki çocukların arkadaşlarına şiddet gösterdikleri hatta ellerine zarar verecek bir madde verildiğinde hiç çekinmeden onu kullanma eğiliminde oldukları gözleniyor. Düşünün ki bu deney, bilgisayar icat edilmeden önce yapılmış psikolojik bir deneydir. Bu sorunun cevabı da bu deneyde saklıdır. Çocuklar, şiddet içerikli oyunları oynarlarsa bir müddet sonra bu şiddeti özümseyip normalleştirirler. Nihayetinde bu çocuklardan kimi aşırı kaygı ve korkuyla beslenerek şiddet yanlısı olur kimi de etrafındaki herhangi bir şiddete karşı duyarsız kalır.

Dijital oyun bağımlılığı günümüzde ciddi bir sorun olarak görülüyor. Bir kişinin oyun bağımlısı olup olmadığını nasıl anlayabiliriz ve aileler bu durumu önlemek için neler yapabilir?

Bağımlılık, psikolojide madde bağımlılığı ve davranışsal bağımlılık olarak ikiye ayrılır. Oyun bağımlılığı da bir davranış bağımlılığıdır. Ancak madde bağımlılığı neyse dijital oyun bağımlılığı da odur. Bir deney yapılmış ve bu deneyde günde üç saat ve fazla bilgisayar oyunu oynayan çocukların MR görüntüleri çekilmiş, madde bağımlısı kişilerin beyin emarlarıyla karşılaştırılmış. Sonuç olarak her iki emarda

da beyindeki hasarın aynı olduğu görülmüş. Peki, nasıl anlarız çocuğumuzun oyun bağımlısı olduğunu? Eğer çocuk, her gün oynadığı oyunu bir önceki günden daha fazla oynamak istiyorsa diğer madde bağımlılıklarında olduğu gibi önceki gün aldığı maddenin ya da içtiği alkolün yetersiz gelmesi gibi dijital oyun bağımlısı olan kişi için de oyun süresi ona yetersiz gelmiştir ve ebeveyn bırak dediği zaman o kişi sinirli ve agresif olacaktır. Kendi öz bakımından tutun da günlük sorumluluklarını dahi yerine getirememeye başlayacaktır. Bunlar bağımlılığın gözle görülebilen, hemen tespit edilebilecek belirtileridir. Anne babaların, çocukları oyun bağımlısıysa öncelikle evdeki diğer bağımlının kim olduğuna bir bakmaları lazım. Çünkü çocuğu oyun bağımlılığına iten ya annedir ya da babadır. Ancak sıklıkla, maalesef babalar oyun ya da sosyal medya düşkünü oluyorlar. İşten gelen baba,

dinlenmek adına bilgisayarın (oyunun) başına geçiyor ya da elindeki telefondan sürekli sosyal medyaya bakıyor. Çocuk, babasıyla bir iletişim kurmak istiyor, oyun oynamak istiyor ama babası tarafından her seferinde reddediliyor. Ayrıca bağımlılığın altında sadece babanın çocuğa ilgi göstermemesi değil kaygılar da yatar. Hepimiz kaygı çağında yaşıyoruz. Maalesef günümüz ortamı da çocuklara çok kaygı yüklüyor. İlkokul öncesi kurumlarda çevre bilinci vereceğiz diye çocuklara yağmurların azaldığı, gıdaların bize yetmeyeceği, bütün ağaçların öldüğü gibi bir sürü olumsuz şeyler söyleniyor. Aslında söylenmemesi gereken şeyler söyleniyor. Onun dışında, evde doğal afetler, savaşlar, politik çatışmalar, spor dünyasındaki kavgalar gibi her türlü olumsuz şey çocukların önünde izleniyor. Ayrıca günümüz eğitim sistemi de çocukların başarılı olma zorunluluğunu ortaya koyuyor.

Çocuk, bilgisayar oyununun kendisinden beklediği şeyleri tek yönlü olarak yapıyor. Oyunlar her ne kadar etkileşime dayalı görülse de oyunun belli bir mekanizması var. Çocuk, bu mekanizmayı keşfettikten sonra sürekli kazanmak için onu kullanıyor ve bunun da beynini pek geliştirdiğini söyleyemeyiz.

Çocuklara her geçen gün başarılı olamayacağım kaygısı yükleniyor. Kısacası bir sürü kaygının üzerine evde ilgisizlik de gelince bağımlılık çocuk için kaçınılmaz oluyor. Yani aslında, çocuklarımızın bağımlı olup olmaması onların değil biz büyüklerin elinde. O yüzden, ilk olarak biz kendimizden başlamalıyız ve onlarla ilgili davranışlarımızda dikkatli olmalıyız.

Dijital oyunlar sosyalleşme sürecini nasıl etkiliyor? Online oyunlar sosyal becerileri geliştirirken aynı zamanda bireyleri yüz yüze iletişimden uzaklaştırıyor olabilir mi?

Bir oyun güzel tasarlandıysa, içeriği temizse bu oyun sayesinde çocuklar dünyanın her yerinden farklı çocuklarla karşılaşp hem yabancı dillerini

hem iletişim becerilerini geliştirebilirler. Ancak oyun temiz olsa da sohbet edilebilen oyunlarda karşıdaki kişi temiz olmayabiliyor. Bu kişi, farklı amaçları olan yetişkinler olabiliyor. Çocuklarımıza oyun içi çeşitli hediyeler teklif edip kandırabiliyor, onlardan başka şeyler de isteyebiliyor. Oyun içindeki sosyalleşme, istediğimiz gibi ideal olsaydı güzel olurdu. Fakat artık, oyun içindeki sosyalleşmeler pek ideal pek masum değil. Hatta oyunlarda artık, sadece çıkar için sohbet eden sadece oyunu kazanmak için oluşturulmuş ekipler ve bu oyunu yeteri kadar iyi oynayamayan çocukların dışlanmasına yönelik gerçek hayatta da olan sosyalleşmeler görülebiliyor. Bir de burada, suç işleyecek birey sayısının fazlalığı ve dijital dünyada anlaşılmasının zor olduğu gerçeğinden hareketle bence oyunda sosyalleşmenin çok bir artışı yok. Ayrıca her oyunda bir rekabet var; yani herkes oyunu kazanmak istiyor. Ekip oluştururken de birbirlerini sevdikleri için değil en iyi oyuncularla (birbirlerini sevmeseler de birbirlerine uygun insanlar olmasa da) sadece bir çıkar çevresinde birleşiyorlar. Bu da çocuk gelişimi açısından doğru değil. Çünkü çocuk, gerçek hayatta da sadece çıkar için bir çevre oluşturma tutumuna girebilir. Elbette çocukların yüz yüze iletişimden uzaklaşmasının tek nedeni sohbet edilen oyunlar değil. Ebeveynler tarafından başka çocuklarla kıyaslanması

ya da ebeveynlerin yanlış tutumları da onları yalnızlaştırabiliyor. Ayrıca anne babaların aşırı korumacı dürtüleriyle de insanlardan ve dolayısıyla yüz yüze iletişimden uzaklaşabiliyorlar. Dolayısıyla sohbet edilen oyunlar, çocukların dünyasında bazen gerçek hayattaki iletişimden daha güvenli/çekici gelebiliyor.

Eğitim amaçlı oyunlar giderek yaygınlaşıyor. Dijital oyunlar gerçekten öğrenmeyi destekleyen etkili bir araç olabilir mi yoksa bu sadece bir pazarlama stratejisi mi?

Bazı oyunların gerçekten çocukların zihinsel ve bilişsel yeteneklerine birtakım etkileri olabilir. Hatta bazı oyunlar, çocuğun bilişsel düzeyini ölçmede de kullanılıyor. Gayet de başarılı sonuçlar alınıyor. Mesela otizmli çocuklara, odaklanma sorunu olan, hiperaktivite sorunu olan çocuklara iyi gelen oyunlar var ama bunlar çok az. Çünkü bunların pazarı da yok. Çok iyi para da kazanamıyorlar ve otomatik olarak bu oyunlar para kazanabilecek gelir modellerine dönüşmek zorunda kalıyorlar. Sandık açılışymış, oyun elması satmakmış, tıkanıp yerde çözen bir eşya satmakmış; buna dönüşmeye başlıyorlar. Ama tamamen ticari amaçlı, çocukları eğittiğini iddia eden oyunlar da var. Normal olarak çocuklara faydalı olan oyunlar da var. Bunları kesin bir çizgiyle ayırmak için anne babaların bu konuda daha fazla bilinçlenmesine ihtiyaç olduğu kesin.

DÜNYA HAYATI BİR OYUN VE EĞLENCEDİR

Dr. Hüseyin ARI

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهُوَ وَلَدَّارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ
يَتَّقُونَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

“Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka şey değildir. Müttaki olanlar için şüphesiz ki ahiret yurdu daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?”

(Enam, 6/32)

Kur'an-ı Kerim'de birbirinin aynı veya benzer ayetlerin yahut ayetlerde yer alan cümlelerin aynı şekilde veya küçük farklılıklarla tekrar edilmesi, onun edebî üsluplarından birini teşkil etmektedir. Özellikle inanç konuları ve kıssalarla ilgili ayetlerin farklı surelerde tekrar edilmesinin birçok hikmeti vardır. Bunlardan

biri de ilk okuyuşta hemen idrak edilemeyen, ancak üzerinde düşünüldüğünde anlaşılan bazı hakikatlerin zihinlere ve gönüllere nakşedilmesidir. Öte yandan farklı zaman dilimlerinde inen ayetlerin tekrar edilmesi, bazı hakikatlerin gösterilmesi ve Müslümanca bir bakış açısının kazandırılması için kullanılan önemli bir eğitim ve öğretim metodudur. (Konuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Ali Erbaş, *Kur'an'daki Tekrarlar ve Hikmetleri*, TDV Yayınları, Ankara: 2020, s. 33-75; 113-117)

Serlevha yaptığımız ayetin ilk cümlesi de Kur'an-ı Kerim'de tekrarlanan hakikatlerden birini anlatmaktadır. (Diğer ayetler için bkz. Ankebut, 29/64; Muhammed, 47/36; Hadid, 57/20) Bu ayetlerde ifade edilen “dünya hayatının oyun ve eğlenceden ibaret olduğu” hakikati Kur'an'la ilk tanışan kimse için ilk bakışta garip ve anlaşılması zor olabilir. Ancak Kur'an'la hemhâl olan kişi, bunu tekrar tekrar okuyup onun anlam dünyasına girdikçe ve İslam'ın dünyaya ve ahirete verdiği değeri ayetlerin satır aralarında anlamaya başladıkça bu hakikat onda netlik kazanır ve dünya hayatına Müslümanca bakmaya başlar.

Bu ayetler sadedinde dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus da, fesahati ve belagati ile en yüksek edipleri dahi aciz bırakan Kur'an'ın Arap dilindeki bütün edebî sanatların en üst düzeyde kullanıldığı mucizevi bir kitap oluşudur. Bu bağlamda, Kur'an'ın en çok başvurduğu sanatlardan biri teşbih sanatıdır. Teşbih sanatı, bir şeyi başka bir şeye benzetmek suretiyle benzeyen unsuru çeşitli yönlerinden açıklayarak muhatabı etkilemek için yapılır. Bu sanatta, bir şeyin başka bir şeye hangi yönden/ yönlerden benzediği (vech-i şebah) hususu, cümlelerin vermek istediği mesajın doğru anlaşılması açısından çok önemlidir. Öncelikle dünya hayatı, fâniliği yönüyle oyun ve eğlenceye benzetilmiştir. Nasıl ki her oyun ve eğlence

bir gün son buluyorsa dünya hayatı da bir gün son bulacaktır. İkinci olarak oyun ve eğlence, genellikle kişiye faydası olmayan, önemli işleri yapmaktan alıkoyan ve sadece hoşça ve belki de boşa vakit geçirmeyi sağlayan işlerdir. Dünya hayatı da şayet ahirete yönelik bir amaç taşımıyorsa boşa geçirilen bir zaman dilimi olmaktan öte gitmez. Diğer taraftan, oyun ve eğlence insanlara vaktin nasıl geçtiğini unutturur. Eğlenirken insan vaktin nasıl geçtiğini anlamaz. Şayet insan, çocuğun oyuna daldığı gibi dünya hayatına dalıp asıl yapması gereken işleri ihmal ederse hem dünyasını hem de ahiretini zayi etmiş olur.

Ayetin devamında dinin emir ve tavsiyelerine uyma, haram ve günahlardan kaçınma hususunda titiz davrananlar (müttakiler) için ahiret yurdunun daha hayırlı olduğuna dikkat çekilerek dünya hayatı ahiret hayatıyla mukayese edilmiş ve ahiret hayatı yanında dünya hayatının geçiciliği ve aldatıcılığına dikkat çekilmiştir. Nitekim başka bir ayette, dünya hayatının “sadece aldatıcı bir yararlanmadan başka bir şey olmadığı” ifade edilmiştir. (Hadid, 57/20) Aslında dünya hayatı amaç değil bir araçtır. Dünyayı kendisine izin verildiği ve emredildiği şekilde değerlendiren insan, ahiret için azık edinmiş ve ebediyete ulaşmak için onu vasita kılmış olur. Bu hakikati bilince Allah’ın huzurunda arz etmek için ondan çok yararlanmaya

çalışır. İşte bu kimseler için, dünya aldatıcı bir meta değil ahiretin kazanılacağı bir imtihan yurdu olur. Dolayısıyla dünyayı yegane gaye olarak görüp yaptığı işlerde ahireti hesaba katmayan kişi, daha ciddi işler dururken oyun ve eğlenceye dalan insan gibi ziyandadır. Ancak dünyada ahiret için yapılan işler oyun ve oyalanma kabilinden sayılmazlar. Bu sebeple, dünya hayatı mutlak manada yerilen bir şey olarak görülmez. Bu bağlamda dünyayı yeren bir kimse hakkında Hz. Ali’nin (r.a.) verdiği cevap manidardır: “Dünya, ona karşı doğru davrananlar için doğruluk yurduudur. Ondan anlaması gerekeni anlayan için kurtuluş yurduudur. Oradan azık edinen kimseler için de zenginlik yurduudur.” (Kurtubi, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kur’an*, 6/414)

Dünya-ahiret dengesi noktasında ölçü şudur: Dünya ahiretin tarlasıdır. Bu dünyada kişi ne ektiyse ahirette onu bulacaktır. Bunu şöyle bir temsille anlatabiliriz: Dünya göz alıcı bağların, bahçelerin, uçsuz bucaksız tarlaların olduğu, her türlü sebze, meyve ve hububatın kolaylıkla yetiştiği, nehirlerin aktığı, pınarların kaynadığı bereketli bir diyardır. Kendisine bu diyarın bahşedildiği kişi, şayet bu güzel manzaranın büyüüne kapılıp giderse elbet bunlar zail olacak ve bağ, bahçe bozulup tarlalar çoraklaşacaktır. Ancak, zamanını boş geçirmez de çalışarak toprağı işlerse hem kazançlı çıkacak hem de kendisinden sonraki nesiller

için bunlar baki kalacaktır. Dolayısıyla bu hayatın eğlencesi ve göz alıcılığı, aslında bizim için sadece bir imtihandan ibarettir. Oyunu kuralına göre oynayan imtihanı kazanacaktır. “Biz, kimlerin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi oranın süsü yaptık.” (Kehf, 18/7) ayeti de bu hakikati ifade etmektedir.

Ayetin sonunda ifade edilen “Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?” sorusu ise Kur’an’ın sıkça kullandığı bir hitap olarak aslında akla verilen değeri gözler önüne seren ve inananları düşünmeye ve bilinçli tercihler yapmaya yönlendiren bir çağrı niteliğinde olup insanların bu hakikate akıllarını kullanarak ulaşabileceğine işaret etmektedir.

Dünyayı yegane gaye olarak görüp yaptığı işlerde ahireti hesaba katmayan kişi, daha ciddi işler dururken oyun ve eğlenceye dalan insan gibi ziyandadır. Ancak dünyada ahiret için yapılan işler oyun ve oyalanma kabilinden sayılmazlar.

RAHMET ELÇİSİNİN ÇOCUKLARA OLAN MERHAMETİ

Dr. Abdulhekim ÖZ

Kilis Müftü Yardımcısı

قَالَ أَنَسٌ ... وَاللَّهِ لَقَدْ خَدَمْتُهُ تِسْعَ سِنِينَ
مَا عَلِمْتُه قَالَ لِشَيْءٍ صَنَعْتُهُ لَمْ فَعَلْتَ كَذَا
وَكَذَا أَوْ لِشَيْءٍ تَرَكْتُهُ هَلَّا فَعَلْتَ كَذَا وَكَذَا

Enes b. Malik (r.a.) şöyle anlatıyor: “Vallahi, dokuz yıl boyunca Peygamber Efendimize hizmet ettim. Yaptığım bir şey için bunu niye yaptın ya da yapmadığım bir şey için bunu niye yapmadın diye bana hiçbir zaman azarlayıcı bir söz söylediğini hatırlamıyorum.”

(Müslim, Fedail, 2310)

Allah Resulü'nün (s.a.s.) Medine'yi hicretiyle şerefliendirdiği ilk günlerdi. Rahmet Elçisi'nin etrafındaki Müslümanlar, onun dilinden dökülen her bir cümleyle âdeta toprağa hayat veren can suyu gibi hayat bulup diriliyor; onun anlattıklarıyla sanki kendilerine ait olan yitiklerini buluyorlardı. Onların Hz. Peygamber'e (s.a.s.) karşı olan bu sevgi ve bağlılıkları, farklı kültür ve bölgelerde büyümüş olmalarına rağmen onları yekvücut yapmış, birbirlerine kenetlemişti. Her birinin tek gayesi ve kaygısı vardı: Allah'ı ve Kutlu Elçi'sini razı etmek. Rahmet Peygamberi de bir yandan Müslümanları

bir araya getirecek Mescid-i Nebevi'yi inşa ediyor bir yandan da onları bir arada yaşama kültürüyle tanıştırıyor; kardeşlik müessesesiyle ensar ve muhacirleri buluşturuyordu.

Herkesin kendi imkânıyla, çiçeği burnunda İslam toplumuna maddi ve manevi anlamda yaptığı katkıları vardı. Medineli bir hanım sahabi olan Rümeysa (Ümmü Süleym) da oğlunun, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) rehberliğinde büyümesini, aynı zamanda ona hizmet etmesini istiyordu. Rümeysa Hatun, henüz on yaşında olan oğlu Enes'i Hz. Peygamber'e getirerek: “Ya Resulallah! Ben de sana hizmet etsin diye

oğlumu, Enesciğimi getirdim.” diyordu. (Müslim, Fedail, 2481) Böylece, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yanında on yıla yakın bir zaman geçirecek olan Enes, yıllar sonra şefkat elçisine olan hayranlığını, onun insan yetiştirmede ne kadar iyi bir muallim olduğunu, çocuklarla olan iletişimini, insana verdiği değeri ve ehemmiyeti farklı rivayetler aracılığıyla bize aktarmıştır.

Aynı Enes, başından geçen hadiseyi ise şöyle anlatmaktadır: “Allah Resulü (s.a.s.) en güzel ahlaka sahipti. Bir gün beni bir şey almak için bir yere gönderdi. Gitmem gerektiğini bildiğim hâlde ben de gitmeyeceğim dedim

ve gidip çarşıda oyun oynayan (yaşıtlarım olan) bir grubun oyununa katıldım. Bir de baktım ki Allah Resulü (s.a.s.) arkadan elini enseme koymuş. Başımı çevirip ona baktığımda güldüğüne şahit oldum. Bana, 'Enesciğim! Söylediğim yere gittin mi?' diye sordu. 'Evet, işte gidiyorum ey Allah'ın Resulü!' dedim." (Müslim, Fedail, 2310)

Allah Resulü'nün (s.a.s.) hayatında çocuklarla olan iletişimine, onlarla yaptığı sohbetlerde kullandığı dile, sarf ettiği sözcüklere dair onlarca örnek verilebilir. Sadece yukarıda Enes b. Malik kanalıyla gelen hadis-i şerifin vermek istediği mesaja bakılacak olursa Hz. Peygamber'in (s.a.s.) insana ve insan eğitimine verdiği değer; bir diğer tabirle yetişme çağında olan çocuklara yönelik iletişimde gösterdiği yaklaşımın ne kadar büyük bir önem arz ettiği görülecektir. Onun çocuk psikolojisi anlayışı ve çocuklarla olan iletişimi, herhangi bir meselenin detayından ziyade insana verilmesi gereken değer belki de çocukluk yaşında verilmesinin önemine işaret etmekte ve bu yaştaki doğru iletişimin hayati bir kıymete sahip olduğunu göstermektedir.

Yukarıdaki her iki haberin/ hadis-i şerifin hem ravisi hem de olayın kahramanı bizzat Enes b. Malik'tir. Bizler, Allah Resulü'nün Enes'le olan bu diyalogundan da anlıyoruz ki o, sadece yetişkin insanlara ilahi mesajı tebliğ eden, Müslümanca bir

hayatı yaşayanlara cenneti müjdeleyen, Allah'a ve ahiret hayatına inanmayan inkârcıları cehennemle uyaran bir peygamber değildi. Bütün bunlarla beraber o, çocukların da peygamberiydi ve onlara karşı ilgisi ve iletişimi zaman zaman etrafındaki yetişkin sahabeyi tatlı bir kıskançlığa sevk edecek kadar güçlüydü. Bundan dolayıdır ki o, asla çocukları ihmal etmezdi; onların istek ve arzularını ötelemez, çocukça isteklerine bigâne kalmazdı. Gün geldi onların oyunlarına iştirak etti; gün geldi beslediği kuşu ölen çocuğu teselli ederek onun üzüntüsünü gidermek için âdeta ona taziyede bulundu. Çocuklara vakit ayırıp onları sevdi, öpüp kokladı. Çocuklara bu şekildeki yaklaşımına şahit olup şaşıran ve bunu garip karşılayan kişiyi uyarak kendisini şefkat ve merhamete davet etti.

Buradan hareketle, hadisten çıkarılması gereken bir diğer ders de maddi veya manevi olarak bizlere karşı savunmasız konumda olan kişilere karşı tavrımızın nasıl olması gerektiğidir. Günlük hayattan örnek verilecek olursa; çocukların eğitimini üstlenen farklı kademelerdeki tüm öğretmenler her şeyden önce insan yetiştirdiğinin bilinciyle çocuğa yaklaşmalıdır. Sorumluluğu altında olan bugünün çocuğuyla, yarının yetişkini ve dünyayı yönetme potansiyeline sahip bir değer olduğu düşüncesiyle iletişime geçmelidir. Her bir çocuğun taze bir bitki gibi

canlı olduğunu, onu farklı farklı ortam ve iklimlerde yetiştirilebilir hâle getirmenin de susuz bırakıp kurumaya terk etmenin veya dalını kırıp atmanın da kendi elinde olduğunu unutmamalıdır.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) Enes'le olan bu diyalogundaki bir mesajın da bugünün iş insanlarına, idarecilerine ve amirlerine yönelik olduğu kanaatindeyiz. Zira Hz. Enes (r.a.), Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hizmetinde bulunan biridir. Meseleye maddeyi ön plana alan bir bakış açısıyla bakıldığında, Hz. Peygamber yaşının küçük olmasına bakmaksızın Enes'i bu durumdan ötürü pekâlâ azarlayabilir hatta huzurundan gönderebilirdi. Ama o, çocuklarla olan iletişimin, onları kazanmanın her türlü maddi kazancın veya kaybın üstünde bir değer olduğunun bilincini bize aşlamak istiyordu. Zira bu dünyayı ve içindeki her türlü nimeti insanın emrine amade kılan Allah, aynı zamanda bunu insan eliyle insana vermiştir. Dolayısıyla, kırılan makineler, bozulan motorlar, her türlü araç ve gereç yenilenebilir fakat şahsiyeti zedelenen, gönlü ve onuru kırılan insanı yenilemek hiç kolay değildir, belki de bazı durumlarda imkânsızdır. Genel olarak bütün insanlık, özellikle de günümüz eğitimcileri ve işverenleri, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu yaklaşımına ve çocuklarla olan iletişim ve diyaloguna ne kadar da muhtaçtır.

Bİ' KAVRAM

Prosopagnozi

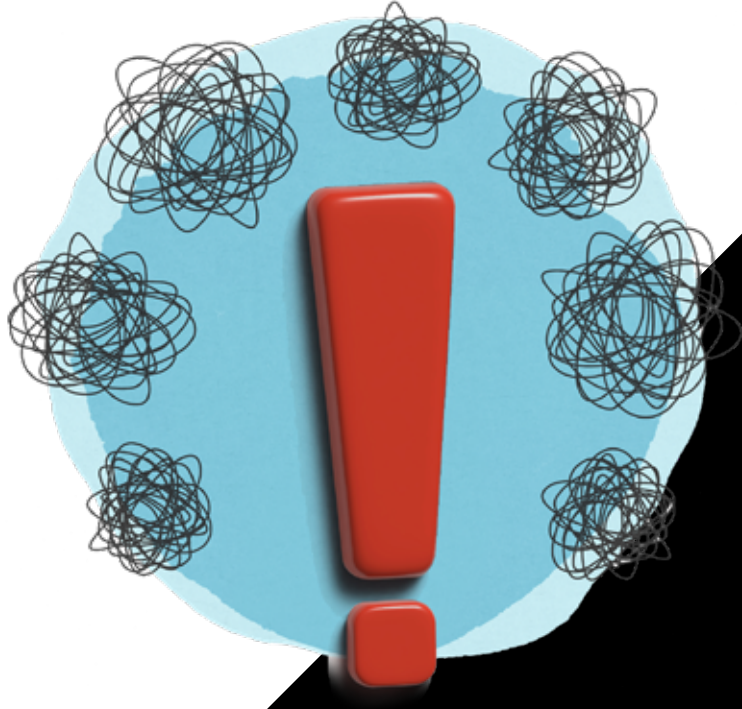
Prosopagnozi, daha önceden bilinen yüzleri tanıyamama ve yeni yüzleri öğrenme yeteneğinin kaybı ile seyreden bir rahatsızlık türüdür. Yunanca prosopon (yüz) ve gnosis (bilgi) kelimelerinden türemiştir. İnsan beyninde yüz tanıma ile ilgili özel bir bölüm bulunmaktadır. Onun için herkesin bulutlara, dağlara, desenlere baktığında bir anlam ifade etmeyecek şekilleri insan yüzüne benzetme eğilimi vardır. Ancak prosopagnozi hastalarında bu özellik olmaz. Prosopagnozikler genellikle aile üyelerini, yakın arkadaşları ve hatta kendilerini tanımakta zorluk çeker. Bir nesneyi tanıyabilir ama kendilerinin o nesne ile geçmişteki ilişkilerini bilemezler. Prosopagnozi, öğrenme güçlükleri veya hafıza kaybından kaynaklanmaz. Kişiyi hatırlayamama bir hafıza probleminin aksine yüzleri tanıma ile ilgili özel bir problemdir.

(<https://www.memorial.com.tr>)

Beceriksiz mi Beceriksiz Numarası mı Yapıyor?

Bİ' SORU

“Ben senin kadar titiz değilim. Bulaşık makinesini senin kadar iyi yerleştiremiyorum...” Günlük hayatta ofiste, evde, okulda sıklıkla duyduğumuz bu cümleler “silahlandırılmış beceriksizlik” olarak ifade ediliyor. Bu durum, verilen işi becerememe değil yapmak istememe olarak karşımıza çıkıyor. Ancak işi yapmayan kişi, “yapamadığını” dile getiriyor. Aslında amaç tam olarak “işten kaçmak”! Bunu yaparken genelde iki yöntem kullanılıyor: Hiçbir şekilde bu işi yapmaya uygun olmadığını belirten bahaneler sunmak ya da o işi olabilecek en kötü şekilde yaparak bir daha ondan istenmemesini sağlamak. Peki ne yapmalı? “Beceremem” diyen insanların hareketlerini ve samimiyetlerini gözlemleyin. “Tamam, ben yaparım.” cümlesini bırakın. Bu zamana kadar öğrenmemiş olması bundan sonra da öğrenemeyeceği anlamına gelmez. Kısaca, fark etmeyene fark ettirin, farkında olup da devam eden kendine getirin, kendine gelmeyene de nazikçe haddini bildirin.

Bİ' ÂLİM

Zehrâvî

Endülüslü tıp âlimi Zehrâvî (ö. 1013), her ne kadar tıbbın çeşitli dallarıyla ilgilenmişse de daha çok cerrah özelliğiyle tanınmış hatta cerrahinin babası kabul edilmiştir. Yaşadığı dönemde cerrahi teknolojisinin gelişmesine büyük katkı sağlamış, cerrahi makas ve bıçakları ile bisturiyi, uçları değişik aletleri bulmuştur. Katarakt dâhil birçok göz hastalığı ameliyatında zamanımıza göre de başarılı sayılacak tedaviler uygulamıştır. Diş çekimini, düşen dişin yerine nasıl konulacağını, takma diş yapımını ayrıntılı biçimde anlatmıştır. Burun, çene ve omurga kırıkları dâhil kırık çıkıklarla da ilgilenmiştir. Ayrıca zor doğumlarda nasıl bir uygulama yapılması gerektiğini göstermiştir. Bu cerrahi uygulamaların yanı sıra Zehrâvî'nin fıtık ameliyatları, hidrosel, varikosel, basur memeleri, çeşitli yerde oluşan fistüller, çıkmayan tırnaklar, çift cinsiyetlilik konularında çeşitli cerrahi tedavi önerileri bulunmaktadır.

Bİ' ESER

Topkapı Hançeri

Dünyanın en önemli hançeri olarak bilinen bu eser, Topkapı Sarayının hazine bölümünde yer alıyor. 18. yüzyılın başında I. Mahmud döneminde İran hükümdarı Nadir Şah'a hediye edilmek için yapılmış ancak hançeri götüren Türk heyeti Bağdat'a ulaştığı sırada İran'da gerçekleşen ayaklanma sonucu Şah'ın öldürüldüğü haberi gelince hançer tekrar saraya getirilerek hazine koleksiyonuna kaydedilmiş. 35 cm uzunluğundaki hançerin kabzası üzerinde, üç adet iri ve berrak zümrüt bulunuyor, bu nedenle "Zümrüt Hançer" olarak da anılıyor. Zümrütlerin etrafı elmaslarla çevrili. Sapın ucunda, kaldırıldığında küçük bir saatin ortaya çıktığı zümrüt kapak bulunuyor.

Bİ' ALINTI

İslam dünyası çöl değildir. O kendini sürüp işleyecek olanları bekleyen sürülmemiş bir arazidir. *İslam Deklarasyonu*, Aliya İzzetbegović

İYİLİK SEVDALILARI

■ Gülhan YILMAZ

Sakarya Adapazarı Kur'an Kursu Öğreticisi

Bazı insanlar vardır ki onlar tam anlamıyla uyanışların şahıdır. Sesleri, kulaklarda hep tatlı hep itibarlıdır. Bir onlar kıpırdatır muhtaç, mazlum yürekleri. Bir onlar açar gözlerdeki perdeleri. Bir onlar kana kana doyurur kurak bağrıları, gönülleri. Öyle ki gün gelir mazlumlar, onları tatlı rüyalı uykularına bile tercih ederler. O iyiler, o muhsinler ise öyle samimi öyle safi ve kendi dertlerine öyle sevdalıdır ki bilmezler nice tutkunları, hayranları olduğunu.

Mazinin de geleceğin de en onurlu, en muzaffer kahramanlarıdır onlar. Hülyalı iki mücevherleri vardır onların; nice ülkeyi gören, gezen. Güzel ülkemizi oradakilere sevdiren.

Mazlumlara asla kıramazlar kalemelerini. İncitemezler muhtaçları zerre. Bir de onların bulutları hep merhamet yüklüdür. Menzile giderken tökezlemez ayakları. Ovalar, çöller, dağlar, tepeler hep sevinçle bekler onları. Müjdenin kendisi olup çıkmışlardır âdeti. Şafak yüzlü kavuran çöllere kendi mehtaplarını da götürür o muhsinler. Tarihin en özgür, en vakur insanlarıdır belki de iyilikseverler.

Bazen yıldızlar bile iyilik sevdalılarının ışığını kıskanır. Güneş batmak istemez onların ufkundan; uzaklaşmamak için nurlarından. "Ak toprak"tır onlar toplumda. Uzak ülkelerden, diyarlardan Müslümanlara, insanlığa seslenirler de duyulur sesleri. Hatta ruhlar, bazen

göçlerini toplayıp onlara koşarlar. Öbek öbek artar, çoğalır ördükleri infak, iyilik, ihsan ağları. Ne mutlu onlara! Ne mutlu çevrelerindeki aziz arkadaşlara! Ve ne mutlu sadaka-i cariyelerinin sevabının sürdüğü öğrencilerine! O güzel kalplere dalar gider de bazı insanlar tutkun olurlar o uyanışın, o iyiliğin en ulvi derecesine.

İyilik sevdalıları sadece ülkelerde, ovalarda, çöllerde koşturamaz. Sadece somut varlıkları taşıyamaz buradan oraya, oradan buraya. Onlar hiç farkında değildirler ancak; yardım, erzak, para, koli, giysi yanında ilahi aşkı da dağıtır, ulaştırırlar eşref-i mahlukata. Mülkten her türlü nasibin kendisine verildiği Hz. Süleyman (a.s.) gibi gönüllerin

de kralları olmuşlardır. Bilinmez, gizli ordular ellerinin altındadır.

Bazı topraklarda Hz. Adem (a.s.) gibi ilk gönül ehli; bazı memleketlerde Hz. İbrahim (a.s.) gibi kulları putlardan kurtarmaya çalışan bir mücahit; en muhtaç bölgelerde ise Hz. Muhammed (s.a.s.) gibi ruhları dokunuşuyla uyandıran kişilerdir onlar. Bütün yeryüzünde Rabbul Alemin tarafından kullara sevdirilen, en nezih yüreklerden olmaları yönüyle de alemlere rahmetin en sadık temsilcisidirler.

İyilik için infak edenleri Allah (c.c.), pak-ı aziz Kur'an ı Kerim'de çokça övüyor. İnfak edenlerin işlerini kolaylaştırdığını ve kulu infak yaptıkça elindekinden hiçbir şeyi eksiltmediğini bizlere ayetlerinde bildiriyor: "İyilik için sarf ettiğiniz herhangi bir şeyin yerine Allah bir başkasını yaratıp verir." (Sebe, 34/39) buyuruyor.

Bilir misiniz ki bir kısım cennetliklerin cennete girmeleri, dünyada mallarından muhtaç ve yoksula bir hak ayırmış olmalarına dayanıyor. Bu hak, ister zekat ister fitre ister tutulamayan orucun fidyesi olsun, durum değişmiyor. Çünkü o kullar, kendi para ve mallarını sırf Allah'ın emri üzere elinden çıkarıp Müslüman kardeşlerine ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırmış bulunuyor.

Toplumda ve akrabalar arasında sevgiyi, dayanışmayı artıran bazı fiiller de infak alanına giriyor. Kesilen kurbandan dağıtmak,

bayramlarda çocukları, fakirleri, muhtaçları küçük bir hediye ile sevindirmek, yoksullara veya akrabaya düzenli yardım yapmak, yakınların evinde görülen eksikleri lükse ve israfa kaçmadan telafi etmek bunlardan sadece birkaçı.

İlim de infak edilen şeyler arasında bulunuyor. Zira ilim öğretmek, kişi için cennete kapı açan iyiliklerden biri olarak sayılıyor. Öğrenci yetiştirmek veya insanların faydalanacağı bir eser bırakmak, bir kitap yazmak da hadislerde sadaka-i cariye'nin bir dalı olarak cenneti kazanma yolunda tavsiye ediliyor.

Şükürler olsun ki güzel yurdumuzda hayırseverlerin yanında "iyiliği emreden kötülükten sakındıran" gönüllüler de mevcut. Onlar camilerde, okullarda, öğrenci yurtlarında, kamplarda ve hayatın içinde iyiliğin cismi olarak, aziz atalarımızdan bize miras kalmış olan altın değerindeki iyilikleri sürdürerek her yere iyilik taşıyorlar.

Hayır çarşılarından gönüllü hanımların yardımda yarıştığı iyilik evlerine, minik gönüllerin kumbaralarından acil durumlarda çadırlarını yüklenip afet bölgelerine koşan izcilerin kamp ateşlerine kadar iyilikle dolu yurdumuz. Bu gönüllülerin olduğu her ilçede, köyde, mezrada iyilik aralıksız bir şekilde ihya ediliyor. Özellikle ramazan aylarında... Oruç, mukabele, teravih, iftar bereketi Müslümanları kenetledikçe yardımlaşma, paylaşma istekleri arşa kanat çırpıyor.

Elhamdülillah ki elleri dilleri bağlı şeytanların. Hem biliyoruz ki ramazanda ne kadar iyilik yaparsak o kadar kendimize iyilik yapmış oluyoruz.

Damlaya damlaya göl oluyor bütün yardımlar. Damlaya damlaya okyanusa varıyor, arşa çıkıyor sevgimiz ve dualarımız. Gökten yere iniyor sonra; pür nur nimetler, ilahi yardımlar ve şualar. Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da yükseliyor camiler; öğretiyor Türkçeler, Osmanlıcalar. Bize duyulan sevgi arttıkça çoğalıyor tevhitler, Müslümanlar. Ne olursa olsun hiç unutulur mu; sürurda ve elemde bizimle gülenler, bizimle ağlayanlar?

Bütün gayretlerin sonunda mazlumların, muhtaçların sevgisi, bir çiçek gibi açıp yayılan o sevginin mutlu enerjisi, yüzleri güldürebilmenin sevinci, acılı topraklarda insanların dertlerine gönül sürüp sonuç alabilmek, güzel dinimizi hakkıyla temsil etmek ve cennet yolunda bünyan (bina) dizebilmek az şey midir Allah aşkına!

Yüzyıllar önce yedi kıtada at koşturan akıncılar gibi bu dönemde viran kalplere ve ülkelere koşan iyilik sevdalılarına destek olarak hayrı çoğaltmak başat vazifelerimizden biri kuşkusuz. Çünkü iyiliğin huyu odur ki adım adım büyür, yürek yürek kuvvetlenip sevgi sevgi sonsuza uzanır.

Her kim bir iyilik sevdalı ise Allah (c.c.) razı olsun ondan ve yardım grubundan! Ve sonra onlar, ahirette olursun cennete girenlerin öncü halkalarından!

GÖKYÜZÜ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

■ Mehmet AYDEMİR
Mersin Çamlıyayla Vaizi

Gökyüzüne bakmak, kimi zaman korku ve heyecan kimi zaman da sükûnet ve hayranlık uyandırıyor. Bu duygular aynı zamanda yaratılmış olan muazzam kâinat karşısında insanın acizliğini ortaya koyuyor. İnsana, doğanın sahibi olmadığını aksine onun bir parçası olduğunu hatırlatıyor âdeta. Kur'an-ı Kerim de bu noktada, insanın doğayla olan ilişkisine en güzel biçimde yer veriyor. Birçok ayette, yeryüzü ve gökyüzü nimetlerinin insana amade kılındığı vurgulanırken bazı ayetlerde ise insanın bir damla sudan yaratıldığı gerçeği üzerinde duruluyor. Tabiri caizse yeryüzü, insanın emrine amade kılınmış olsa da yine insanın onun üzerinde bir efendi kılınmadığı ona ince ince hatırlatılıyor. Dolayısıyla bütün bu nimetler, bir tefekkür aracı ve Allah'a ulaştırıcı bir yol olarak kabul edilmelidir.

Allah (c.c.), doğada kurmuş olduğu dengeyi insanın hem kendi nefsinde hem

de doğayla olan ilişkisinde devam ettirmesini istemiştir. Yaratılmış bu dengeyi en güzel biçimde gözler önüne seren nimetlerden biridir gökyüzü. İmam Gazali, gökyüzüne bakmanın on faydasından bahseder. Bunlar şu şekildedir: "Vesveseyi azaltır, hüznün ve kederi giderir, korku vehmini ortadan kaldırır, Allah'ı hatırlatır, kalpte Allah'ın büyüklüğünü yayar, kötü düşünceleri giderir, karamsarlığa iyi gelir, aşıkları teselli eder, sevenleri birbirine alıştıırıp yakınlaştıırır ve o, duaların kiblesidir."

Tarih boyunca, insanlar gökyüzüne bakarak hayatı ve doğayı anlamlandırmaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Bazen bir sığınak ve kaçış yeri bazen de ilham ve motivasyon kaynağı olmuş gökyüzü. En önemlisi ve en güzeli de Allah'ın azametini ve teklüğünü hatırlatmıştır yaratılana. İnsan, hayatın koşturmacası içinde bazen etrafında cereyan eden harika olayları ıskalayabiliyor. Nitekim Allah Teâlâ şöyle

buyurmaktadır: "Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki onlar bu delillerden yüz çevirerek geçip giderler." (Yusuf, 12/105) Her gün yanından geçtiğimiz ağaçlar, doğuşuna şahit olduğumuz güneş, cıvıltısını işittiğimiz kuşlar kendi doğalarına uygun bir şekilde Allah'ı tesbih ederken insanı da Allah'a davet ediyor. Bu yönüyle doğa, kendine özgü zikriyle Allah'a çağıran en büyük davetçidir belki de.

Bu konuyla alakalı farklı dinleri araştırdıktan sonra Müslüman olan Avustralyalı bir gencin hikâyesine yer vermek yerinde olacaktır: "Bir gün, önüme Kur'an'ı aldım. Bir mum yaktım, pencereyi ve perdeyi açtım. Müslüman olmam için bir ayetin, bir işaretin gerçekleşmesini bekliyordum. Bir yıldırımın düşmesi yahut bir kuşun içeri girmesi gibi herhangi bir şey, en küçük bir işaret bile yeterli olacaktı. Fakat şu oldu denebilecek hiçbir şey gerçekleşmedi. İslam son şanstı herhâlde,

o da olmayacak gibi bir düşünceye kapıldım. Ardından önümdeki Kur'an'ı açtım ve sayfa başında şu ayete denk geldim.” diyerek Müslüman olmasına vesile olan ayeti okuyor: “Kuşkusuz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanlara fayda veren yüklerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökten indirerek onunla ölü haldeki toprağa can verdiği ve orada her çeşit canlının yetişmesini sağladığı yağmurda, rüzgârları ve gökle yer arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirip yönlendirmesinde aklını işleten bir topluluk için elbette nice deliller vardır.” (Bakara, 2/164) Avustralyalı

genç devam ediyor: “Üzerime battaniyeyi çektim ve uyumuş numarası yaptım. Bütün işaretler/ayetler başından beri etrafımdayken kendi işaretlerime ne kadar kibirli olduğuma inanamadım.” diyor. Evet, sürekli bizlere bir şeyler anlatan kâinat ayan beyan duruyor karşımızda. Hem de herkesin işitebileceği bir şekilde anlatıyor, kulaklarını tıkayanlar dışında bundan mahrum kalan yok.

Gökyüzü, her hâliyle görülmeye değer bir manzara sunmasının ötesinde Allah'ın yüklemiş olduğu amaç doğrultusunda da görevini yerine getirmektedir. Nahl suresinin 12. ayetinde bu hususa şöyle yer verilir:

“O, geceyle gündüzü, ayla güneşi hizmetinize verdi; yıldızlar da O'nun emrine boyun eğmişlerdir. Bunda aklını kullanan bir topluluk için önemli ibretler vardır.” Ayet, kelime anlamı olarak açık alamet, delil, işaret gibi manalara gelir. Bununla birlikte Allah'ın kelamı olan ilahi kitapları kapsayan ayetler kavli, bir düzen içerisinde yaratılan evrende var olan ve Allah'ın varlığına, birliğine işaret eden ayetler de kevnî ayetler olarak kabul edilmiştir. Ve bu ayetler hiçbir şekilde birbirleriyle çelişmezler. Allah, kendisini hatırlatan ve kendisine çağıran bu ayetleri hakkıyla işitip tabi olanlardan eylesin... (Âmin)

İLİŞKİ BAĞIMLILIĞI VE EVLİLİK

■ Cihan ULUÇ
Psikolog

Dünyaya geldiğimiz andan itibaren, ister farkında olalım ister olmayalım, ilişkiler sürekli olarak insanlığımızın, kişiliğimizin ve hayatımızdaki eylemlerimizin merkezinde yer alır. İlk ilişkimiz yani annemizle veya bakım verenlerimizle kurduğumuz bu temel ilişki, dünyayı nasıl yorumladığımızı, kendimizi nasıl konumlandığımızı ve benlik algımızı büyük ölçüde şekillendirir. Yapılan çalışmalar, bağlanma kavramını ortaya koymuş, ilk tepkilerimizin sonraki ilişkilerimizi nasıl etkilediğini ve bu tutumların çeşitli örüntüler içinde sınıflandırılabileceğini göstermiştir. Bu örüntüler kabaca güvenli, kaygılı ve kaçınan bağlanma olarak adlandırılabilir.

Bağlı mıyız, Bağımlı mı?

İnsan, diğer canlı varlıklardan farklı olarak doğumundan itibaren bir bakım verene muhtaç şekilde dünyaya gelir ve hayatının bir kısmını bu şekilde sürdürür. Bu, bir bakıma bağımlılıktır. Ancak büyüdükçe ve erginleştikçe bu doğal bağımlılık, bağımsız hareket edebilen, kararlar alıp uygulayabilen ve seçim yapabilen sorumlu bir kişiliğe dönüşür. İnsan gelişimi açısından bağlanma ne kadar önemliyse ayrışma da o kadar değerlidir.

İlişki Bağımlılığı Nedir?

Bağımlılık; bir nesneye, davranışa ya da bir kişiye zarar vermesine rağmen ihtiyaç

duyarak devam eden zorlayıcı bir psikolojik bozukluktur. Alkol ve madde bağımlılıkları, kumar, alışveriş gibi bağımlılık türleri gibi ilişki bağımlılığı da kişinin hayatını olumsuz olarak etkiler. İlişki bağımlılığı, hem bağımlı kişiyi hem de maruz kalan kişiyi mutsuz eder, kısıtlar ve ilişki güvenliğini zedeler.

İlişki Bağımlılığını Hangi Belirtilerden Tanırız?

İlişki bağımlılığı, diğer tanı kriterlerinde olduğu gibi tek bir faktöre dayanmaz ya da tek bir faktörle açıklanamaz.

İlişki bağımlılığında kişinin zihninin arka planında ayrılık, terk edilme, aldatılma ya da kandırılma gibi durumlarla ilgili sürekli bir endişesi vardır. Bu endişe kişinin duygularını, düşüncelerini ve olayları yorumlama şeklini doğrudan etkiler.

Buradaki belirtiler kişiden kişiye, ilişkiden kişiye değişkenlik gösterebilir. İlişki bağımlılığında kişi; sevgi, ilgi ve dış onayı kazanmak adına yoğun bir çaba gösterir ve bu durumu destekleyen çeşitli inanışlara sahip olabilir. “Eğer hayır dersem sevilmem, reddedilirim, dışlanırım, insanları memnun etmezsem terk edilirim, sevilmem ve onaylanmam” gibi bir inanç sistemi vardır. Bu nedenle, karşı tarafın istek ve taleplerine uyum gösterir, hayır demekten çekinir ve korku duyar.

İlişki bağımlılığında kişinin kendine dair saygısının olmadığı, istek ve ihtiyaçlarının farkında olmadığı, olsa dahi bunları talep etmekte zorlandığı gözlemlenir. Yine, değersizlik ve yetersizlik duygularının eşlik ettiği kendinden emin olamama, ne istediğinden emin olamama, ne hissettiğinin adını koyamama gibi durumlardan şikâyetçi olabilirler. Eğer yakın bir ilişki içerisinde eşe yönelmişse; sürekli eşinin davranışlarını kontrol etme, teyit etme, sorgulama ihtiyacı, nerede ne yaptığını bilmeye dönük baskıcı tavırlar ortaya çıkarabilir. Eşin bir sınırı, kişisel alanı olabileceği ya da onlarsız da mutlu olup bir şeyler yapabileceği, başka bir dünyası olabileceği fikrine çok uzaktırlar. Bunu yapabilen eş bir tehdit olarak algılayabilirler. Sanki ne yaparlarsa yapsınlar, her şeyi birlikte ve iç içe yapmak zorundaymış gibi hissederler ve bu bağlamda

eşlerini ya da ilişkide oldukları kişileri zorlarlar.

İlişki bağımlılığı, tek başına karar almakta ve o kararı uygulamakta güçlük çekmektir. Örneğin; kişi bir kıyafeti beğenmiştir, hayatında önemli bulduğu birkaç kişinin onayını almadan o kıyafeti beğense dahi alamaz. Hatta kendi beğenisini arka plana atarak dışarıdan gelen yorumları daha öne koyar, onları önemser. Burada fikir almaktan, istişare etmekten daha ileri bir boyuttan bahsediyoruz, yine bir zorunluluk halinden bahsediyoruz.

İlişki bağımlılığında kişi, ilişkisine yoğun bir yatırım yapar ve diğer ilişkilerini güçlendirme ve sürdürme gereği hissetmez. Bu yüzden de çevresi kısıtlanır ve giderek yalnızlaşır. Tüm ilgi, alaka ve beklentisi genelde tek bir kişiye yönelmiştir ve her şey ondan gelecektir. Sanki ilişkisi sonlandığında kendi kendine var olamayacakmış, hayatını sürdüremeyecekmiş, o ilişkiye mecburmuş gibi hisseder. İlişki sayesinde önem kazandığını, ilişki biterse değersiz biri olacağını düşünür.

İlişki bağımlılığında kişinin zihninin arka planında ayrılık, terk edilme, aldatılma ya da kandırılma gibi durumlarla ilgili sürekli bir endişesi de vardır. Bu endişe kişinin, duygularını, düşüncelerini ve olayları yorumlama şeklini doğrudan etkiler. Daha tetikte, sorgulayıcı, kontrolcü, kıskanç ve güvensiz biri olurken

gerginliği ve stresi elbette ki ilişkide olduğu kişiye yansır ve yakın ilişkide zincirleme reaksiyonlar, tepkisel davranışlar başlar. Burada, kişinin paradoksal olarak kendi başına gelmesinden en çok korktuğu şeye hizmet ettiğini fark etmesi önemlidir. Terk edilmekten, sevilmemekten, ayrılıktan korkarken; eşini o kadar sıkır, o kadar nefessiz bırakır ki karşı taraf için bazen tek çıkış yolu ayrılığı başlatmak olabilir.

İlişki Bağımlılığının Aşamaları Nelerdir?

İlişki bağımlılığının ilk aşaması, karşılıksız verme ve tüm ilgi, alakanın bağımlılık hissedilen kişi veya kişilere yönlendirildiği evredir. Bu dönemde kişi; sevgi, ilgi, takdir ve önemliliği karşı taraf için bir şeyler yaparak ve onun hayatını kolaylaştırarak elde edeceğine dair bir inançla hareket eder.

İkinci aşamada, kişi kendini yargılamaya başlar ve kendine dair kızgın ve olumsuz duygular artar. Bu duyguların arka planında suçluluk, utanç, kaygı gibi hisler bulunur ve kişi daha agresif, daha tahammülsüz ve kontrolsüz bir noktaya gelebilir.

Üçüncü ve son aşamada ise karşı tarafın kontrol ve yönlendirme davranışları artar; çatışma ve öfke duygularının yansımaları görülmeye başlar. Kompulsif ve zorlayıcı davranışlar artar, bu da hem kişinin hem de karşı tarafın hayatını olumsuz yönde etkiler. Örneğin; eşin gittiği yerleri

kısa süreli aralıklarla sormak veya telefonunu, kiminle ne yazıştığını sürekli kontrol etmek gibi davranışlar bu aşamada yaygındır.

İlişki Bağımlılığını Oluşturan Faktörler Nelerdir?

Ailede bağımlı ya da desteğe muhtaç bir bireyin bulunmasının, aile üyelerinden birinin psikolojik ya da fizyolojik rahatsızlıklarla mücadele etmesinin, ebeveynlik stiline ve buna bağlı olarak şekillenen bağlanma tarzının, travmatik deneyimlerin, kişinin mizaç özelliklerinin, cinsiyetinin ve olumsuz aile yaşantısının ilişkisi

Sağlıklı ilişki sınırları, duygusal ve fiziksel güvenliğimiz için gereklidir. Sınırların olmadığı yerde kaos ve öngörülemezlik hakim olur. Sınırları oluşturmak ve gerektiğinde savunmak, doğal ve gerekli durumlardan biridir. Başkalarının sizden beklediği gibi, kendinize de haklar tanımalısınız.

bağımlılığı üzerinde etkili olduğu bilinmektedir.

Evlilikte İlişki Bağımlılığı Nasıl Görünür?

Evlilik ilişkilerinde sıklıkla duyulan "Defalarca ayrılmayı denedik ama yapamıyoruz, olmuyor.", "Ne yaparsa yapsın ondan vazgeçemiyorum.", "Ne onunla ne de onsuz yapabiliyorum.", "O olmadığı zaman kendimi eksik hissediyorum, elimden hiçbir şey gelmiyor." gibi ifadeler ilişki bağımlılığının varlığına işaret eder. Bu durum, sevgiden çok olumsuzluklara rağmen ilişkiyi sürdürme zorunluluğundan kaynaklanan çaresiz bir çırpınışı ifade eder. İlişki bağımlılığından muzdarip kişiler genellikle "Tek başıma bir hiçim, kendi kendime bir şeyi halledemem, daima birine ihtiyaç duyarım." gibi düşüncelere sahiptir. Çocukluk döneminde bu bağımlılık genellikle anne, baba ya da kardeşler aracılığıyla yaşanırken yetişkinlikte fark edilmedikçe eşe yansıtılır ve hayatlarındaki bu tanıdık döngü devam eder.

İlişki Bağımlılığına Karşı Neler Yapılabilir?

Fark Etmek ve Kabul Etmek: İyileşme ve değişimin ilk adımı, durumu fark etmek ve kabul etmektir. Bir şeyin farkında olmadan veya kabul etmeden ona yönelik yeni yaklaşımlar ve bakış açıları geliştirmek imkânsızdır. Kendinizi daha iyi tanımak için "Nasıl bir ailede doğdum?", "Ailemin içselleştirdiğim

kuralları nelerdir?", "Nasıl bir anne babalık gördüm?" ve "Büyüdüğüm ortama karşı nasıl bir reaksiyon gösterdim?" gibi soruları sorabilirsiniz. Bu sorular, kişiliğinizin nasıl inşa edildiğine dair önemli ipuçları verebilir.

Kendi İhtiyaçlarınızı Fark Etmek ve İhtiyaçlarınızın Temini Konusunda Hakkınız Olduğunu Kabul Etmek: Sevdiklerimizi, tercihlerimizi ve ihtiyaçlarımızı fark edip, bunları temin etmek için harekete geçmek bizim sorumluluğumuzdadır. Bunu bir başkasının sizin adınıza yapmasını beklemek, aynı bağımlılık döngüsünü sürdürür. Karşınızdaki insanın haklarına ve hassasiyetlerine önem verdiğiniz gibi, unutmayın ki aynı haklar sizin için de geçerlidir.

Sağlıklı Sınırlar Oluşturmak Üzerine Gayret Göstermek: Sağlıklı ilişki sınırları, duygusal ve fiziksel güvenliğimiz için gereklidir. Sınırların olmadığı yerde kaos ve öngörülemezlik hakim olur. Sınırları oluşturmak ve gerektiğinde savunmak, doğal ve gerekli durumlardan biridir. Başkalarının sizden beklediği gibi, kendinize de haklar tanımalısınız.

Çarpık Düşünceleri Fark Etmek ve Gerçekçi Olanlarla Değiştirmek: Hangi düşüncelerin ve kabullerin hayatınızdaki ilişkileri yönlendirdiğini fark edin. "İnsanları memnun etmezsem sevilmem, yalnızca verici olursam var olurum, tek başıma bir hiçim" gibi çarpık

düşüncelerin yerine "Olduğum gibi sevilirim, onaylanmak için hizmet etmek tek yöntem değil, ilişkilerde vermek kadar almak da doğaldır." gibi gerçekçi düşünceleri benimseyin.

Sosyal Çevreyi Genişletmek: Her sosyal ilişkinin farklı bir yeri ve etkisi vardır. Yakın ilişkilerden bağımsız olarak sosyal çevrenizin genişliği, ilginizi çeşitlendirmenize ve farklı perspektifler kazanmanıza yardımcı olabilir.

Hobiler Edinip Farklı Kaynaklarınızı Devreye Sokmak: İlgi ve enerjinizi, ilişki bağımlılığından farklı alanlara ve kendinize yoğunlaştırmak, bu konudaki stresinizi azaltabilir. Yeni veya eski hobileri keşfetmek, bu süreçte faydalı olacaktır.

Profesyonel Destek Almak: İlişkideki yaralar çoğu zaman profesyonel destekle çözümlenebilir. İlişkilerinizi ve hayatınızı olumsuz etkileyen durumlar söz konusu olduğunda profesyonel yardım almaktan çekinmeyin.

İlişki bağımlılığı, tüm tarafları olumsuz etkileyen, yaşam kalitesini düşüren ve ilişkisel tatmini en aza indiren zorlu bir süreçtir. Gerekli gayret, hassasiyet ve farkındalıkla, çözüm yolları geliştirilebilir. Ayrıca, sevmek, sevilmek, ilgilenmek ve ilgilenilmek doğal ihtiyaçlarımızdandır. Bağımlı ilişkiler yerine, bağlı ve tatmin dolu ilişkiler geliştirmek temennimizdir.

ERGENLİK DÖNEMİNDE GÖRÜLEN DEĞİŞİMLER

■ **Hatice TOPKARAOĞLU**
Klinik Psikolog

Ergenlik, insan yaşamının en kritik evrelerinden biridir ve çocukluktan yetişkinliğe geçişi simgeler. Bu dönem, hem çocuk hem de ailesi için zorlayıcı olabilir ancak doğru önlemler alındığında, sağlıklı bir geçiş mümkün olabilir. Ergenlik süresi genellikle beş ile altı yıl arasında değişir ve bu süreçte edinilen deneyimler, bireyin tüm yaşamı boyunca etkisini sürdürür.

Ergenlik dönemi, kişilik ve karakter gelişimi açısından hayati öneme sahiptir. Aile ve çevrenin bu dönemdeki duygusal dalgalanmalar hakkında bilgi sahibi olması, sürecin sorunsuz geçmesine yardımcı olabilir. Artık fiziksel ve ruhsal olarak değişim gösteren ergen, çocukluktan çıkıp yetişkinliğe adım atmaya başlamıştır. Kendine özgü bir bakış açısı geliştirir ergen, sosyal çevresiyle daha fazla ilgilenir ve ailesinden uzaklaşarak arkadaşlarıyla daha yakın ilişkiler kurma eğilimine girer. Bu dönemde ergene sabırla eşlik etmek, onu anlamak ve desteklemek büyük önem taşır.

Fiziksel Değişimler

Ergenlik, kızlarda erkeklere kıyasla daha erken yaşlarda başlar. Bu başlangıç yaşı, coğrafi ve genetik faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterir. Kızlar genellikle 9-11, erkekler ise 11-13 yaşlarında ergenliğe adım atar. Ergenlik, erken (9-14 yaş), orta (15-18 yaş) ve geç (18 yaş ve sonrası) olmak üzere üç aşamada incelenebilir. Kız çocuklarında göğüslerin büyümesi ve vücut kıllarının artması gibi fiziksel değişimler görülürken erkek çocuklarda kasların ve omuzların genişlemesi, yüz kıllarının belirginleşmesi dikkat çeker.

Psikolojik Değişimler

Ergenlik, benlik ve kimlik gelişiminin yoğun yaşandığı bir dönemdir. Ergen, fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlere uyum sağlamaya çalışırken aynı zamanda bağımsızlık arzusu, karar verme, soyut düşünce gibi yeni yetenekler geliştirir. Bu dönemde ergenler, idealler, hedefler ve hayaller üzerine düşünür; ebeveynlerden ayrılmaya ve arkadaşlarıyla

daha fazla vakit geçirmeye başlar. Duygusal dalgalanmalar, kararsızlık ve dürtü kontrolü gibi zorluklarla karşılaşabilirler.

Sosyal Değişimler

Ergenlikle birlikte sosyal çevre ve ilgilerde de önemli değişimler görülür. Ergenler, arkadaş gruplarına aidiyet hissi geliştirir, spor ve sanat gibi alanlara ilgi duymaya başlar. Ayrıca, güzellik ve beden algısı üzerine daha fazla odaklanır, teknoloji ve ekran bağımlılığı gibi yeni zorluklarla karşılaşabilir. Arkadaşlık ilişkileri, akran zorbalığı gibi sosyal dinamikler, ergenin gelişiminde önemli rol oynar.

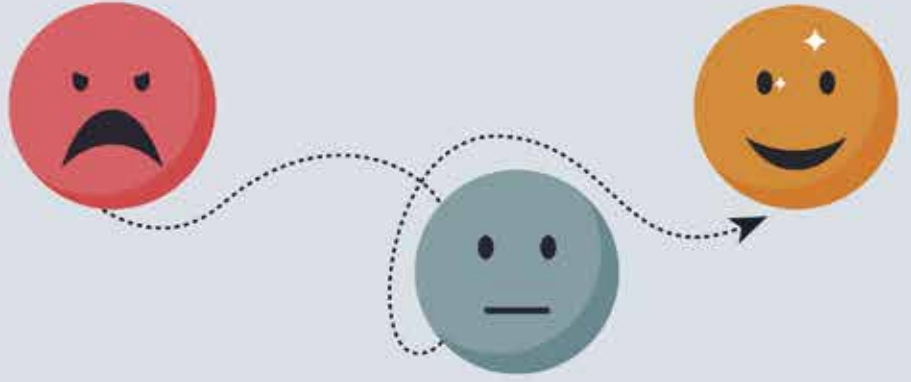
Ergenlik, anlaşılmaya duyulan ihtiyaçla karakterize edilen karmaşık bir dönemdir. Ergenler kendilerini yalnız ve anlaşılmamış hissedebilir; bu da duygusal dalgalanmalara yol açabilir. Ergenin bu keşif ve deneme döneminde ona rehberlik etmek, hem duygusal hem de sosyal açıdan sağlam bir temel oluşturmaya yardımcı olacaktır.

Bu süreçte ergenler, yetişkinlikle çocukluk arasında gidip gelirken davranışları zaman zaman çocuksu, zaman zaman ise olgun olabilir. Bu, hem ergenler için hem de onları çevreleyen yetişkinler için kafa karıştırıcı olabilir. Ancak unutulmamalıdır ki ergenlik, bireyin kendini ve çevresini keşfettiği, sosyal ve bireysel sınırlarını zorladığı bir dönemdir. Ergenin bu dönemdeki davranışları -zararlı olmadığı sürece- doğal bir arayışın parçası olarak kabul edilmelidir.

Duygusal Dalganmalar ve Soyut Düşünce

Ergenlik, duygusal dalgalanmaların yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Ergenler, bir yandan yeni duyguları keşfederken diğer yandan var olan duyguları daha derin ve karmaşık bir şekilde deneyimlerler. Bu durum, zaman zaman kaygı ve stres gibi duygusal tepkilere neden olabilir. Yetişkinlerin, ergenlerin bu duygusal dalgalanmalarını anlamaya çalışması ve onlara destek olması, ergenin duygusal sağlığı için çok önemlidir. Ayrıca, bu dönemde ergenlerin soyut düşünce yeteneği gelişmeye başlar. Artık sadece gözle görülen somut olaylarla değil; idealler, inançlar ve teoriler gibi soyut kavramlarla ilgilenmeye başlarlar.

İdealler ve Hayaller: Ergen için gelecek nedir? Ya da ergen geleceğin farkında mı? Eğer geleceğin farkındaysa idealleri ve hayalleri olan bir gençten söz ediyor olabiliriz. Ancak gelecek hakkında aşırı düşünen ergenlerde kaygı bozukluğu, performans kaygısı veya depresif duygu durumu görülebilir. Geleceğe dair düşüncesi olmayan ergenlerde ise umutsuzluk, çökkünlük, anlamsızlık ya da anlam arayışı gibi durumlar ortaya çıkabilir. Duygu ve davranışlarında olduğu gibi, bu dönemde ergenin düşünceleri de belirsiz olabilir. Ancak günümüzde, vizyon sahibi gençlere ihtiyaç duyulmaktadır. Daha parlak bir gelecek için gençlere vizyon katmak, yetişkinlerin bu dönemde onlara yapabilecekleri en büyük iyiliktir.

Öz Bakım: Bu dönemde öz bakım azalabilir veya artabilir ve her iki durum da sorun teşkil edebilir. Öz bakımın azalması; depresyon, çökkünlük, umutsuzluk, hayatın anlamını yitirme gibi sorunları işaret ederken öz bakımın artması; beden algısı bozukluğu, akran zorbalığı, kaygı, ilişkisel problemler, zaman yönetimi ve öncelik belirleme zorlukları gibi sorunların bir sonucu olabilir. Bu dönemde, ergenin kendine verdiği önemin ve öz bakımının artmasını bekleriz. Eğer bu artış dengede ise sağlıklı bir gelişimin göstergesidir.

Yalnız Kalma İsteği: Yalnız kalmak, bu dönemin normal bir özelliğidir. Ergen, duygularıyla başa çıkamadığı zamanlarda regülasyon için yalnızlığı tercih edebilir. Kendine kalmak, duygu ve düşüncelerini düzenlemek için odasına çekilebilir. Perdelerin kapalı olması, odanın ışığının açılmaması, yorgan altında vakit geçirme bu zamanlarda sıkça rastlanan durumlardır. Ergen ailesi hem çocuğunun ihtiyaçlarını gözetebilecek kadar yakın hem de duygu ve düşünce düzenlemesini gerçekleştirebilmesi için ona alan açabilecek uzaklıkta olmalıdır. Anormal derecede yalnızlık, uykuya veya

teknolojiye düşkünlük, günlük hayat işlevlerinin yerine getirilememesi gibi durumlar bir yardım çağrısı olabilir.

Aidiyet: Takım tutma, fanatik olma, bir gruba dâhil olma ergen için var olmanın bir yöntemidir. Bu dönemde ergene ve arayışına alan tanımak, heyecanına ortak olmak, bu arayışın altında yatan sebepleri anlamaya çalışmak önemlidir.

Dürtü Kontrolü: Dürtüler, ergenlik döneminde güç kazanır. Bu hormon yüksekliğiyle, dürtüler ergen çocuğu ele geçirebilir ve riskli, tehlikeli durumlar doğurabilir. Zararlı maddelere, cinsellik ve tehlikeli durumlara ilgi ve merak, ergenlik döneminin önemli sorunları hâline gelebilir. Bu dönemde ergeni farklı ilgi ve aktivitelere yönlendirmek; gezi, tiyatro, fotoğrafçılık, söyleşi ve sanatsal faaliyetlere teşvik etmek önemlidir.

Benlik ve Kimlik Arayışı: "Ben kimim? Nasıl biriyim? Toplumdaki yerim ne? Nasıl görünmekteyim?" gibi sorular ergen için büyük, ebeveynler için küçük görülebilecek sorulardır. Ergen kimlik arayışı içindeyken ona rehberlik etmek, sabretmek ve onu desteklemek gereklidir. Bu dönemin zorluklarını birlikte aşan ailelerde, ergenlik dönemi daha sorunsuz geçmektedir.

İSTİMLAK GÜNLERİ...

■ Fatma BARBAROSOĞLU

I-

Zaman nedir?

Bir yanıyla silen bir yanıyla zapt eden sihirli bir muhafaza... Öyle bir muhafaza ki daralıp genişliyor, esneyip büzüşüyor.

Hatıra dediğimiz, dünün hükmünden kurtarıp bugüne getirdiklerimiz mi? Hafızada izi kalanlar sadece güzel anlar olsaydı sorunun cevabı şeksiz şüphesiz evet olurdu. Oysa hafıza bize rağmen kaydı tutulup envanteri çıkarılmış, mahzende vaktinin gelmesini bekleyen, kederli ve neşeli düğümlerle dolu. O düğümü kim, nasıl, nerede, ne vesile ile çözecek?

Kentsel dönüşüm bütün hatıraların, mekânların, birlikte yaşanmış zamanların katili.

Şehir yıkılıyor, kent ortaya çıkmıyor.

Taş, toprak, moloz. Atmosferde salınan kimyasal gazlar.

Şurada Banka Evleri vardı, yıkıldı. Benzeri Küçükalyalı'da da vardı, yıkıldı. Bostancı'da Şişe-Cam evleri, yıkıldı.

40 yıllık binalar da yıkılıyor, birkaç yıllık olanlar da.

Hafta başından beri Özel Maltepe Üniversitesi Hastanesini yıkıyorlar. Dört katlı binanın yerine devasa bir hastane yapılacakmış. Kapanmaz deniz manzaraları kapanacak. Olmazlar oldurulacak, yasaklar delinecek, adamına göre konulup kaldırılacak kurallar.

Yapar yapar yeniden yıkarız, bizden kim usanası.

Müeyesser Hanım gelsin otursun karşıma. Üvey oğlunun onca efendiliğinin kıymetini bilmeyip de azgın oğluna kul köle olan Müeyesser Hanım. Ağzında akide şekeri gibi dolaştırdığı kelimelerle "Yıksın, kırsın, dövsün, yine canım, yine kuzum." derdi hayırsız oğlu için. O bu sözü her tekrarladığında "Edepsiz dövüyormuş anasını!" diye söylenirdi kulakları ağır işiten Emine Hanım. "Yok ayol." derdi Müeyesser Hanım, "Atasözüdür söylediğim. Hiç duymamış olamazsınız ya!" Her defasında aynı muhavere, aynı kelimeler ve aynı vücut dili ile tekrarlanır ama bu ana şahit olanlar yine mi o bahis diye şikâyet etmezdi. Emine Hanım hırkasının yakasını düzeltip, iç kısmına seyyar sandık niyetine diktği cebinden 1000'lik

tesbihini çıkarıp boynuna kolye gibi asınca bir müddet öylece durulurdu. Bu, Emine Hanım'ın muhatabına "Hele sus, haddini aşma!" ikazı idi.

Dünün mahallesi dün de kaldı.

Günün mahallesi whatsapp mesajları üzerinden komşu: "Hastanenin yıkımı bitinceye kadar camlarınızı açmayın."

Hastane yıkılıyor lakin iş makinelerinin beton parçalayan seslerinin hastaları ne kadar harap ettiğini düşünme safhasına gelmedik henüz. Bu sıcaklarda camlarımızı nasıl kapalı tutarız isyanına kara bir susuşla demir attık.

"Saadeti ara, musibeti bekle." faslındayız.

II-

Miktarlar ve yekûnlardır
heyecanımızı kamçılayan.
Daha olan her şeyden biraz
daha. Ölçülüp tartılabilen,
sayılıp sunulabilen her şeyi
severiz.

Yekûna yekûn katmak
hünerimizdir.

Genç arkadaşımı, geçmişin
sokaklarına dalıp çıkarak
bekliyorum. Hiç şikâetsiz
bekleyeceğim elbet dünün
kollarında, çünkü buluşma
noktasını eksik tarif eden
benim. Onca yıkıntının
arasında doğru tarif ne
mümkün zaten.

“Yıksın, kırsın, dövsün, yine
canım, yine kuzum.” Ansızın

karşıma oturan Müyesser
Hanım’ı vedasız bırakıyorum
oturduğu yerde. Biraz daha
otursam geçmişin bütün
dolaşık çileleri sanki önüme
atılıp hadi yumak yap
denilecekmiş gibi.

Beklenen geliyor.

“Biraz yürüyelim mi?”

Meydanı gezip çarşıya
sapıyoruz. Metruk binayı
gösteriyorum. “Görmüş
müydün?” “Yok, yeni açılmış
galiba.” Yeni açılmış galiba
dediği dükkânın, camları
ışıl ışıl. İçeride şık garsonlar,
kapısında telaşlı kuyruk.

“Yukarı bak.”

Neye uğradığını şaşırıyor. Bir
daha yolu buraya düşerse o
tarafтан asla yürümemesi
gerektiğini düşünüyor belki.
Alt kat ne kadar şenlikli ise üst
kat o kadar ürkütücü. Sanki iki
farklı bina kolaj tekniği ile üst
üste bindirilmiş gibi.

“Depreme hazırlanan İstanbul
bahsi için Temel fıkrası niyetine
fotoğrafını çektim geçen
hafta. İçerden bir görevli gelip
‘Fotoğrafını çekemezsiniz,
kimden izin aldınız!’ diye had
bildirdi.”

“...”

“Konsept çalışması yapıyoruz”
dedim. “Eski ile yeninin uyumu.
Hayat ile ölümün kol kola raksı.”

“Sonra...”

"Tehditler savurdu. Baktı tehdit işe yaramıyor 'Belediyenin izni var. Biz izinsiz bir şey yapmıyoruz.' faslına geçti."

III-

Hamsiköy sütlaç yazar dükkânın önünde iki kişilik tek bir yuvarlak masa. Oturuyoruz. Başka kimsenin gelmeyecek olması bizim için nimet, mekân sahipleri için darlık muhakkak. Şimdilik bir masa. Belki sonra üç, beş. Mekânın sahibinin böyle hayalleri vardır elbet. Paket servis ile nereye kadar.

O minik masada karşılıklı otururken herkesten uzak ama herkese yakın. Önünde önlüğü genç bir kadın gözleri mahmur, içerde uyuyormuş da "Kalk, bak müşteri geldi." dendiği için bedeninin yarısını rüyada bırakmış gibi dikildi masanın başına. Önümüze iki sütlaç

koydu hızla. Biz sütlaçları yerken iki ayrı zamandaki bedenini birleştirip rüyasına kaldığı yerden devam edecek belki.

"Sütlaç istemedik. İki Türk kahvesi, sade."

Kızın yüzündeki ifade "Hamsiköy Sütlaç" yazar dükkâna sütlaç yemek için gelinmez de niye gelinir, kahvenizi şu fıskiyeli bahçede içseydiniz diye haykırıyor. SANKİ.

Kızın sessiz kelimeleri ile bendeki sessiz kelimeleri diyalog hâline getiriyorum. Orası kalabalık. Burası tenha.

Kızın yüzü diyaloga kapalı.

"İyi taktik." diyorum genç meslektaşına. "Sipariş almadan kafadan sütlaç takdimi."

Dükkânın rutinini rayından çıkaran iki düzen bozucu olarak kahvelerimizi yudumluyoruz. "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var." temalı umudu, zamana maya niyetine çalarak...

Yan dükkânın çamaşır sepeti büyüklüğündeki tezgâhında minik bir yığın oluşturmuş "seç al" parçaları, müşteri topluyor.

Seçip seçip almayan ama kendini müstakbel müşteri gibi hissetmek üzere seçiyormuş gibi yapan kadınlara, bakmıyor gibi bakıyorum. Kadınlar mini yığının içinden seçtikleri parçaları göz

hizasına kadar kaldırıp, ünlü bir markanın kalite kontrol biriminde çalışan üst düzey yöneticisi gibi puan veriyorlar titizlikle. Verilen puan o seçili parçayı içeri girip paket yaptırmaya yetecek bir puan değil. Elenen parçalar yığının içindeki yerine geri dönüyor.

Akşamın dar vaktinde kadınlar uzun uzun seçiyorlar. Bu uzun seçişin altında sanki almışım tesellisi mi boy verecek. Omuzlara binen hayat pahalılığının yükü, seçilip de alınamayan ürünler yüzünden biraz daha mı artacak yoksa beğendiğim bir şey yok tesellisi ile kendini zevkli biri gibi hissetmesini mi sağlayacak bir anlığına. Oyuncak isteyen çocuklarına dar gelirli annelerin değişmeyen itiraz cümlesi: "Evde bunların hepsi var." Seçilip bakılan o ürünler için de, evde bunlardan daha iyisi var, diyor mu akşam müşterileri.

"Bu sene çocuklara ne erik alabildim ne kiraz." diyor yoldan geçen kadın yanındakine. "Öyle valla. Kiraz mevsimi, tadına bakmadan geçip gitti?"

Kadınları ancak arkalarından görüyorum. Hamsiköy sütlaççısı kapının önüne ürünlerinin fiyatını yazmış seyyar tabelanın üzerine: Türk kahvesi 50 TL. Yoldan geçenler sütlaçın, Türk kahvesinin fiyatına bakıyor. Yabancı bir ülkede kazıklanmaktan korkan turist misali, tekrar tekrar okuyup fiyatın ehvenişer olup olmadığına karar verecekmiş gibi bir müddet oyalanıyorlar dükkânın önünde.

İçimde takılı kalmış plak aynı yerde cızırdayarak dönüyor: Zaman kendini tekrarlar mı? Ritim ve rutin arasındaki bağlantıyı tekrarlanan zaman sahnelerinden mi yakalar fâniliğini, zihninde yük olarak taşıyan fâni.

Kendinden önde giden dört yaşlarındaki çocuğu, annesi “Yanımdan ayrılma, seni kaçırlırlar!” diye ihtar ediyor.

O sıra geçmişten bir sahne açılıyor. Açılan sahnenin teferruatına girmeden genç arkadaşına “Çocuk kaçırılmayı hayal edebilir, bu ona güzel bir şeymiş gibi gelebilir.” diyorum. “Annesinin onu korkutmak için söylediği cümleyi çocuk çok başka şekilde anlayabilir.” Sarf ettiğim cümlelerin izini muhatabımın yüzünde takip ediyorum.

Mahallemizde Birol diye bir çocuk vardı. “Birol’dan daha yaramaz bir çocuk dünyaya gelmemiştir bundan sonra da gelmeyecektir!!!” diye söylenirdi annesi. Mahalleliye, Birol’un annesi Birol’dan daha tekinsiz gelirdi. Ayşe Hanım, Birol’un yaramazlığını önlemek üzere korku sahneleri inşa ederdi her vesile ile. “Öyle yaparsan seni dilencilere veririm.” ya da “O kadar uzaklaşırsan seni kaçırlırlar. Kolunu kessinler de sen gör o zaman!”

Birol kaçırlınca, kolu kesilince ne olacağını sormuş o gün annesine. “Seni dilendirirler.”

Dilenmeyi ne sanmıştı da mahallenin daimi dilencisi kesik kolun peşine takılmıştı Birol.

Birollar o olaydan sonra mahalleden taşındı. Annesi ile babasının boşanacağı konuşuldu günlerce.

Boşandılar mı? Eşyaları alelacele bir kamyonete yüklendi, gittiler. Eskiden insanların ne kadar az eşyası olurdu.

O olaydan sonra... O olay neydi? Tam olarak ne olmuştu? Hafıza, kaydını tutmamış.

Kaydı tutulmayan geçmişin izi, dünden güne sızmak için tetikte bekliyor yine de.

“Not tutar mısınız?” diye soruyor kahvesinden bir yudum alırken. “Zaman bizim için bizim adımıza notunu tutuyor.” diyemiyorum. “Hayır...” diyorum sadece.

Hatırlamanın kimyası beni bir kez daha ele geçiriyor. Akşamın bu dar vaktine Birol’u ve annesini getiren nedir? Proust’a inanırsak dün güne daima koku eşliğinde yaslanıyordu. Madlen kurabiye ile Hamsiköy sütlacı arasında ufacık bir temas yok diyorum içimdeki zaman panelistlerine.

Pili bitmiş dijital bir saat gibi hissediyorum kendimi. Bir fark var. Ben gün ışığı ile şarj oluyorum oysa gün renklerini geceye emanet etmeye hazırlanıyor hızla. Âna yaklaşmak mümkün değil artık. Müezzinin eli kulağında. “Kalkalım mı?” diyorum.

IV-

Hafıza-hatıra-koku. Zikir gibi tekrarlıyorum bu üç kelimeyi. Hastanenin bahçesinden geçiyorum. Moloz yığınlarının fotoğrafını çekiyorum. Benim

bu “anlamsız eylemime” tanık olanlar, kendini değil de beton parçalarının, demir yığınlarının fotoğrafını çeken “bu kadın” a yani bana “Allah şifa versin.” der gibi bakıyorlar.

Allah “şifamı” veriyor. Evet koku. Hatıraların resim seçisinin şefinin koku olduğuna bir kez daha ikna oluyorum.

Birolların sokağındaki bütün evlere istimlak gelmişti. Böyle moloz yığınlarının içinden geçmiştik günlerce. Sonra diğer sokaklar da nasibini aldı yıkımdan. Bir tek bizim oturduğumuz üç katlı sarı apartman kurtulmuştu istimlakten. Mahalleden kopmuştuk, Londra asfaltı geçmişti aramızdan.

İkna olan tarafım itiraza hazırlanıyor. Mesele sadece koku olsaydı iki saat önce buradan geçerken bu moloz kokusu ile gelirdi çocukluğumun istimlak günleri. Kokuya eşlik eden o cümle: “Seni kaçırlırlar.”

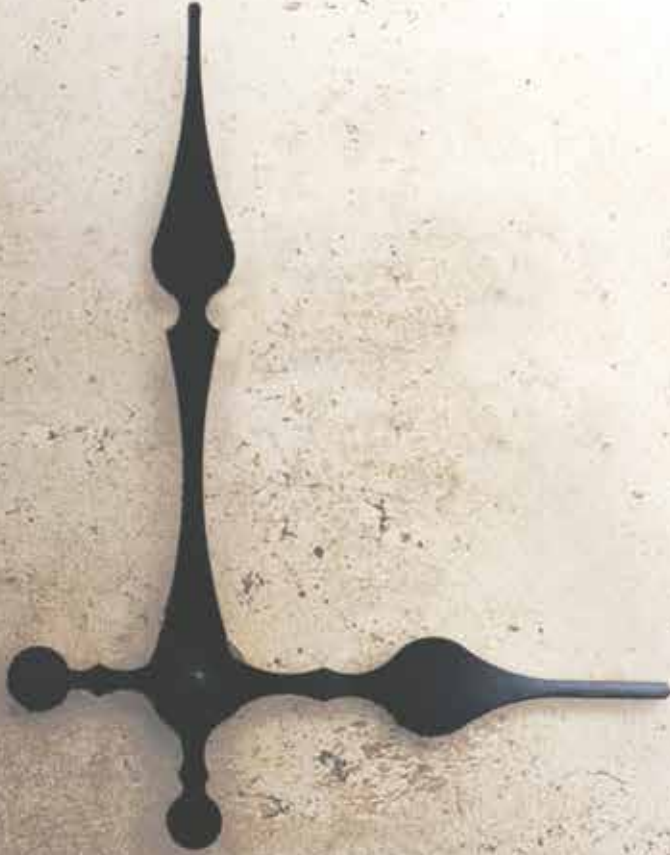
Hatıralar, çökmüş bir bilgisayardan belge kurtarmak gibi bir şey mi? Gideni geri getirmek için bir cümle, bir isim şart. Gidenin gittiğini hatırlatan şey koku mu?

Gidenin, geçmişin, artık bu zamana ait olmayanın çıkıp gelmesi için birbirine uzak olan bir sürü şeyin kalkıp horona durması gerekiyor belki de. Bizim kuramadığımız birbirinden kopuk onca şeyi bir araya getiren o kimya.

Evet ya, Birol’un annesi, Ayşe Hanım, çok güzel fırın sütlacı yapardı...

OK DOĞRU GİTMEZDİ DOĞRU OLMASA

■ Gülşen ÜNÜVAR

Dinle Gözüm!
Dinle, gözümde
tüten, en az gençliğim
kadar ırak diyarlarda
benden haber bekleyen
zatı muhterem. Dinlemek,
konuşmaktan yeğdir elbet
amma velakin salt kulakla
olmaz bu dediğim. Gözünle,
yüzünle, gönlünle ve dahi
ruhunla dinleyebiliyorsan
beni, ki böyle olduğunu biliyor
ve hissediyorum, işte o vakit
sözlerim adresine ulaşır,
amacına nail olur.

İsterim ki bu kez gözünle
dinleyesin beni. Gözünle
hissedesin, gözünle göresin
bendeki hevesi, heyecanı,
telaşı ve merakı.

Ayın ilk dördünü ferini de
alıp gökyüzünden usulca
çekildiğinde gün yavaşça
süzülüp arzıendam eyledi
penceremde. Bu değiş tokuşu,
görev devir teslimini mümkün
mertebe kaçırmamaya
çalışırım; ayın vedası, güneşin
merhabası. Bir tüy hafifliğinde
gelip baş ucuna konan ışığa
hürmet etmez de ne yapar
insan? Alelacele kalkıp kaleme
kâğıda sarıldım, nicedir
zihnimde derleyip topladığım
havadisleri sana yazmam
gerektiğini fark ettim. Gerçi çok
düşünür, çok yazar, çok konuşur
oldum son zamanlarda. Yaş
kemale erince söyleyecekleri
artıyor muydu insanın?
Kendinden sonra geleceklere
bir yol çizme çabasını, kılavuz
hazırlama telaşını, denenmiş
sınanmış ve en tatlı kıvamını
almış aşların tarifini bırakma
ihtiyacını koyan kim içimize?
Körpe dalın vereceği sürgün

yerini hesaplayıp dalı ona göre budayan elin, ardından gelecek ellere bir im bir iz bir güzergâh bırakması neyle açıklanabilir? Dizlerinde derman kalmayacak kadar ihtiyarlayan mübarek insanımız neden hâlâ tohumdan fidan, fidandan ağaç, ağaçtan orman oluşturmaya gayret etmekte, üstelik kendisinin hiçbir zaman göremeyeceği bir orman!

Vefa, insandan insana, insandan dünyaya kalabilecek en yüce duygulardan sadece biridir gözüm. Yarınlar bir şeyler bırakabilen insan, insanlığıyla anılmayı hak etmiş demektir. Bu bir orman da olabilir, ormanın içindeki en küçük ağacın dalında yaşayan serçenin rızkını düşünüp sofradaki kırıntıları bir kenara ayırarak merhamet duygusunu miras bırakmak da olabilir. Ve bıraktığın yerden bir başkası alır, yoluna devam eder. Hayır bırakırsan hayır olarak devam eder icraatın, şerşe şayet senin istikametin şer ile yan yana gelir ismin, cismen, mirasın.

Bir bak evlat etrafına! Kimi körpe dalların budak yerlerini ezbere bilirken kimi de ağaçları kökünden kesmenin derdindedir; gölge etmesin diye. Kimi kaleme kâğıda sarılır, ölçer biçer kelimelerini, doluya koyar taşırmaz, boşa koyar ayırmaz, mürekkebinin son damlasına kadar iyiliğin güzelliğinin methini yapar da mektup yazar. Mektubu okuyan el alır yazandan, dil alır, göz alır, öz alır, söz alır. Kaleminden hazel alır, kelimelerinden letafet, virgülünden hidayet, noktasından nihayet...

Eskilerin eskisi, onların da eskisi bak ne demiş gözüm; **"Ok doğru gitmezdi doğru olmasa"*** Gitmezdi elbet! Bir şeyin özü eğriyse kendisi nasıl doğru olacaktı, mümkün mü bu? Eğriye eğri, doğruya doğru!

Kişioğlunun oku menziline varır varmasına ama ok düzgün olursa adresini bulur. Okunu düzgününden seç evlat! Göz var ızan var der büyükler, büyüğün ettiği laftan şaşılmaz, kılavuzun olmadan dağın yücüsü aşılmaz. Karıncanın yuvasını gözeterek yol alan insan ile insana zulmeden birbirinden ayırt et gözüm. Sadağında daima doğru, düzgün, muntazamca hazırlanmış okları bulundur. Başın dara düştüğünde elini atıp okunu alırsın sadağından, işini şansa bırakmadığın için eline hep düzgünü, en düzgünü gelecektir. Varsın bu da böyle olursun diye yedime aldığın çer çöp, yarın ya diken olur ayağına batar ya da gün gelir hedefinden şaşar. Bu böyledir; eğri ok eğri gider.

Diyeceğim o ki insan da ok gibidir evlat! Varacağı menzile ulaşabilmesi için kendini doğrultmasında fayda vardır. Kişi kendini nasıl doğrultur peki?

Zamanın behrinde, uzakların en uzağında bir okbaz yaşar idi. Yiğit mi yiğit, usta mı usta, cesur mu cesur bir insan kişisiydi bu okbaz. Yayını öyle bir gerer, okunu öyle bir atardı ki bir daha ne o oku bulan, ne de gören olurdu. Rivayet odur ki bu ok, üç günlük yol gider, arşa kadar çıkıp bulutlardan

su içer, üç dağın arkasındaki dolunayla yârenlik eder de öyle iner yere. Bu yiğit kişinin attığı oklar dünyanın dört bir tarafını gezer görürler böylece. Hangi ok istemez ki böyle özgürlüğü?

Oklar gününü gün ede, yiğitse namını sürdürür... Günlerden bir gün yay dile gelir. Der ki; ömrümce hep elde tutuldum, ya eğildim ya iki büküm oldum, hizmetimi kutsal saydım ve sayarım ancak ben de ömrümde bir kez ok gibi uzaklara gitmek, dünyayı gezmek, keyfimce bir yere düşmek isterim. Okbaz şaşar bu işe ama emektarını kırmak da istemez. Tamam der, bir ok gibi seni de göklere atayım, sen de gez gör tabiatı. Ama önce kendini doğrult da gel.

Yedi gün yedi gece düşünür yay. Sağ yanına yatar, soluna bükülür; sol yanına yatar, sağına bükülür. Ayak başına değer, baş ayağına. Amma velakin iki ucun birbirinden uzaklaşmasının mümkünatı olmaz. İşin içinden çıkamayan yay, ihtiyar huş ağacına varır ve derdini açar. Der ki aynı özden geliriz amma ok dosdoğrudur bense iki büküm. Nedir bunun izahı? Ağaç dalgalanır ve der ki; okun fitratında katılık, yayın fitratında esneklik vardır. Ok katılaştıkça doğrulur, yaysa esnedikçe. Dağ katılaştıkça doğrulur, su çağladıkça. Velhasıl, doğruluk dışta değil özdedir. Özündür seni üç dağın ardına götürüp üç cihanda gezdiren.

Mektubuma son verir, gözlerinden öperim evlat. Selametle...

***Kutadgu Bilig**

TARIMSAL BİYOTEKNOLOJİ

■ Meryem KILIÇ

Biyoteknoloji, canlı organizmaları veya organizmaların parçalarını kullanarak farklı ürünler geliştirmek için biyolojik sistemleri kullanan teknolojidir. Ekmek yapmak için canlı organizma olan mayanın kullanımı biyoteknoloji kavramına bir örnektir. Bu tür geleneksel süreçler genellikle canlı organizmaları doğal halleriyle kullanırken

biyoteknolojinin daha modern biçimi ise genellikle biyolojik sistemin veya organizmanın daha gelişmiş bir modifikasyonunu içerir. Genetik mühendisliğinin gelişmesiyle birlikte, organizmaların genetik yapısında değişiklik yapma olanağının artması, biyoteknoloji alanındaki araştırmaların gelişimini hızlandırdı. Günümüzde biyoteknoloji; genetik,

biyokimya, moleküler biyoloji gibi birçok farklı disiplini kapsamaktadır. Ayrıca biyoteknolojinin sağlık, bitkisel üretim ve tarım, bitkisel yağ, biyoyakıtlar ve çevresel kullanımlar olmak üzere uygulamaları bulunmaktadır.

Tarımsal biyoteknoloji, genetik mühendisliği ve biyoteknoloji yöntemlerini kullanarak bitkileri ve hayvanları iyileştirmek veya belirli tarımsal kullanımlar için mikroorganizmalar geliştirmektedir. Biyoteknolojik yöntemlerle, verimlilik ve dayanıklılık açısından doğal direnci olan bitki türleri elde edilebilmektedir. Bununla birlikte, ilaç ve gübre kullanımının azaltılmasını hedefleyerek hastalık, kuraklık ve haşerelere karşı dirençli tarım bitkileri yetiştirilebilmektedir. Biyoteknolojinin tarım alanında

kullanılmasının önemli sebeplerinden biri de dünya nüfusunun gıda taleplerini karşılamaktır. Günümüzde ekilebilir alanların kısıtlı olması ve dünya nüfusuna paralel arttırılmasının mümkün olmaması sebebiyle ürün miktarının artırılması hedeflenmektedir. Bu sebeple tarımsal üretimde yeni teknolojiler kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, genetik yapısı ve gen diziliminin değiştirilmesiyle elde edilen "genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO)" veya "transgenik ürünler" ortaya çıkmıştır. Biyoteknolojik yöntemlerle üretilen bitki, hayvan ve mikroorganizmalardan elde edilen GDO'ların tarım alanında kullanılmasına "yeşil gen tekniği" denilmektedir. Fakat bununla birlikte her geçen gün gelişen genetik mühendisliği ve biyoteknolojik yöntemlerin tarım alanındaki kullanımının uzun vadeli etkileri konusunda belirsizlikler ve tartışmalar ortaya çıkmıştır. Yeni teknolojilerin gıda güvenliği konusunda sağlayabileceği potansiyellerle birlikte tarımsal biyoteknoloji tekniklerinin kullanımının gelecekteki etkileri de tartışılmaktadır. GDO'lu ürünlerin oluşturabileceği etkiler konusundaki endişeler sebebiyle üretimi, dağıtımı ve çevreye salınımı üzerine pek çok ülkede hukuki düzenlemeler yapılması gündeme gelmiştir. Bu çerçevede, modern biyoteknolojik ürünlerin insan sağlığı ve biyolojik çeşitlilik üzerinde ortaya çıkarabileceği risklerin gerçekleşmesi ihtimaline

yönelik "biyogüvenlik" kavramı ortaya çıkmıştır. Biyogüvenlik, bulaşıcı hastalıkların önlenmesi ve kontrolü, biyolojik silahlar, tarım kaynaklarının korunması açısından küresel çapta kritik bir öneme sahiptir. Ayrıca tarımda etkili analiz ve risk tespitlerinin yapılması, güvenli üretim elde edilmesi yapay zekâ teknolojilerinin kullanımını ön plana çıkarmıştır.

Tarımsal Biyoteknolojide Yapay Zekâ

Biyoteknoloji, yapay zekâ ve makine öğreniminin entegrasyonu ile tarım alanında bir dönüşüm yaşanmaktadır. Hızla gelişen yapay zekâ teknolojileri tarımda gıda güvenliğini, verimliliği, sürdürülebilirliği ve üretkenliği iyileştirmeye yönelik fırsatlar sunmaktadır. Tarımda yapay zekâ kullanımıyla veri toplamayı geliştirerek; toprak sağlığının değerlendirilmesine, hastalık kontrolünün otomatikleştirilmesine, hasat sonrası sürecin iyileştirilmesine yardımcı olarak iş gücü eksikliğinin üstesinden gelinebileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, gelişmekte olan sensör teknolojileri ve otonom tarımsal robotlar da tarımsal üretimde verimliliği ve ürün kalitesini artırmak, üretim maliyetlerini azaltmak gibi hedeflere yönelik geliştirilmektedir. Ayrıca yapay zekâ teknolojileri, tarım ürünlerini izlemede hassas ölçümler sunarak tarımsal sonuçları önemli ölçüde etkileyebilecek gerçek zamanlı ayarlamalara olanak tanıyabilir. Yapay zekâ sistemleri, sensörler ve hava görüntüleri aracılığıyla

besin eksikliklerini, hastalık belirtilerini, su kalitesini ve miktarını insan kapasitesinden çok önce tespit edebilir. Bu şekilde zamanında müdahale, optimum bitki sağlığı ve üretkenliğini garanti altına alarak kaynak israfını azaltabilir ve ürün kalitesini artırabilir. Bu teknolojiler su kıtlığı koşullarında yüksek verimlilik seviyelerini koruyabilen, kuraklığa dayanıklı bitki çeşitleri geliştirmek için kullanılabilir. Bütün bunların yanında yapay zekânın tarımsal biyoteknolojinin çeşitli alanlarında uygulanmasının avantaj ve dezavantajlarının analiz edilerek ele alınması gerekmektedir. Yapay zekâyı tarımsal biyoteknolojiye entegre etmenin faydaları yanında getireceği zorluk ve endişeler de tartışılmaktadır. Örneğin veri gizliliği, genetik manipülasyonlarla ilgili etik kaygılar, dünya üzerindeki bölgeler arasındaki dijital uçurum bu teknolojilerin kullanımıyla ilgili çözülmesi gereken sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için hukuki düzenlemeler, şeffaf uygulamalar, teknoloji eğitimi ve altyapısına sürekli yatırım yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

- <https://www.fao.org>
- <https://turkishfamilyphysician.com>
- <https://www.britannica.com>
- <https://www.mfa.gov.tr>
- <https://dergipark.org.tr>
- <https://medium.com>

EŞLER ARASI SAYGI VE TAKDİRİN ÖNEMİ

■ Büşra BOZKURT

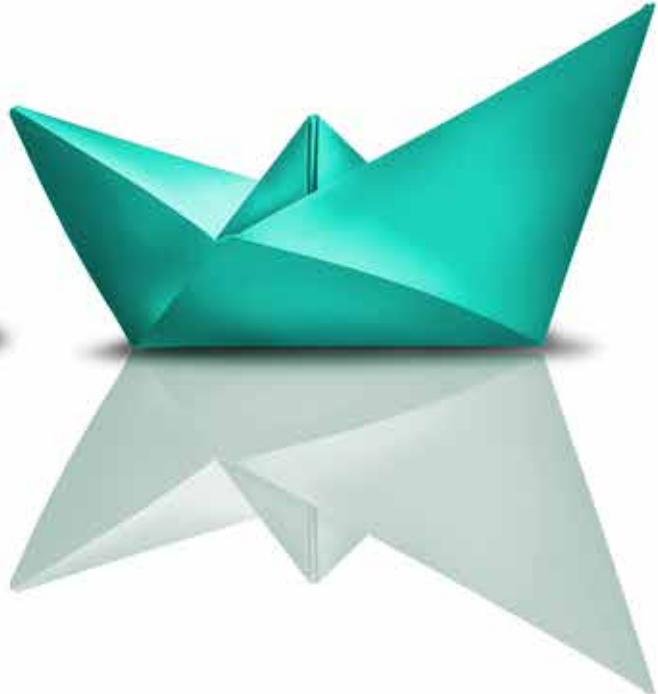
Psikolog

Aile, toplumun temel yapı taşıdır; dolayısıyla evlilikler toplumun temelini oluşturur. Evliliklerin sağlıklı olması, yalnızca çiftlerin ruh sağlığını değil aynı zamanda toplumun genel sağlığını da etkiler. Bir ilişkinin sağlıklı olması için ise üç temel kavrama ihtiyaç vardır: sevgi, saygı ve güven. Bu üç kavramı, bir masanın üç ayağı gibi düşünebiliriz; eğer biri

eksikse masa ayakta kalamaz. Bu yazıda sizlerle bu üç kavramdan biri olan “saygı” üzerine konuşacağım.

Saygı, kişinin kendi düşünceleri ve duygularıyla karşısındaki kişinin düşünceleri ve duyguları arasındaki farklılıklara gösterdiği tutumdur. Bu tutumun saygılı olması için kişinin, muhatabını eleştirmeden ve yargılamadan kabul etmesi gerekir.

Toplumumuzda genellikle eleştirilerek büyütülen bizler için, ilişkide olduğumuz kişileri oldukları gibi kabul edip eleştirmemek zor olabilir. Çocuklar, anne babalarını bir sahneyi izleyen seyirci gibi gözlemler; onların birbirlerine, kendilerine ve diğer insanlara karşı tutumlarını benimser ve kendilerine yeni bir dil oluştururlar. Çocukken öğrendiğimiz bu dil, ilişkilerimizin dili olur. Eğer

öğrendiğimiz dil eleştirel bir dil ise bunu en çok kendimizle olan iletişimimizde kullanırız. Başkalarını kırmamak için saygımızdan söyleyemediğimiz en ağır cümleleri kendimize söylemekten çekinmeyiz. Saygı, iletişimde olmazsa olmazdır. Ancak, kendimize saygılı olmayı öğrenmeden başkasına nasıl saygılı olabiliriz ki?

Önce Kendimize Saygı Duymalıyız

Saygı, iletişimin başlangıcıdır. İletişimin en önemli özelliği ise çift taraflı olmasıdır. İletişimde olduğum kişi bana karşı ayna görevi görür; ona baktığımda hissettiğim duygu aslında kendimin yansımasıdır. Kendimi fark etmedikçe ilişkilerimde aynı kısır döngüyü yaşarım. İlişkide olduğum kişilere karşı, düşüncelerimin ve duygularımın onlarla ilgili olduğunu düşünürüm. Düşüncelerimiz ve duygularımız bizim sorumluluğumuzdadır; problem bende ise çözüm de bendedir. Örneğin, ebeveynlerim tarafından eleştirilerek ve benliğime saygı gösterilmeden yetiştirilmişsem bu “yetersizlik” duygusu ile dolu bir yaşam sürmeme neden olur ve bu duyguyu yaşıyorum boyunca pekiştirmeye çalışırım. Farkındalıkla bu problemi çözmezsem hayatıma aynı tür insanları farklı rollerde çekerim; narsist bir eş, zorba bir patron gibi. Yetişkin bir birey olarak yapmam gereken ilk şey, kendime saygı duyup bu kısır döngüden çıkmak olmalıdır.

Eğer saygının yansımasını bekliyorsam önce kendime saygı duymalıyım. Kendi ihtiyaçlarımı karşılamadığım sürece başkasının bunları karşılamasını bekleyemem. Yetişkin bir birey olarak bu sorumluluğu almalı ve öz saygımı ve şefkatimi pekiştirmeliyim.

Bu süreçte saygı ve şefkat, ilişkilerimizi sağlamlaştırmanın anahtarlarıdır. Kendimize gösterdiğimiz saygı, diğerleriyle kurduğumuz sağlıklı ilişkilerin temelini oluşturur. Kendimize ve diğerlerine karşı saygılı olmak, daha anlayışlı ve sevgi dolu bir toplumun kapılarını aralar.

Evliliklerde Eşler Arası Saygıyı Zedeleyen İletişim Hataları

İletişim, bilinçli veya bilinçsiz olarak kendi düşünce ve duygularımızı muhatabımıza aktarmamızı, muhatabımızın düşünce ve duygularını da anlamamızı içerir. İletişimdeki sorumluluğumuz, yalnızca kendimizi doğru bir şekilde ifade etmekle kalmayıp karşımızdaki kişiyi doğru bir şekilde anlamayı da gerektirir. Doğru anlamak için doğru dinlemek esastır ve doğru dinleme olmadan sağlıklı bir iletişim mümkün değildir. İşte ilişkilerimizde yaşadığımız bazı iletişim hataları:

Eşimizi Değiştirmeye

Çalışmak: İnsan zihni her kavramı kategorize eder. Büyürken ebeveynlerimizden ve çevremizden aldığımız izlenimlerle zihnimizde “eş” kavramını oluştururuz.

Çocuklar, anne babalarını bir sahneyi izleyen seyirci gibi gözlemler; onların birbirlerine, kendilerine ve diğer insanlara karşı tutumlarını benimser ve kendilerine yeni bir dil oluştururlar.

Eşimizin bu şablona uymasını bekleriz ve uygun olmayan davranışlar gördüğümüzde değiştirmek için çaba gösteririz. Bu, ilişkide derin bir kısır döngüye yol açar. İlk bilinmesi gereken kural şudur: Kimse kimseyi değiştiremez. İnsanlar ancak kendi hür iradeleriyle değişirler. Eşimi olduğu gibi kabul etmediğim sürece, değiştirmeye çalıştıkça o da bana karşı savunmaya geçecektir. Çünkü hiç kimse, varlığına saygı duyulmayan bir ortamda kendini güvende hissetmez. Eşime saygı duyabilmem için onun kişiliğini olduğu

gibi kabul etmem gerekir. İlişkide değişim istiyorsam bunu zihnimi değiştirerek sağlayabilirim. Eşinizle ilişkiniz kısır döngüye mi girdi? Belki de zihninizdeki “eş” kavramını gözden geçirmeniz gerekmektedir.

Geçmiş Sürekli Gündeme

Getirmek: Çatışmalar ilişkilerin bir parçasıdır ve evlilikler çatışmalarla gelişip değişir. Çatışmalara bakış açımız önemlidir. Bir tartışmadan sonra iki seçenek ortaya çıkar: Birincisi, unutmayıp bedel ödetmeye devam etmek; ikincisi ise ders alıp öğrenmeye

devam etmek. Eğer ilk seçeneği tercih edersek evliliğimizde şikâyet edilecek alanlar artar. Şikâyet yerine öğrenme alanına geçtiğimizde tartışmalar bizi, eşimizi ve ilişkimizi geliştirir, dönüştürür. Affetmek -zor olsa da- hem fiziksel hem de ruhsal sağlığımız için önemlidir.

Güç Savaşına Girmek:

Eşinizle bir tren yolculuğu yaptığınızı düşünün; karşılıklı oturduğunuzda aynı manzarayı göremezsiniz. Biriniz geleni diğeri gideni görür. Evlilik bir yolculuksa eşiniz ve siz bu yolda yoldaşsınız. Eşinizi rakip olarak değil yoldaş olarak

görürseniz uyum sağlamak daha kolay olur. Güçlü olan değil uyum sağlayan hayatta kalır. İlişkinizi sağlam temeller üzerine kurmak için güç savaşları yerine uyum sağlayacak ortak noktaları bulmalısınız.

Sürekli Eleştirmek:

Hayatımızdaki insanları yargılamak anlaşılabilir bir durum olabilir ancak eleştiri yargılamadan ayırmak önemlidir. Eleştiri, sadece belirli davranışlara değil kişinin karakterine ve kişiliğine yönelik olabilir. Sağlıklı iletişim için şikâyetlerimizi genelleştirmeden, saygılı ve uygun bir üslupla ifade etmeliyiz.

Zihin Okumak: Zihin okuma, iletişim hatalarımızdan biridir. Karşımızdaki kişinin jest ve mimiklerini kendi zihinsel kategorilerimize göre yorumlarız. Bu tür yorumlar genellikle yanılgıya yol açar. Duygularımızı ve düşüncelerimizi açık ve net bir şekilde ifade etmek, iletişimdeki sorumluluğumuzdur. Doğru söz yanlış üslupla ifade edildiğinde işlevsiz hâle gelir; doğru üslupla ne söylemek istediğimizi açıkça ifade etmek evliliğimizin saygınlığını artırır.

Unutmayın ki değişim sizden başlar. Saygı, sevgi ve değer görmek istiyorsanız bunları önce kendinize sunmalısınız. Kendinize saygı gösterdikçe eşinize olan saygınız artacak ve aranızdaki iletişim yeni bir boyuta taşınacaktır.

DOÇ. DR. ENES BAYRAKLI İLE SÖYLEŞİ

■ Söyleşi: Mahir KILINÇ

Özellikle Batı toplumlarında Müslümanlar, hayatın her alanında gerek dindar görünümlelerinden gerek dinî vecibelerine yerine getirmelerinden ötürü gözle görülür bir şekilde İslamofobik tutumlarla, ayrımcılıkla karşılaşılıyorlar. İş hayatından tutun da eğitim hayatına ve hatta kiralık ev ararken dahi İslamofobik tutumlardan kaynaklı ayrımcılıklara maruz kalabiliyorlar. Medyada ya da sosyal medyada nefret söylemlerinin ayyuka çıkmış olması bu ayrımcılığı ve nefreti daha da körüklemektedir.

Tarihsel kökenleri açısından değerlendirilecek olursa İslamofobi kavramı nasıl bir geçmişe sahiptir?

İslamofobi kavramı, aslında ilk olarak 1918 yılında iki Fransız yazarın, Fransa'nın Cezayir'deki sömürgeci politikalarıyla ilgili yazdıkları bir kitapta geçiyor. Daha sonra hem İngilizce hem Fransızca literatürde kullanımı çok nadir. Kavramın çok geniş olarak tekrar kullanıma girmesi özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde oluyor. İngiltere'de 1996 yılında bir İngiliz düşünce kuruluşu tarafından yayımlanan raporun adı: "İslamofobi Hepimiz İçin Meydan Okuma" Bu rapor, İngiltere'de yükselen ırkçılık ve özellikle Müslümanlara karşı nefret suçları ve söylemini inceliyor. Bu rapordan sonra kavram geniş bir şekilde literatüre girmeye başlıyor ve akademide kullanılıyor. Özellikle 11 Eylül sonrası Batı'da artan İslam düşmanlığı neticesinde İslamofobi araştırmaları çok yaygınlaşıyor. Artık İslamofobi ile ilgili düzenli yayımlanan akademik dergiler ve raporlar var. Biz de 2015 yılından beri her yıl düzenli olarak Avrupa İslamofobi raporunu yayımlıyoruz. Bununla birlikte yayımlanan kitaplar, sempozyumlar ve akademik dergiler ile sosyal bilimlerde İslamofobi araştırmalarının bir alan olarak oturmuş olduğunu artık söyleyebiliriz.

İslamofobi kavramı, son yüzyılda ortaya çıkan ve son 30 yılda yaygınlaşmış olan bir kavram. İslam düşmanlığı olgusu ya da İslamofobi meselesi ise tabii ki son yüzyılda

ortaya çıkmış bir mesele değil. Bunun tarihî bir geçmişi var. Özellikle Batı'da, Orta Çağ'da oryantalist literatürün ortaya çıkmasıyla birlikte İslam dünyası ve İslamiyet'le ilgili nefret söylemleri doğmaya başlıyor. Ama onun öncesinde İslam düşmanlığını ya da İslamofobiyi, İslamiyet'in ilk dönemine kadar geri götürebiliriz. Mekke'de müşriklerin Hz. Peygamber'e ve İslamiyet'e karşı düşmanlıklarını da bu çerçevede değerlendirebiliriz ama bugün karşı karşıya olduğumuz İslamofobi, daha çok Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası konjonktürde İslam'ın ve Müslümanların bir öteki olarak ve potansiyel bir tehdit olarak tanımlanıp hedef tahtasına oturtulması ile ilgili bir durum. Tabii ki tarihî geçmişteki bu literatürden, imajlardan, imgelerden de besleniyor bu düşmanlık.

Malumunuz, günümüz dünyasında medya ve siyaset hayatın her alanında etkin role sahip iki realite/kavram. Bu ikilinin İslamofobiye dair takındıkları tutum hangi yönde?

İslamofobi problemini konuşurken öncelikle şunu tespit etmemiz lazım. Bu siyasi bir mesele ve bunun özünde kasıtlı olarak İslam'ı ve Müslümanları şeytanlaştırmayı hedefleyen, onları potansiyel bir tehdit olarak tanımlamış bir siyasi tutum söz konusu. Dolayısıyla burada, İslamiyet ya da Müslümanlarla ilgili yanlış algılar, yanlış anlaşılmalara, yanlış anlamalara ya da İslamiyet'i bilmemekten kaynaklanan bir düşmanlıktan bahsetmiyoruz.

Batı toplumlarında bunlar olabilir ve bunların olması çok da anormal değil. Çünkü her toplumda; farklı dinler, kültürler ve dillerle ilgili yanlış algılar, ön yargılar söz konusu olabilir. Bunlar dünyanın her yerinde mevcut fakat bunları siyasi bir kararla ve tutumla sistematik bir düşmanlık, ötekileştirme, şeytanlaştırma aracı kıldığınız zaman artık siyasi bir problem ve mesele başlamış oluyor. Dolayısıyla burada İslam düşmanlığından bahsederken biz, gayet bilinçli ve kasıtlı bir şekilde İslam'ın ve Müslümanların siyasi bazı hedefler uğruna şeytanlaştırılması, ötekileştirilmesi ve düşmanlaştırılmasından bahsediyoruz. Bunun üzerinden Batı'da hem iç hem de dış politikada, hem Batı'daki Müslüman azınlıklara hem de İslam dünyasına yönelik işgal, müdahale politikaları meşrulaştırılıyor ve normalleştiriliyor. Dolayısıyla işin özünde gayet bilinçli bir tutum ve tavır var ve kesinlikle yanlış algılar, anlaşılmalara meselesi yok. Buradan hareketle "İslam'ı ve Müslümanları dünyaya doğru anlatırsak İslamofobi sona erer." önermesinin de temelinin zayıf olduğunu söyleyebilirim. Çünkü burada İslam ya da Müslümanlar yanlış anlaşıldığı için bunlar olmuyor, aksine İslamiyet ve Müslümanlar biliniyor. İslamiyet'in potansiyeli biliniyor ve bilindiği için bilinçli bir şekilde bu düşmanlık kışkırtılıyor. Müslümanlarla ilgili negatif algılar yayılıyor. Batı'da medyanın bağımsız ya da tarafsız olduğu iddia edilse

de siyasi erkler ve özellikle de ekonomik elitler tarafından kullanıldığını ve onların hilafına bir şey yapmadığını, onların ajandasına hizmet ettiğini biliyoruz. Bunu çok açık ve net bir şekilde yakın zamanda Gazze meselesinde gördük. Tarafsız ve bağımsız olduğunu sözde iddia eden bu medya kuruluşlarının hepsinin nasıl İsrail'in arkasına hizalandıklarını, soykırımı normalleştirip meşrulaştırdıklarını hep beraber gördük.

Maruz kalanlar açısından değerlendirilecek olursa İslamofobik tutumlar Müslüman bireylerin hayatında ne gibi ayrımcılıklar oluşturmaktadır? Hukuki açıdan bu tip eylem ve söylemlerle mücadele etmek için hangi adımlar atılmalıdır, atılmaktadır?

Özellikle Batı toplumlarında Müslümanlar, hayatın her alanında gerek dindar görünümlelerinden gerek dinî vecibelerini yerine getirmelerinden ötürü gözle görülür bir şekilde İslamofobik tutumlarla, ayrımcılıkla karşılaşılıyorlar. İş hayatından tutun da eğitim hayatına ve hatta kiralık ev ararken dahi İslamofobik tutumlardan kaynaklı ayrımcılıklara maruz kalabiliyorlar. Medyada ya da sosyal medyada nefret söylemlerinin ayyuka çıkmış olması bu ayrımcılığı ve nefreti daha da körüklemektedir. Dolayısıyla hayatın her alanını etkileyen bir düşmanlık ve ötekileştirme söz konusu.

Batı toplumlarında bunlarla mücadele etmek için her ülkede farklı bir yasal altyapı

var. Tabii birçok ülkede hukuki süreçler farklı işliyor. Yapılan araştırmalar, özellikle Batı Avrupa'daki Müslümanların sadece %12'sinin uğradıkları bu İslamofobik tutum ve davranışları ilgili mercilere, makamlara şikâyet ettiklerini bildirdiklerini gösteriyor. Aslında ezici çoğunluk bunları raporlamıyor ya da ilgili makamlara şikâyetle bulunmuyor. Dava konusu kılınanlar ise çok daha az tabii ki. Özellikle sivil toplum kuruluşlarının bu konunun üzerine gitmesi, örnek davalar açması ve İslamofobik tutum ve davranışların hukuki bir bedelinin ve karşılığının olduğunu göstermeleri gerekiyor. Bu mesele sadece bireysel çabalara bırakılmaz, bırakılmamalı diye düşünüyorum.

Batı'nın önderliğinde el birliğiyle inşa edilen İslamofobi endüstrisi Müslüman toplumların gündeminde ne kadar yer alıyor? İslam toplumlarının buna yönelik geçmişten geleceğe izlediği yol nedir, ne olmalıdır?

Müslümanlara karşı, adı ne olursa olsun onları yok etmeye varacak kadar bir ırkçılık söz konusu. İşte bizim, bununla mücadele etmek için bu ırkçılığın kendisini ortaya koymamız ve onu sorgulamamız lazım. Yine bu ırkçılığın Batı'daki yaygınlığını, diğer ırkçılık türleriyle olan ilintisini, ilişkisini ortaya koymamız gerekiyor. Ama biz "Ya zaten İslam düşmanlığının olması normal. İslam dünyasının hâline baksanıza, Müslümanlar cahil. Biz bunu zaten hak ediyoruz, kendimizi dünyaya

anlatamıyoruz. İslamiyet'i insanlara anlatsak, İslamiyet'in güzelliklerini bir görseler, anlasalar bizi çok sevecekler..." gibi söylemlerin içerisine kendimizi hapsettik. Bunlardan kendimizi kurtarmalıyız. Batılı elitler İslam'ı çok iyi biliyorlar ve İslam'ın potansiyelinin de farkındalar. Ontolojik olarak İslamiyet'i, Batı medeniyetine ve kapitalist düzene bir tehdit olarak konumlandırmış durumdalar. Bundan dolayı İslam dünyasına ve İslamiyete saldırıyorlar. Dolayısıyla bizim bunu ortaya koyup dökmemiz gerekiyor. Biz İslamofobi ile "İslam barış dinidir." diyerek mücadele edemeyiz. 11 Eylül'den sonra maalesef İslam dünyasında yerleşmiş olan apolojetik bir yaklaşımdı bu. Siz İslam barış dinidir dedğiniz zaman karşınıza müsteşrikler, oryantalistler Kur'an-ı Kerim'den bağlamından koparılmış cihat ayetlerini çıkarıp koyuyorlar. Tabii ki bağlamından koparıp bunu yapıyor ama bununla bu şekilde mücadele edilmez. Dolayısıyla doğru yerden mücadele etmek, problemi doğru tanımlamakla ve bunun bir ırkçılık türü olduğunu, Batı'daki yaygınlığını ortaya koymakla olur diye düşünüyorum.

Tolerans ve birlikte yaşama kültürü bakımından dünyaya referans gösterilen Avrupa'nın özellikle mülteci kriziyle açığa çıkardığı çifte standart ve ötekileştirme tutumları hakkında neler söylersiniz?

Avrupa'daki bu çifte standart ve tutumun temelinde az önce de bahsettiğimiz İslamiyetin ontolojik bakımdan "öteki" olarak tanımlanması meselesi

söz konusu. İslamiyet'in potansiyeli çok iyi biliniyor. Tarihsel olarak Orta Çağ dönemindeki Batı'da, Hristiyan literatüründe ortaya çıkan İslam düşmanlığının temelinde Hristiyan âlimlerin İslam'a karşı korkuları vardı. Ama özellikle aydınlanmayla birlikte Rönesans ve reformdan sonra Batı'da ortaya çıkan İslamofobinin temelinde sekülerizm ve aydınlanma ideolojileri var. Bu ideolojiler dini, haddizatında toplumsal hayatın dışarısında durması gereken bir alan olarak tanımlamış durumdalar. Şu an karşı karşıya olduğumuz İslamofobi, Hristiyanlık teolojisinden ziyade aydınlanma ideolojisinden hareket ediyor. Bugün Batı'daki İslam düşmanlığı, kilise çevresinden daha ziyade seküler aydınlanmacı aydınlardan kaynaklı bir durum. Onların da Batı'da kurdukları düzende azınlık haklarına saygı, insan hakları gibi söylemlerde bulunduğu hâlde İslamiyeti buraya dâhil etmediklerini gözlemliyoruz. İslamiyeti anakronik, tarih dışı kalmış ve insanların günlük hayatlarını şekillendiren bir din olarak gördükleri için Müslümanların dinî yaşamını engelleme çabası içerisine girdiler. Bundan dolayı sol partiler, yeşil partiler, liberal partiler bütün o insan hakları ve azınlıklarla ilgili söylemlere rağmen başörtüsü yasaklarını desteklediler. Çünkü onların ideolojisine ters. Aydınlanma ideolojisine göre aslında bunlar olmaması gereken şeyler.

Son olarak, İslamofobiyle ve yabancı karşıtlığıyla mücadelede akademik çalışmalar, eğitim programları

ve toplumsal farkındalık kampanyaları nasıl bir rol oynar?

İslamofobiyle ilgili önce bizim doğru bir anlayışa sahip olarak neyle karşı karşıya olduğumuzun farkına varmamız gerekiyor. Bu meselenin haddizatında bilinçli bir düşmanlık olduğunu, bir ötekileştirme olduğunu ve çok geniş bir skalada nefret söyleminden soykırıma kadar kendisini gösterdiğini bilmemiz gerekiyor. Dolayısıyla bununla mücadele ederken kesinlikle özür dilemeci bir yaklaşımla bunun olmayacağı, karşı tarafı sorgulayan, karşı karşıya olduğumuz ırkçılığı ortaya koyan bir yöntemle mücadele etmemiz gerektiği farkındalığından hareketle bunlarla ilgili öncelikle kendimizi, sonra kendi sivil toplum kuruluşlarımızı eğitmeliyiz, bilinçlendirmeliyiz. Biz bilmeden ve doğrusunu anlamadan bir şeyle mücadele edemeyiz. O zaman yanlış yerlerde kendimizi tüketiriz. Dolayısıyla akademik çalışmaları, eğitim programlarını, toplumsal farkındalık kampanyalarını ilk başta biz kendi mecamıza yönelik gerçekleştirmeliyiz.

Ayrıca İslam düşmanlığı sadece Batılı toplumlarda gördüğümüz bir şey değil maalesef. Batılılaşma ve aydınlanma ideolojilerinin İslam dünyasına taşınmasıyla beraber ve özellikle sömürgecilikle, sömürgeci aydınların oluşmasıyla birlikte işgal edilen Müslüman toplumlarda da çok yoğun bir şekilde aynı ideolojik tutumla hareket eden İslam düşmanlığını görüyoruz. Türkiye'de de maalesef radikal bir Batılılaşma sonucu

oluşan Batılılaşmış elitlerin İslamiyete bakışı, Müslümanlara bakışı bir Fransız bir Alman entelektüelinden çok farklı değil. Onların ortaya koyduğu düşmanlık ve ötekileştirme de maalesef aynı etkiye sahip. Dolayısıyla Türkiye'de de İslamofobi bugün ciddi bir problem. Kamuda belki başörtüsü yasağı ve diğer yasaklar kalktı. Ama özel sektörde maalesef bugün hâlâ İslamofobik tutumlar, ayrımcılık, iş hayatında, eğitim hayatında, ev ararken ya da kiralarken birçok alanda kendisini gösteriyor. Bu da bizim en başta Türkiye'de mücadele etmemiz gereken bir alan olarak kendisini gösteriyor diye düşünüyorum.

Öz Geçmiş

Doç. Dr. Enes Bayraklı, lisans eğitimini Viyana Üniversitesinde tamamladı. Yine aynı üniversiteden 2006'da yüksek lisans, 2012'de doktora derecelerini aldı. Çalışma alanları arasında İslamofobi, Türkiye-AB ilişkileri, Almanya dış politikası, Avrupa'da aşırı sağ hareketler, terör örgütleri ve dış politika analizi bulunmaktadır. 2015 yılından beri yıllık olarak yayımlanan "Avrupa İslamofobi Raporu"nun editörlüğünü yapmaktadır. Doç. Dr. Enes Bayraklı, hâlihazırda Türk-Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi olup Türkiye Araştırmaları Vakfı başkan yardımcısıdır.

YERELİN GERİ DÖNÜŞÜ

■ Dudu ALKAN

Her sohbeta eşlik eden köy güzellemleri romantik bir hayal mi yoksa toprağın kıymetinin bilinmesi mi? Göçebe ruhumuz özüne mi dönüş yapıyor ya da yaşlandıkça sakinlik mi istiyoruz? Çocukluk başlı başına bir memleket, memleket ise hep özlenen, dönülmek istenen yer. Özlem insana gurbetteymiş hissiyatını yaşatır. Köy sevdası, çocukluğumuzun mutlu günlerini aramak mı yoksa

şehrin kargaşasından kaçmak mı, tam olarak bilinmiyor. İnsanoğlu bazı duygularını kendine bile itiraf edemiyor.

Köy hayatı içeridekinin gitmek istediği, dışarıdakinin dâhil olmak istediği yerdir. Memlekete yani doğduğu yere dönüş sevdası (gençken biraz da burun kıvrıdığımız mevzu) bundan on beş yirmi yıl önce sadece babalarımızın kurduğu emeklilik hayaliydi. Çünkü geçmiş, içinde yaşanan zamandan daha gerçek

geliyordu. Ama bugünlerde bizim de sevdamız oldu köy hayatı. Küçük bir bahçe içinde ev hayali kurmayan var mı? Hatta büyükşehirde doğmuş, büyümüş gençlerin dahi taşrada yaşama hevesi arttı.

Kahve sohbetlerimize gün geçmiyor ki taşı tarağı toplamış birinin köye yerleşme hikâyesi eşlik etmesin. Gölgesinde ot bitmeyen mimariden yorulmuş şehir insanı artık dağ, tepe, ormanla, tabiatla iç içe yaşamak arzusunda.

Kendini özgürleştiren sınırlar içerisinde, hızlı koşarak değil durarak birçok şeyi seyretmeyi talep ediyor. Bunun için kimisi kurumsal işinden ayrılıyor kimisi bilmediği bir köyde yeni bir hayat kuruyor. Ardından kulağa hoş gelen köy güzellikleri başlıyor; hava çok temiz burada, yiyecekleri organik olarak alıyoruz, suyun tadı bile başka, yeşilin her tonunu görebiliyoruz cümleleri sıralanıyor. Kendi ektiğim bahçemin domatesini

yıyorum, kendi tavuğumun yumurtasını alıyorum, bahçede karabaş köpeğim, eşikte tekir kedilerim fotoğraflarıyla sosyal medya deyim yerindeyse yıkılıyor. Gidemeyenlerin aklında aynı soru oluşuyor: Biz neden hâlâ duruyoruz şehirde? Hadi gelin köyümüze geri dönelim hâletiruhiyesine giriyoruz. Hayallerimizi patika yoldan gidilen, etrafı krizantem çiçeklerle çevrili taş bir evle, bahçesinde asmalı kamelyası,

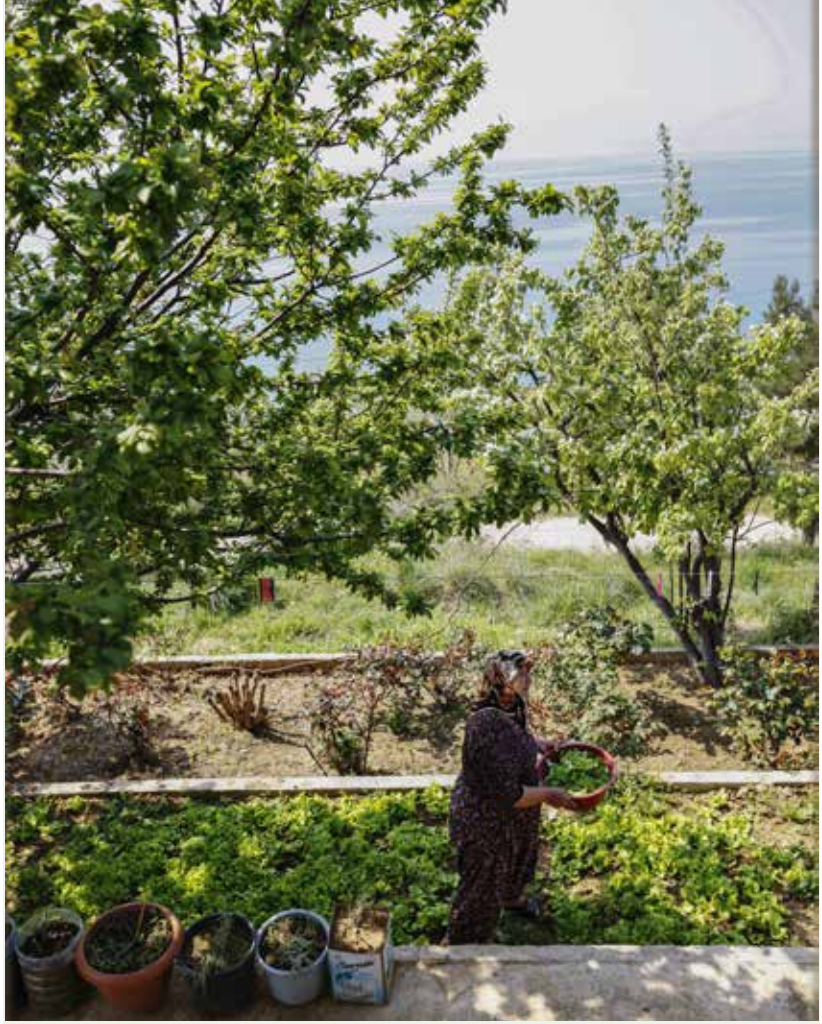
tavuk kümesi, köpek kulübesi olan resim süslüyor.

Sonsuz bir keşif coğrafyası olan Anadolu gün geçtikçe bizi etkisi altına alıyor. Medeniyetleri, efsaneleri, masalları ile bitmeyen büyük bir külliyyat olan bu toprakların değeri yeniden fark ediliyor. Belki özlenen, geyikli duvar halısının özenle asıldığı evlerin sıcaklığıdır. Belki bizi çağıran, bir kilimin motifinde bile yüzlerce anlam barındıran derinliktir. Belki

istenen, ceviz sandıkta saklı tutulan çeyiz kadar kıymetli olan aile sıcaklığıdır. Anadolu insanının kendine has yaşadığı özgür hayata biz de dâhil olmak istiyoruz. Çocukken oynadığımız evcilik oyununun huzurunu geçmişin gölgesinde toplanarak yeniden hissetmek istiyoruz.

Anadolu'nun köylerindeki yurdum insanı da bu ilgi karşısında şaşkın. Yıllardır kendilerine anlatılan, özendirilen şehir hayatı bu kadar mı kötüydü? Hani şehir çok rahattı, hani şehrin sunduğu imkânlar her şeye değerdi, hani hayat şehirde daha kolaydı, hani tezek kokusu yerine egzoz kokusu nispeten daha iyiydi? Köy odalarında kuzinenin üzerindeki sıcak demli çaylarını yudumlarken bu yeni yeni oluşan köylü olma merakını anlamaya çalışıyorlar. Anadolu'nun kendine has şivesi ile konuyu yorumlayıp "Eee biz de biliyorduk gitmesini ama gitmedik, boşuna mı kaldık buralarda canım" minvalinde cümleler kuruyorlar.

Dünyanın yaşadığı pandemi deneyimi toplumda her türlü algıyı değiştirdi. İnsanların evlere kapanması şehir hayatının dört duvardan ibaret gerçek yüzünü gösterdi. Dağlara, kırlara, ovalara gitme hissiyatı sardı tüm ruhumuzu. Apartman dairesine sıkışmış insanın hemen dikkatini çekti köyde oturanların mutluluğu. O günden beri yükselen bir ivme ile revaçta köy yaşamı. Güneşin doğuşunu izlemek, sabahları horoz sesleri ve kuş cıvıltıları ile uyanmak, yemyeşil

bir doğanın içinde yaşamak, mevsimlerin farklı kokularını hissetmek hülyaları sardı birçoğumuzu. Düşünsenize, köyde çocuklar için muazzam bir oyun alanı var. Her gün trafik stresi çekmek zorunda değiliz. İhtiyacımız olan gıdayı organik olarak pazarlardan satın alabilir ya da bahçemizde kendi ekip diktiğimiz meyve sebzeyi tüketebiliriz. Yağmurun nemli mavi sesini dinleyip akşam olunca huzur içerisinde yıldızların seyrine dalabiliriz. Köyde yaşamının artıları sıralanırken bu cümleler uzayıp gidiyor.

Madalyonun öteki yüzüne bakalım. Köy hayatının dayanılmaz güzelliği sadece romantik lümpen ütopyasıdır diyenlere kulak verelim. Köye dönüşün bir sohbet konusu

olarak kalması gerektiğini; zira eyleme dönüştüğünde hayal kırıklığıyla sonuçlanacak bir hissiyat olduğunu düşünenler de var. Eğer *Heidi* çizgi filmini izleyerek köyde yaşamaya karar verdiyseniz, köy dizilerindeki hayatı gerçek zannediyorsanız sizi derin bir yanılgı bekliyor. Çünkü gerçeklerin çok başka olduğunu iddia edenler köy hayatının zorluklarını birbirini ardına sıralıyor; zorlu bağ bahçe işleri, kışın bitmeyen odun ihtiyacı, hayvanınız varsa ahır temizliği, süt sağma işi gibi. Ayrıca internet ve teknolojinin sekteye uğraması, kış mevsiminde yaşanan ulaşım zorlukları var. Şehirde doğup büyümüş bir insan için alıştığı konfordan uzak kalması kolay bir şey değil. Hayaller derenin şırl şırl akan suyu ile uyanmak,

gerçekler çamurlu yollar olabilir. Anadolu'da kar altında tabiatın en acımasız gerçekleri ile yüz yüze gelir insanoğlu. Öyleyse köy hayatına heves edip gidenlerin umduğu ile bulduğu aynı mıdır?

Herkesin bir önerisi var bu konuda, iyi niyetli de olsa deneyimler anlatılırken ipin ucu kaçıyor. Kimisi göklere çıkartıyor köy hayatını kimisi yerin dibine sokuyor. Anadolu her zaman beklenmedik bir yön çizer insana. Kendimizi bazen gönüllü bazen de zorunlu bir yolculuğun içinde buluruz çünkü yol olasılıkların da ötesindedir. En mantıklısı düzenimizi bozmadan önce toprakla bağ kurmayı deneyimlemek. Hayat bize yeni yollar açtığında gideceğimiz yönü bu bağların hissettirdiği duygularla buluruz. Köyde sadece yaz aylarında değil kış aylarında da biraz kalıp mevsimin zorluklarını görmek gerekiyor. Atalarından devraldıkları mirası yaşatan köy halkının sesine kulak vermeli, zorlu coğrafyayı yurt edinmek için getirdiği mükemmel çözümler öğrenilmeli.

Köyde yaşayıp oradan gitmek isteyenler ile köye dönmek isteyenler hep olmuştur. Köy yaşamı tarzı ile şehir yaşamı tarzı arasında büyük farklılıklar vardır. Hayatı sana biçilen rollere göre mi yoksa kendi yazdığın hikâyeye göre mi yaşayacaksın? Hangisinin daha iyi olduğu hayattan beklentine, baktığın açığa, içinde sakladığın hevese göre değişir.

Günümüzde en çok özlenen Anadolu'nun samimiyeti,

sıcaklığı ve aydınlığıdır. Bir saz eşliğinde yapılan sohbet, kurulan sofraya teklifsizce oturmak, kapı önünde otururken örülen atkının kışın ayazında yüreğini de ısıtmasını özledi insanoğlu. Belki bu duyguları yeniden hissetmek için toprağa, özüne dönmek, güzelliğin tanımını değiştirmek istiyor. Ruhu tüketen telaşlardan uzaklaşıp hayatla anlamlı bir bağ kurmak istiyor. Medeniyetler beşiği Anadolu'da güneşin ışıkları ile canlanan renklerle ruhunu aydınlatmak, toprağın bereketinin eşlik ettiği, her şeyin bir tohumla başladığı üretim sistemine dâhil olmak istiyor. Sarı, sıcak buğday tarlalarının hasadındaki umudu hissetmek, yapraktan süzülen yağmur damlasını görmek, kiraz

»

Gölgesinde ot
bitmeyen mimariden
yorulmuş şehir
insanı artık dağ, tepe,
ormanla, tabiatla
iç içe yaşamak
arzusunda. Kendini
özgürleştiren
sınırlar içerisinde,
hızlı koşarak değil
durarak birçok şeyi
seyretmeyi talep
ediyor.

«

ağaçlarının gölgesinde huzurlu bir uykuya dalmak istiyor. Birlikte çalıştıkça güçlenen dayanışmanın, imece usulü üretmenin keyfini hırslarından arınarak tekrar yaşamak istiyor. Köylümüzün her koşulda işe yarayan becerilerini öğrenmek, geçmişin izleriyle gelecekte var olmak ve yeni nesilleri bu yapı taşları ile inşa etmek istiyor. Coğrafyanın getirdiği farklı karakter özelliklerindeki insanlarla gönül bağı kurup hayatın her anında birlikte var olmanın ruhuna şifa olmasını istiyor.

Sonuçta her türlü kazanan toprağımız oldu. Yüzlerce yıldır hor görülen köylümüz, köylerimiz bir anda kıymete bindi. Güneşin batışında, bir kuşun cıvıltısında, rüzgârın fısıltısında, çiçeğin açışında saklı olan güzellik keşfedildi. Çorak dağ tarlalarına bile rağbet arttı. Galiba gerçek köye dönüş hikâyesi Anadolu'nun nispeten gözden uzakta bir köyüne genç aileler gitmeyi tercih ederse anlam kazanacak. Deniz, kum, güneş biraz da toprakla renklilik olsun romantizmine karşı Anadolu'nun zorlu coğrafyasını kendine mekân seçenler yerelin yükselmesine anlam katacak. İlkokulda belleğimize yazılan "orda bir köy var uzakta, o köy bizim köyümüzdür" türküsünü ilke edinenler köy sevdasının bayrağını taşıyacak. Toplumdaki kuru dallara rağmen derinlerden gelen sessiz bir bahar var. Gün geçtikçe bizi biz yapan bu topraklarda yeniden kök salmak isteyenler artıyor. Sahi biz de gidelim mi köyümüzün yağmurlarında ıslanmaya?

TAŞIN ESTETİĞE BÜRÜNMESİ ERZURUM YAKUTİYE MEDRESESİ

■ Sümeyra YAMAN

Mimari yapılar, kültürel kimliği oluşturan mekânsal değerlerin başında gelir. Mimari eserler şehirlerin tarihî dokularının şekillenmesine öncülük eder. Şehirler ise içlerinde barındırdıkları yaşanmışlıkların ortaya çıkardığı eserlerle birer kimlik kazanmışlardır. Tarihin en önemli tanıkları olan şehirler, farklı zamanlarda ortaya çıkan birçok değeri içinde barındırmıştır. Bu değerler, o dönemin gelişiminin boyutlarını bize gösterir. Tarihî değerlerin korunması, kültürel değerlerin günümüze taşınmasına ve geleceğe aktarılmasına öncülük etmektedir. Bu anlamda kültürel miras kavramı önem kazanmaktadır. Kültürel miras, toplumların biriktirdiği tecrübelerle gelenek ve göreneklerin devamlılığını sağlayan, geleceğin şekillenmesine yön veren değerlerin bütününe kapsamaktadır. Bu manada kültürel miras değerlerinin gelecek nesillere aktarılması ve korunması hayatiyet arz eder. Şehirlere has kültürün en güçlü temsilcilerinden olan müzeler, dönemlere ait mirası taşıyıp gözler önüne sermektedir.

Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan şehirlerden biri olan Erzurum, kültürel miras bakımından zengin bir birikime sahiptir. Erzurum bulunduğu önemli coğrafi konumu ve sahip olduğu zengin tarihî değerleriyle geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği

yapmıştır. Erzurum'da en değerli kültür varlıklarından biri olarak kabul edilen ve günümüzde müze olarak işlevini sürdüren Yakutiye Medresesi buna en güzel örnektir.

Yakutiye Medresesi, İlhanlılar Dönemi'nde Gazan Han ve Bolugan Hatun adına Hoca Yakut Gazani tarafından 1310 yılında yaptırılmıştır. Anadolu'daki kapalı avlulu medreselerin en büyüğü olan Yakutiye Medresesi plan düzeni, dengeli mimarisi ve farklı tarzlardaki motifli süslemeleriyle Erzurum'un en gösterişli yapılarından biridir. Medresenin yakın tarihlere kadar etrafı askerî kışla olarak kullanılmış ve çevresine farklı amaçlar için kullanılmak üzere birçok bina yapılmıştır. Sonraki yıllarda etrafındaki binalar yıkılarak medresenin çevre düzenlemesi yapılmıştır. Uzun yıllar süren onarımın ardından medrese, 1994 yılında Türk-İslam Eserleri ve Etnografya Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Müzede, bölge kültürü ve sanatıyla ilgili etnografik eserler medresenin mimari yapısına uyum içerisinde sergilenmektedir.

Türklerin Anadolu'ya gelişlerinden hemen sonra başlayan Anadolu'daki kültürel değişim mimari eserlerde de kendini göstermiştir. Selçuklu Dönemi geleneksel mimari tarzı Yakutiye Medresesinde de tatbik edilerek anıtsal bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Taş kapıları, eyvanlı avlularıyla taş işçiliğinin en güzel özelliklerine sahiptir. Bu yapı, dört eyvanlı medreseler

grubunda yer almaktadır. Ön cephesinde bitkisel, geometrik ve sembolik desenlerle bezenmiş olan medresenin minare ve kapılarında yer alan çini süslemeleri eşsiz değere sahiptir. Medresenin en dikkat çekici kısmı minaresidir. Türk mavisi olarak isimlendirilen turkuaz renkli çinilerle kaplanmıştır. Medresenin girişinde bizi karşılayan heybetli "Taç Kapısı", figürleri ve taş işlemeciliği ile abidevi bir görünüm oluşturur. Orta Asya süslemelerinin en güzel örneklerini bu şahane kapıda görmekteyiz. Yakutiye Medresesinin taç kapısının yan yüzlerinde, silme kemerle çevrili nişler içinde hayat ağacı, kartal ve aslan motifleri yan yana bulunmaktadır. Dönemin mimarisinin en güzide örneklerinin kullanıldığı bu kapı sadece süsleme unsuru olmayıp sembolik anlamlar da içermektedir. Hayat ağacı motifine; evrenin direği, hikmetin, kudretin, bereketin, bilimin, barışın, sonsuzluğun sembolü gibi soyut kavramlar

Bilezik

yüklenmiştir. Ayrıca hayat ağacı, devletin koruyucu gücünü sembolize etmesi ile devlet ağacı olarak da değerlendirilir. Aslan figürü ise hayat ağacını koruyan kuvvet ve kudreti sembolize etmektedir.

Yakutiye Medresesi dikdörtgen planlı, eyvanlı (binaların ortasında bulunan ve iç avluya açılan üç tarafı kapalı tek tarafı açık oda), kapalı avlulu ve tek katlıdır. Bu mimari eser dört eyvanlı plan şemasına göre yapılmıştır. Bu yapının girişi iki katlı olarak düzenlenmiştir. Taç kapıdan sivri tonozla (silindir biçiminde tavan) örtülü giriş holüne geçilmekte, giriş holünde iki oda bulunmaktadır. Buralarda şu an çeşitli tarihî eserler sergilenmektedir. Ön tarafta bulunan odada yer alan merdivenle hem minareye hem de giriş holünün üzerinde yer alan eyvan şeklindeki ikinci kata ulaşılmaktadır. Yapıda büyüklü küçüklü olmak üzere sekiz medrese odası

Yazı Takımı

Riton (hayvan ve insan biçimli kap)

bulunmaktadır. Öğrenci ve hocalara ait olan bu odalar sınıf ve derecelerine göre belirlenmiştir. Bu nedenle her odanın girişinde farklı bir işleme dikkat çeker. Odaların kapıları oldukça kısadır. Eğilmeden odalara girilemez. Bunun sebebinin, burada eğitim gören talebelere mütevazılığı aşılama olduğu söylenir. Medresenin avlusu ortada dört kalın sütunla çevrili, nişlerinin üstünü örten çeşitli süslemelerle bezenmiş ve ortasında aydınlatma feneri bulunan kubbeye kapatılmıştır. Kubbe ve odalar arasında yine sivri kemerli, silindirik biçiminde tavanlarla örtülü revaklar yer almaktadır. Medresenin güneyinde bulunan eyvan, dikdörtgen çerçeveli, süslemeli mihrabıyla mescit olarak kullanılmıştır. Medresenin dışı taşkın taç kapısı ve iki köşesindeki minareleriyle cephe kompozisyonu oldukça dengeli ve göze hitap eder biçimde tamamlanmıştır. Yakutiye Medresesinin doğu duvarına bitişik inşa edilen kümbet, tuğladan yapılmıştır.

Üzerinde üç penceresi bulunan yapı külah ile örtülüdür.

Yakutiye Medresesi, restorasyonunun tamamlanması ile birlikte müze olarak ziyarete açılmıştır. Her bir odasında farklı eserler sergilenmiştir. Bu eserlerin en göze çarpan parçalarından bazıları şunlardır:

Bilezik: 19. ve 20. yüzyıl olarak tarihlenen ve döneminin güzide örneklerindendir; birbirine geçmeli zincir motifliler ortasında akık taşlı, bezemeli, dönemin ince zevkini bize taşıyan nadide bir mücevherdir.

Yazı Takımı: Dikdörtgen formu, ön kısmı çekmeceli ve kenarları kıvrımlı dal çerçeveli, tüm yüzeyi sedef kakmalı çiçek motifleriyle bezemeli olan ahşap yazı takımı türüne az rastlanan örneklerden biridir.

Riton (hayvan ve insan biçimli kap): Parlak yeşil renkli, sırlı, şişkin karınlı hayvan üzerinde, önündeki iki davulu çalan oturur vaziyette insan figürlü riton.

Tombak Leğen İbrik Takımı

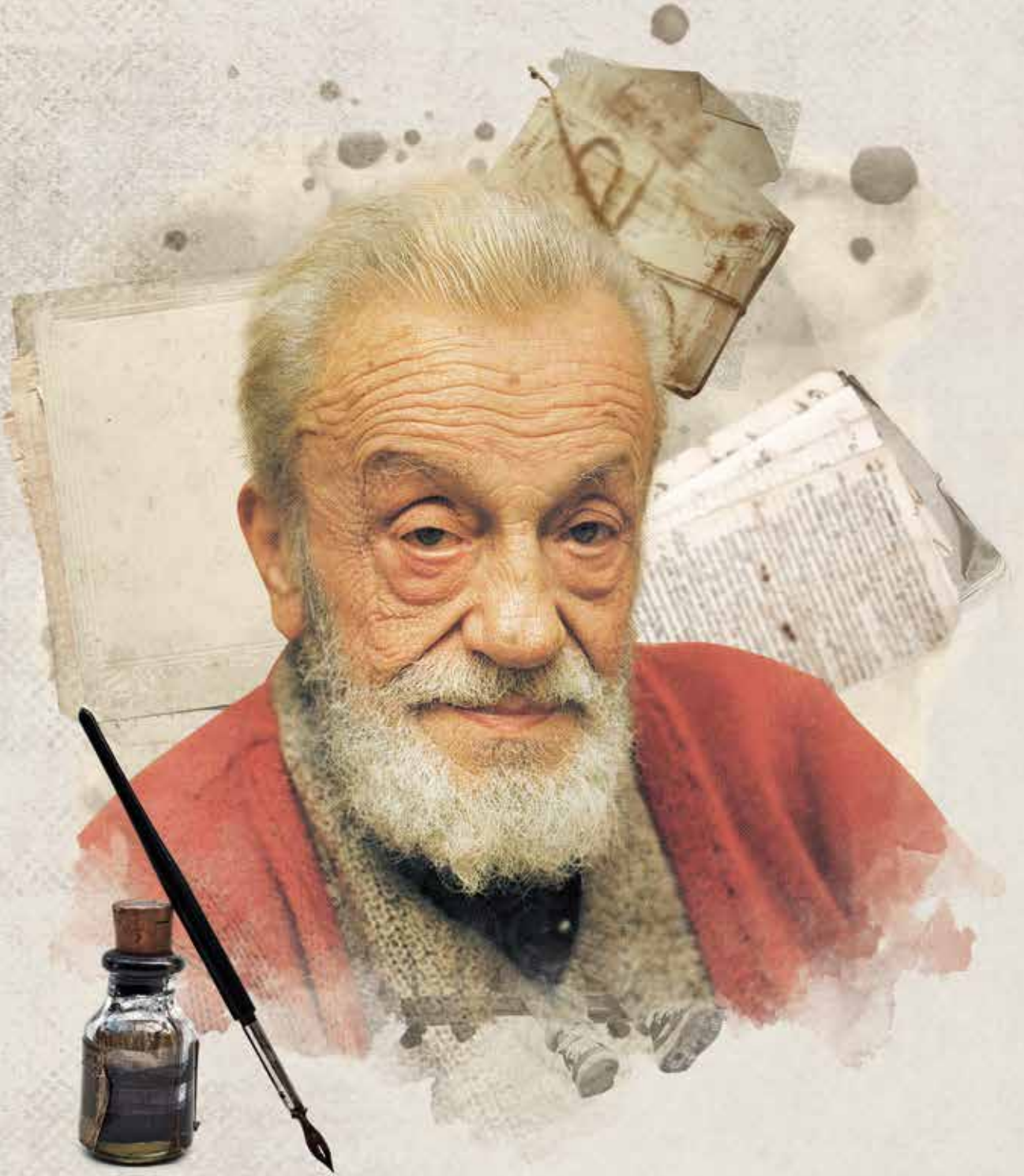

Hayat ağacı motifi

Tombak Leğen İbrik Takımı:

18. yüzyıla ait olduğu bilinen eser yuvarlak formu leğen, sabunluk ve uzun boyunlu, şişkin gövdeli, kubbemsi kapaklıdır. Mavi, yeşil ve lacivert minelerle işlenmiş; üzerinde kabartma rozet süslemeler bulunan ibrik takımı tombak işçiliğinin en nadide örneklerinden biri olması bakımından önemlidir.

Yakutiye Medresesi içerisinde, bölgenin kültür ve sanat özelliklerini geçmişten günümüze taşıyan kadın takı ve giysileri, erkek takı ve aksesuarları, kemerler, bakır eserler, silahlar, mühürler ve sikkeler gibi etnografik nitelikteki eserler bu mimari yapı ile uyum içinde sergilenmektedir. Selçuklu Dönemi geleneksel mimarisinin dört eyvanlı tarzını yansıtan Yakutiye Medresesi taş işçiliğinin en nadide örneklerini sergiler. Bu döneme ait anıtsal yapıyı ve aynı zamanda içerisinde farklı dönemlere ait nadide eserleri görmek isteyen tüm okurlarımızı Yakutiye Medresesini ziyaret etmeye davet ediyorum.

NECİP FAZIL'IN EVRENSEL SESİ

■ Mustafa UÇURUM

Yazar, şair, dava adamı gibi üç sıfatı da hakkıyla taşıyan ender isimlerden biriydi Necip Fazıl Kısakürek. Bir insanın hayatının nasıl değişebileceğine kendi hayatını örnek olarak ortaya koyan, yaşadığı değişim ile dava adamı sıfatını omuzlarına yükleyen Necip Fazıl, edebî türlerin neredeyse tümünde eserler ortaya koyarak kendisine biçilen “üstad” payesini tam anlamıyla hak ettiğini de göstermiştir.

Türk edebiyatında özgün ve etkili bir duruşu olan Necip Fazıl, 20. yüzyılda şair, yazar, mütefekkir kimliği ile derin izler bırakmıştır. Eserleri, fikirleri ve duruşuyla hem edebiyat dünyasında hem de toplumsal hayatta büyük etkisi olmuş ender kişilerdendir. Necip Fazıl'ın edebiyat dünyasındaki yeri ve önemi,

onun sanat anlayışı, felsefi derinliği ve topluma yönelik eleştirel bakışıyla şekillenir.

Necip Fazıl öncelikle bir şairdir. Şiirleri, hem biçim hem de içerik açısından Türk edebiyatına yeni bir soluk getirmiştir. Hece ölçüsünü modern bir anlayışla kullanması, onu Cumhuriyet Dönemi şiirinin öncülerinden biri yapmıştır. Şiirlerinde varoluşçu temalar, metafizik sorgulamalar ve insanın iç dünyasına dair derin çözümlemeler dikkat çeker. Bu özellikleriyle Necip Fazıl, Türk şiirine felsefi bir derinlik kazandırmıştır diyebiliriz.

Necip Fazıl, şiirlerini *Çile* adlı kitabında bir araya getirmiştir. Hecenin en güzel örneklerini verdiği bu şiirler, günümüzde de canlılığını koruyan modern hece tarzının temelini oluşturmaktadır. Yoğun

yaşayan, yoğun anlatan bir düşünce yapısı vardır Üstad'ın. Şiirlerinde bu yoğunluğu daha net görmek mümkün. Özellikle beyitler şeklinde kaleme aldığı şiirlerinde bu yoğunluk daha da çok hissettirir kendini.

“Ölüm ölene bayram, bayrama sevinmek var;

Oh ne güzel, bayramda tahta ata binmek var”

Necip Fazıl, insanın iç dünyasını, varoluş sancılarını ve hakikati arayışını derinlemesine işlemiştir. Özellikle “Çile” şiirinde bu arayış çok güçlü bir şekilde dile getirilir. Kendi tabiriyle “Allah'ı arayan bir ruhun macerası”nı anlatır şair.

“Anladım işi; sanat Allah'ı aramakmış,

Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış.”

Çile kitabının yanında bir de *Esselâm* isimli şiir kitabı vardır Necip Fazıl'ın. Oradaki şiirleri ayrı tutmuştur tüm şiirlerinden. *Esselâm*'ı altmış üç levha hâlinde yazar. Elbette bunun bir tesadüf olmadığını da kitabının başında açıklar. Bu sayının "mukaddes hayata" bir gönderme olduğunu işaret eder. Peygamber'in doğumundan başlayıp hayatının her kademesini anlatan Necip Fazıl, şiirlerinin her satırında Resul'e olan sevgisini büyük bir coşkuyla anlatır *Esselâm*'da.

Necip Fazıl, Peygamber'e duyduğu edepten dolayı onun ismini kitaplarında aleni olarak yazmaz. "Efendim" demeyi tercih eder. *Esselâm*'daki şiirlerde de yine bu prensibine sımsıkı bağlıdır. O, bin yedi yüz mısralık *Esselâm*'da da bu hassasiyetini yerine getirir.

Çöle İnen Nur için söylenen "şiir gibi" benzetmesi yerinde bir benzetmedir. Bunun yanında *Esselâm*, her şeyiyle Necip Fazıl'ın dize dize dokuduğu bir destandır. Yazdığı her satırın onu bir nura yaklaştırdığının bilinciyle yazıldığı için bilinen bir gerçek vardır ki "Dava o nura yaklaşıktır." sözü Peygamber sevgisi için söylediği bir sözdür.

Şairliğiyle beslenen fikir adamlığı yönü vardır Necip Fazıl'ın. Şiirin ahengini yazdığı tüm eserlerde gösterir Üstad. Sayısız Siyer-i Nebi yazılmıştır

Türk edebiyatında özgün ve etkili bir duruşu olan Necip Fazıl, 20. yüzyılda şair, yazar, mütefekkir kimliği ile derin izler bırakmıştır. Eserleri, fikirleri ve duruşuyla hem edebiyat dünyasında hem de toplumsal hayatta büyük etkisi olmuş ender kişilerdendir.

ama *Çöle İnen Nur* daha adından başlayan bir şiirselliği eserin tümüne aksettiren bir inceliktedir. Diğer biyografik eserlerinde de aynı coşku ve şiirsellik hâkimdir. Anlatmak istediği kişi ya da konuyu tüm benliğinde hissederek ele almasının bir tezahürüdür bu üslup zenginliği. Abdülhamid'in tahta çıkışını anlatışındaki coşku sanki o anı yaşıyor gibi canlı ve özgündür. "Son sırma işlemeli eyer, gümüş ve altın takımlarla süslü, süt beyaz bir Arap kısırağına binmiş, tığ gibi, otuz beşlik genç padişah... Sırtında koyu lâcivert, gayet sade bir elbise, göğsünde babası ve amcasının nişanları, elleri beyaz eldivenli, mahcup bir azamet, fakat çarpıcı bir heybetle ilerliyor. Her tarafı gören gözleri, hicap ve tevâzuundan, atının ayaklarına doğru yere mıhlı... Başta ancak lagar hayvanlar üzerinde ve seysis yedeğinde kendisine ayak

uydurabilen inkılâpçı Tanzimat Paşaları, ilmiye ve mülkiye erkânı..."

Eserlerinde tasavvuf önemli bir yer tutar Üstad'ın. Allah'a duyulan derin aşk, Hz. Peygamber sevgisi ve evrensel hakikat arayışı onun en yoğun kullandığı temalardır.

Abdülhâkim Arvasi ile tanıştıktan sonra dünya görüşünü değiştiren Necip Fazıl, tasavvufi düşüncelerini eserlerinde yansıtmaya özen göstermiştir.

Eserlerinde toplumsal meselelere, siyasi ve dinî konulara da sıkça değinen Necip Fazıl, özellikle *Büyük Doğu* dergisi etrafında şekillenen düşünce sistemiyle toplumsal ve siyasi hayatta önemli bir güç hâline gelen oluşumun mimarıdır. *Büyük Doğu*, sadece bir edebiyat dergisi değil aynı zamanda bir fikir hareketi olarak Türk düşünce dünyasında iz bırakmıştır. Necip Fazıl, bu dergi aracılığıyla İslamcı düşünceyi savunmuş ve modernleşme sürecindeki Türk toplumuna eleştirel bir bakış açısı sunmuştur. Dergideki yazılarında dili keskindir, sınır tanımaz; özellikle din, millet düşmanlarına tahammülü yoktur. Kime, neden karşı geldiğinin bilincinde bir başkaldırıdır onunki.

"Tevhid akidesini ilk defa yeryüzüne getirmiş olmakla böbürlenlen Yahudi, asıl kendi

derunî putu olan parayı ve onun mizacını en iyi sezip kendini tasfiye edecek olan gerçek muvahhidlere, milli ve ırkî bütünlük temsil eden camialara düşmandır.” (Necip Fazıl Kısakürek, *Yahudilik, Masonluk, Dönmelik*, Büyük Doğu Yayınları, s. 44)

Medeniyet kavramı, oldukça açık uçlu ve yorumlanma şekline göre çeşitlilik gösteren bir yapıya sahiptir. Kime göre medeniyet ya da hangi medeniyet diye bir soru sorulabilir. Batı ve Doğu’nun medeniyet algısı bu yüzden büyük farklılıklar gösterir. Necip Fazıl medeniyet konusuna İslami bir yaklaşımla açılım getirir. Batı medeniyeti ile Doğu medeniyeti arasındaki çatışmaları ele alır. Ona göre Batı kültürü “maddecî” bir anlayışı temsil ederken Doğu “maneviyat” ve “hakikati” arayan bir çizgiyi temsil eder. Türkiye’nin bu iki dünya arasında sıkışıp kalmasına dikkat çeker ve çözümü İslami kimliğe dönüşte arar.

Özellikle gençlik üzerine yoğunlaşır Necip Fazıl. İyi yetişmiş, kendi değerlerini tanıyan bir gençlik ülkenin aydınlık geleceğinin de en sağlam teminatıdır. Gençlere seslenirken o; bir hedef ve profil çizer “Gençliğe Hitabe”sinde:

“Tek cümleyle, Allah’ın, kâinatı yüzü suyu hürmetine yarattığı Sevgilisinin âlemleri manto gibi bürüyen eteğine tutunacak, O’ndan başka hiçbir tutamak, dayanak, sığınak, sığınak tanımayacak ve O’nun

düşmanlarını ancak kubur farelerine denk muameleye lâyık görececek bir gençlik...”

Evrensel bir sesleniştir bu. Tüm zamanlara hitap eden ve tüm İslam coğrafyasını kapsayan bir yürekle ve coşkuyla seslenmedir.

Necip Fazıl, şiirin yanı sıra tiyatro ve nesir alanında da önemli eserler vermiştir. Tiyatro oyunlarında toplumsal ve bireysel çatışmaları derinlemesine işlemiş, insan psikolojisini başarıyla yansıtmıştır. *Bir Adam Yaratmak*, *Reis Bey* ve *Tohum* gibi oyunları, hem teknik açıdan hem de içerik bakımından Türk tiyatrosunun önemli yapı taşları arasında yer alır.

Necip Fazıl’ın düşünce yapısını benimsemeyen kişiler şiirlerini, düşünce yazılarını, biyografik eserlerini görmezden gelseler de onu iyi bir tiyatro yazarı olarak kabul ederler. Tüm eserlerinde olduğu gibi tiyatrolarında da derin bir felsefe, anlam yoğunluğu ve mesaj vardır. O, yazmayı bir sorumluluk olarak gördüğü için ne yazarsa yazsın sonuçta derdini anlatacak bir mecra olarak görmüştür edebiyatı. *Reis Bey*, “merhamet” konusunu derinlikli ve toplumun tüm kesimini kapsayacak şekilde ele alan bir eserdir. Üstad’ın anlatımı bu tiyatrodan en üst seviyededir. Eserdeki Reis Bey’in ağzından neredeyse hiçbir sıradan sözcük çıkmaz. Her sözü özenle seçilmiş kıymettedir:

“Çocuklar, insana acıyın! Kendinizden başka kimsede suç aramayın! Eğer yankesici ciğerlerinizi söküp götürmeğe geliyorsa, ciğerlerinizi muayeneden geçirin!... Ne suç var, diye... Kadın güzelliğini, banka parasını, memur insafsızlığını, kanun idraksizi muayeneden geçirsini!..”

Necip Fazıl’ın edebiyat dünyasındaki yeri, onun sadece bir sanatçı değil aynı zamanda bir düşünce insanı olmasından kaynaklanır. Eserleri, hem estetik hem de felsefi açıdan zengin bir içeriğe sahiptir. Şiirleri, nesirleri ve tiyatro oyunları, Türk edebiyatının klasikleri arasında yer alır. Ayrıca, onun fikirleri ve duruşu, günümüzde de pek çok insan için ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

Necip Fazıl, edebiyatı bir araç olarak kullanıp toplumu dönüştürmeyi amaçlamış, sanatını fikirleriyle harmanlamış bir isimdir. Bu yönüyle, sadece edebiyat dünyasında değil Türk düşünce hayatında da önemli bir yere sahiptir.

Necip Fazıl, Türk edebiyatının ve düşünce dünyasının kilometre taşlarından biridir. Şiirleri, tiyatroları ve nesirleriyle edebiyatımıza büyük bir zenginlik katan Üstad, aynı zamanda toplumsal meselelere dair cesur ve eleştirel duruşuyla da öne çıkmıştır. Onun mirası, hem edebiyatseverler hem de fikir dünyasına ilgi duyanlar için vazgeçilmez bir kaynak olma özelliğini günümüzde de korumaya devam etmektedir.

BİR GÜN .. *Dönmek Üzere*

Bye Bye Tiberias / Hoşça Kal Taberiye

■ İshak KOÇ

Kişisel tarihin görsel açıdan kayda geçişi normal şartlarda pek değer ifade etmez. Ancak Filistin ya da Filistinli söz konusu olduğunda zaman ve mekânla ilgili her şey fena halde önemlidir. Orada, köksüz işgalcinin yerinden yurdundan ettiği, ait olduğu mekândan kopardığı herkes ısrarla; inat, inanç ve sabırla filizlendiği toprağa dayanmak zorundadır. Hem de köklerine dair en olmadık unsurları, sanki sürekli devinip yeniden oluşmaktaymış gibi ibraz ederek... “Bin yıldır, iki bin yıldır, üç bin yıldır bu topraklarda” şeklinde başlayan

nutuk, işgali ve işgalcinin hadsiz tutumunu değiştirmez; onun sahipliğe, mülke, yağma ve yok edişe dair tümünden batıl inançlarını yıpratmaz. Yıpranan her zaman ve her yerde olduğu gibi toprağından sürülenler, Allah’ın arzında barınacak bir yer bulmakta güçlük çekenlerdir.

2023 Fransa-Filistin-Belçika-Katar ortak yapımı *Bye Bye Tiberias*, ünlü oyuncu Hiyam Abbas’ın topyekûn ve bütüncül hayat hikâyesi gibi olmasa da kişisel hikâyesinin belli kısımlarını anlatan bir belgeseldir. Senaryo ve

yönetmenliğini Abbas’ın kızı Lina Soualem üstlenir. *Limon Ağacı, Suriyeli Gelin, La Source Des Femmes, Vaat Edilen Cennet* gibi pek bilinen filmlerden tanınan Hiyam Abbas, ünlü bir oyuncu olma hayaliyle yirmili yaşlarında evini terk eder. Nasıra’dan çıkıp beynelmilel bir oyuncu olur. Yıllar sonra kızıyla birlikte neyi kaybettiğini ve neyi bulduğunu sorgular mahiyette, kişisel yolculuğunu beyaz perdeye taşır. Ancak bunu yaparken nedenlerini, sonuçlarını ve bir yerden kaçıp bir yere ulaşma macerasını da anlatmaz. Sadece eski fotoğraflar, anılar, anlatılar

ve şimdinin her biri birer yetişkin olmuş, dünyanın ayrı memleketlerine savrulmuş kardeşleriyle buluşmaları görsele aktarmakla iktifa eder. Dağılanlar aynı yerde toplanır, fotoğraflar bir arada tutar, kaçıp gidenler er ya da geç aynı eve gelir, yurdundan çıkarılanlar bir gün oraya dönmek hayaliyle ömür geçirir.

Bye Bye Tiberias, şimdinin değil de geçmişin Filistin köyleri, kasabaları, aileleri ve sosyal yaşam standartları üstüne ince bir resital sunar. Çoğu zaman siyah beyaz... Siyah ve beyazın çağrıştırdığı her anlam üstünde hafiften duraksayarak... Çünkü işgal edilmiş Filistin toprakları üstünde yaşamak, tıpkı görselden yansıyan gerçeklik gibi duraksamak suretiyle mümkündür. Orada mukim kalmak, insanı besleyip büyüten toprağın, aziz kılınan kara parçasının taşıdığı anlam kadar ve onun gibi bir değerdir. Hani kelimenin kökenine inerek; “Değdi mi?” diye sorulan sorunun karşılığı sayılacak bir değer... Filistinliler bu değeri bilir. Bir karşılık tasavvur edildiğinde canı pahasına savunarak, her alanda yaşanmaz hâle getirilen hayatı inadına yaşayarak, hamasi nutukların gölgesinde kalmayıp devlet falan değil bizzat insanı yaşatarak o bilinci gösterir. Bitmeyen bir savaşımdır onlarınki. Öyle bir istiklal harbidir ki asır geçer, işgali birbirine devreden düşman sair vatan topraklarında olduğu gibi çekilip gitmez. Üstüne adamakıllı yerleşir, yığınak yapar, işgal etmedik alan

bırakmaz. Binaenaleyh *Bye Bye Tiberias*, orada yaşamak için direnenleri belgeleyen bir belgesel, zor şartlar altında yaşananlara saygıdır.

Lina Soualem, aslında ailesinden dört nesil Filistinli kadının hikâyesiyle birlikte bütün bir halkın tarihini de yansıtır. Bunu belgesel doğallığında, hem de geri dönüş hayalini canlı tutan bütün bir millet imgesiyle yapar. Nitekim yurdundan çıkarılan her Filistinli, bir ömrü geri dönüş umuduyla geçirir. Nekbe Günü’nden itibaren boynunda evinin anahtarını taşıyanından tek tek komşularını sayana, bahçesinde yetişen çiçek numunelerini mülteci kampında yetiştirmeye çalışanından eskiden sahip olduğu zeytin ağaçları adedini hatırlayanlara bin türlü emsal bilinir. Şimdiki zamanın gençleri bu serencama daha gerçekçi iştirak eder; İstanbul, Kahire, Amman yahut bir Avrupa şehrinde eğitimini tamamlayan doktor, mühendis, muallim ve sair eğitimini alıp geç olmadan memleketine döner. Şartlar insanları sadece profesyonel bir savaşçı hâline getirmez; toplumu, toplumsalı, yaşantıyı kurtaracak her yöntemi olabildiğince gerçekçi taraflarıyla denemeye iter. Sonuçta füzelere karşı sapan taşlarıyla savunulan yaşam; silah üretimi, eğitim, sağlık, sanat, sinema ve sair alanlarda birçok memleketi geride bırakacak hâle gelir. Başka türlü Gazze’nin, Batı Şeria’nın ve işgal altındaki topraklarda yaşayan tüm Filistinlilerin çoğu zaman

en ufak yardım görmeden ısrarlı direnişi nasıl bir tevekküle yorulabilir!

Bye Bye Tiberias, Londra Film Festivali, Cınemed ve Cinemania Film Festivali’nden “En İyi Belgesel” ödülüyle döner. El Gouna Film Festivali’nden de “En İyi Arap Belgeseli” ödülünü alır. Akademi ödülleri için de Filistin’in Oscar adayıdır. Ancak 2024’ün belgesel Oscar’ı yine bir Filistin yapımı olan *No Other Land / Gidecek Yer Yok* ya da Türkçe’ye *Başka Ülke Yok* ismiyle çevrilen belgesele verilir. Tüm bu belgesellerin başarısından öte bu durum, ABD’de sanat camiasının İsrail lobisi etkisi altında olduğuna dair yaygın kanının, en azından iddia düzeyinde olduğunu ve Hollywood’da hiç de azımsanmayacak oranda Filistin sempatisine rastlandığını gösterir. Darısı sanat, sinema, sosyoloji ve gerçeklik adına tüm görmek istemeyenlerin yahut görmezden gelenlerin başına diye bir temennide bulunulabilir.

Orijinal İsmi:

Bye Bye Tiberias

Süre:

82 dk

Tür:

Belgesel

Yönetmen:

Lina Soualem

Senarist:

Lina Soualem, Nadine Naous, Gladys Joujou, Karim Kattan

Yapım:

2023-Fransa

SIFIR ATIK VE MUTFAKLARIMIZ

■ Şule TÜZÜN

Dünya çapında yükselen yaşam standartları, bir tüketim kültürünü de beraberinde sürüklemektedir. Bir tarafta insanlar açlık ve sefaletle mücadele ederken diğer yanda bazılarımız tüketim arzusunun esiri olmuş durumda. Sanayileşme

ve gelişim, daha iyi bir yaşam vaadiyle tüketim odaklı bir yapıyı merkeze yerleştirirken insanlar âdeta üretimin köleleri hâline gelmiş, özgürlüklerini savunurken pek çok yaşam standardının boyunduruğu altında ezilmektedirler. Bu durumda artık insanlık

olarak vazgeçilmez sanılan alışkanlıklarımızı sorgulamaya başlamalıyız. Özellikle mutfaklarımızda israftan kaçınarak bilinçli alışveriş yapmalı, sıfır atık ilkesiyle uyumlu bir mutfak ortamı oluşturmaliyiz.

Dünya genelinde yükselen gıda israfı sorununa dikkat çekmek, hem ekonomik hem de çevresel bir zorunluluktur. Yılda milyarlarca ton gıdanın israf edilmesi, hem kaynakların hem de emeğin boşa gitmesi anlamına gelmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki tüketim alışkanlıkları ve gıda dağıtım sistemlerindeki dengesizlikler bu sorunun ana kaynaklarından bazıları olarak gösterilebilir. Ancak bu, yalnızca hükümetlerin veya büyük kuruluşların üstlenebileceği bir sorumluluk değildir; her bir bireyin tüketim alışkanlıklarıyla doğrudan ilgilidir.

Washington Carver ve Henry Ford gibi bilim ve teknoloji tarihine adını yazdıran isimler, doğal kaynakları yeniden kullanmanın ve atık malzemeleri değerlendirmenin önemini erken dönemlerde fark etmişlerdir. Onların çalışmaları, bugün bizlere çevresel etkiyi azaltma ve atık yönetimi konularında ilham vermektedir. Carver'ın bitkisel ürünlerden biyoplastik üretimi ve Ford'un atık malzemeleri yeni ürünlerde kullanma pratikleri, sıfır atık hedeflerine ulaşmada bize yol gösterici olabilir. Çevre sorunlarının henüz yaşanmaya başlamadığı dönemlerde yeniden

kullanma fikrinin oluşması, sürdürülebilirliğin sadece ekonomik değil aynı zamanda etik bir sorumluluk olduğunu da gösteriyor.

Bu yeni düzenin getirdiği sorumluluklar arasında çevresel sürdürülebilirlik de önemli bir yer tutar. Atıklarımızı yönetmek, tüketim alışkanlıklarımızı sorgulamak ve daha bilinçli bir tüketici olmak, aslında daha büyük bir farkındalığın yolunu açar. Bu, bizi tabiat ile daha uyumlu bir ilişki kurmaya, kendi yaşam biçimimizi ve çevreye olan etkimizi yeniden düşünmeye iten bir süreçtir. Yerel yönetimlere başvurarak yaşadığınız bölgedeki atık politikaları hakkında bilgi edinmek, bireysel sorumluluğumuzun ilk adımı olabilir. Ancak bu, sadece bir başlangıçtır. Meyve ve sebze atıklarını ayrı bir yerde kompost yaparak ya da atıkları yerinde azaltarak kendi evimizde bir dönüşüm yaratma gücüne hepimiz sahibiz.

Atık yönetimi, büyük ölçüde belediyelerin egemenliği altında bir mesele olsa da bireyler olarak evlerimizdeki atık yönetimi uygulamaları, çevre sorunlarımızın çözümünde kritik bir öneme sahiptir. Örneğin, organik atıkların evde kompostlanması, gıda atıklarının azalmasına ve toprak kalitesinin artmasına katkıda bulunurken aynı zamanda çöp sahalarındaki yükü de hafifletmektedir. Atık yönetimine mutfakta başlamak, çevre sorunlarına

faydalılık noktasında günlük bir devrimdir.

Bireysel çabalarımızın ötesinde toplumsal bir bilinç değişimi gereklidir. Gerçek değişim, bireylerin kendi içsel yolculuklarıyla ve toplumun bütün olarak bu yolculuğa katılmasıyla başlayacak. Unutmayalım ki her birimizin atacağı küçük adımlar, toplamda medeniyetimizin devamlılığına katkıda bulunur. Toplum olarak atıklarımızı azaltma ve yeniden kullanma konusunda daha aktif rol almalıyız. Özellikle gıda israfını önlemek, sürdürülebilir gıda tedarik zincirleri oluşturmak, tabiata olan sorumluluklarımızı yerine getirmek gibi konularda bilinçli adımlar atmamızdır.

Eğitim ve farkındalık programları, atık yönetimi konusunda toplumun her kesimine ulaşmalı ve atık azaltma pratiklerini günlük yaşama entegre etmeyi teşvik etmelidir. Ayrıca, yerel yönetimlerin ve çevre örgütlerinin bu konuda sağladığı farkındalık destekleri, bireylerin atık yönetimi kapasitesini artırmakta önemli bir yere sahiptir. Son yıllarda ülkemizde hızla yayılan atık yönetimi çalışmaları yol göstericilik noktasında yeterli bir konuma erişmiş durumda.

Bu bilinçle, mutfaklarımızdan başlayarak yaşamımızın her alanında sıfır atık ilkesine doğru yolculuğumuzu sürdürelim. Her birimizin küçük adımları, büyük değişimlere kapı açabilir.

Yalnızca çevremizi değil aynı zamanda tüketim alışkanlıklarımızı da yeniden şekillendirerek daha sürdürülebilir bir geleceğe doğru ilerleyelim.

Sonuç olarak, ev düzeyindeki atık yönetimi uygulamalarının teşvik edilmesi, çevresel sorunlara karşı koymamızın yanı sıra ekonomik faydalar da sunmaktadır. Atıkların azaltılması ve doğru şekilde yönetilmesi, uzun vadede çevresel sürdürülebilirliği destekleyecek ve gelecek nesillere daha temiz bir dünya bırakmamıza yardımcı olacaktır. Bu nedenle, her bireyin atık yönetimi konusundaki sorumluluğu büyük önem taşımakta ve bu alanda atılacak her adım, global çapta olumlu değişimlere katkıda bulunmaktadır.

ATEŞ DÜŞTÜĞÜ YERİ YAKAR

■ Mustafa Mirza DEMİR

Neredeyse yedi asır yedi kıtaya adalet ve hoşgörüyle hükmeden Osmanlı Devleti, kuruluşundan itibaren fethettiği toprakları ve idaresi altında bulunan bütün milletleri, Müslüman

ya da gayrimüslim ayrımı gözetmeksizin büyük bir hoşgörüyle yönetmiştir. Bir şekilde devletin tebaasına dâhil olan bütün gayrimüslim unsurlar, sağlanan bu geniş hoşgörü ve özgürlük imkânlarından ziyadesiyle

faydalanmıştır. Dinine veya ırkına bakılmaksızın adil muamele gören Hristiyan tebaa, Osmanlının bütün ihtişamlı dönemlerinde her türlü hürriyet, can ve namus güvenliği, mülkiyet hakkı, eğitim ve dil serbestliği, dinî

hayat ve ibadet özgürlüğü olanaklarıyla yaşamlarını sürdürdüler. Osmanlı yönetimindeki tebaanın içerisinde her milletten gayrimüslim halk yer alırken bunların çoğunluğunu Ermeniler oluşturuyordu. Tarihlerinin hiçbir döneminde olmadıkları kadar geniş hak ve imkânlara sahip olan Ermeniler sosyal statüleri, kültürel faaliyetleri, dinî özgürlükleri kısıtlanmadan huzur ve asayiş içerisinde yüzyıllarca yaşamlarını sürdürdüler. Ayrıca Hristiyan tebaa içerisinde kendilerinin imtiyazlı bir konumu da bulunuyor, Ermeniler Osmanlı topraklarında “millet-i sadıka” olarak adlandırılıyordu. Kendi kiliseleri, okulları, mahkemeleri, dernekleri, vakıfları bulunan ve Anadolu’dan Balkanlara kadar geniş bir coğrafyada dağınık olarak yaşayan Ermeniler, Osmanlının en güçlü olduğu dönemlerde paşalık, sadrazamlık, nazırlık ve yüksek devlet memurluğu görevlerinde bulundular. Devletin kritik ve ayrıcalıklı müesseselerinde üst düzey imkânlarla vazifelendirildiler. Darphane ve baruthane gibi teşkilatlar bunlardan bazılarıydı. Ayrıca sanatkâr ve zanaatkâr Ermeniler de teşvik ediliyor, ekonomik olanaklar kendilerine sunuluyordu.

“Ermeni Meselesi” Dedikleri

Anadolu’da yaşanan bin yıllık beraberliğin ve kardeşliğin sonrasında yaşananlar nelerdi?

Hangi olaylar neticesinde bu kardeşlik bozulmuş; kendilerine millet-i sadıka denecek ve büyük imtiyazlar tanınacak kadar Türklerle kaynaşmış olan Ermeniler, nasıl olmuş da devletimiz ve ülkemiz için bir mesele ve tehlike hâline gelmişti? Ve en önemli soru: Belirli dönemlerde uluslararası arenada ortaya atılan ve her defasında Osmanlı ve Türkiye’yi yalan yanlış iftiralarla suçlayan “Ermeni meselesi” tam olarak nedir?

18. yüzyılda gerçekleşen Fransız İhtilali neticesinde yayılan “milliyetçilik” fikri, pek çok imparatorluğun bölünmesine neden oldu. Bu durumdan en fazla etkilenen ise Osmanlı Devleti oldu. Yüzyıllarca Osmanlı himayesi ve hâkimiyetinde huzur ve güven içerisinde yaşayan milletler, Avrupalı ve emperyalist devletlerin Osmanlıyı içeriden ve dışarıdan yıkmaya politikalarına alet oldular. Nitekim ilk azınlık ayaklanması olan Sırp isyanını ve bağımsızlık kazanan ilk azınlık olan Yunan isyanını da Batılı devletlerin desteklediği bilinmektedir. (bk. www.devletarsivleri.gov.tr) Osmanlı tebaasından olan Hristiyanların haklarını korumak ve iade etmek iddialarıyla Osmanlıyı bölmek için emperyalist güçlerin tahrik ettiği gayrimüslim unsurlardan biri de Ermeniler oldu. Avrupalı devletlerce Osmanlı topraklarını ve halklarını parçalamayı amaçlayan bu

politika, “Şark Meselesi” olarak şöhret buldu.

1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Ermeniler için dönüm noktası oldu. Osmanlı bu savaştan mağlup çıkınca Rusya, Osmanlı Devleti’ne karşı Ermenileri kullanarak onlar için imtiyazlar talep etti. Savaş sonrası Rusya, uyguladığı bazı politikalar sonucunda Kafkasya bölgesinin hâkim gücü olmuştu. Osmanlı, 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Ayastefanos Antlaşması’nın 16. maddesi ve daha sonra onun yerini alacak olan Berlin Antlaşması’nın 61. maddesiyle Ermenilerle ilgili ıslahat yapmayı kabul etti. Bu gelişmeler, başta İngiltere olmak üzere diğer Avrupa devletlerini rahatsız etmişti. Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğünü savunan İngiltere dahi artık mevcut politikasından vazgeçmeye karar verdi. Rusya ve İngiltere arasında yaşanan politik rekabet neticesinde Ermeni meselesi, uluslararası bir sorun hâline getirildi. Rusya, İngiltere ve Fransa gibi güçlerin tahrik ve teşvikleri, bazı ayrılıkçı Ermenileri cesaretlendirince yurt içi ve yurt dışında ihtilalci Ermeni partileri ve komitaları kuruldu. Böylece emperyalist devletlerin müdahale aracı hâline dönüşen Ermeniler, asırlarca huzur ve güven içerisinde korkusuzca yaşadığı toprakları bölme ve kendilerine bağımsız bir devlet kurma hayaliyle devlete isyan etmeye, yakıp yıkmaya, yağmalamaya ve önü alınamaz şiddet olaylarına başladı. (bk. www.devletarsivleri.gov.tr)

Sadık Milletten Terör Komitalarına...

Kara Haç Cemiyeti, Taşnak, Hınçak ve Ramgavar gibi dernek ve komitalar kurularak bağımsız Ermenistan ideali uğruna Anadolu'daki Ermeniler isyana teşvik edildi. Kurulan bu dernekler ve cemiyetler, emperyalist güçlerin hain emelleri için kara propaganda ve terör eylemleri yaptılar. Anadolu Ermenilerini kışkırtmak için yapılan ilk eylemler 1890 yılında meydana geldi. Böylece iki halk karşı karşıya gelmişti. Erzurum'da, İstanbul'da ve sonrasında birçok yerde çıkan ayaklanmalar neticesinde iki taraftan da masum insanlar öldürülüyor, Ermeni çeteleri Türk köylerine yaptığı terör baskınlarıyla talanlar ve cinayetler gerçekleştiriyor, bütün bu olaylar Avrupa basınına "Türkler, Ermenileri katlediyor!" şeklinde yansıtılıyordu. Âdeta hakikat ters yüz edilerek dünya kamuoyuna Anadolu'da Ermeni mezalimi/soykırımı yapıldığı iddiaları yayılıyordu. Ayrıca Avrupa medyasında görülen bu haberlerden Ermeni çetelerini kimlerin kışkırttığı da anlaşılıyordu. Bunları takip eden Taşnak ve Hınçak komitalarının çıkardığı muhtelif ayaklanmalar ve ölüm saçan eylemler, yüzlerce Müslüman ve Ermeni'nin ölümüne sebep oldu. Ayrıca Taşnak çetesinin planladığı 26 Ağustos 1896 Osmanlı Bankası saldırısı, eylemlerin

amaçlarının ekonomik boyutunu da gözler önüne sermektedir.

Anadolu'nun hiçbir bölgesinde nüfus çoğunluğunu sağlayamayan ama Anadolu'da bir Ermeni devleti kurmayı amaçlayan komitacılar, bölgeler içerisinde en yoğun Ermeni nüfusunun yaşadığı Doğu Anadolu'yu öncelikli hedef olarak gördüler. Bölgeyi, Türk ve Müslüman nüfusundan arındırmak istediler. Bunun için de şiddetin ve dehşetin her türlüşüne başvurmaktan geri durmadılar. Bu bölgedeki şiddet ve terör eylemlerinden Anadolu'da Türk'ün kadim komşuları ve yoldaşları olan Kürt, Arap, Rum ve hatta masum Ermeni halkı dahi nasibini almıştı. Asıl hedef tabii ki Türk ve Müslümanlardı. Nitekim 1890'dan itibaren Erzurum, Sason, Van, Adana, Maraş, Zeytun isyanlarının temel amacı da Türklerin bu bölgeden çıkarılmasını sağlamaktı. Bütün Ermeni çeteleri geniş bir teşkilatlanma içerisinde yurdun dört bir yanında eylemlerini gerçekleştirdiler. (Tufan Gündüz, *Büyük Olayların Kısa Tarihi II*, Yeditepe Yayınları, Ankara 2016, s.15-16.) Millet-i sadıktan Ermeni çetelerinin terör eylemlerine giden süreç, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesine kadar devam etti. Çetelerin cesaretinin ve hadsizliğinin nerelere vardığını ise Sultan Abdülhamit'e düzenlenen suikast saldırısında görmek mümkün.

Tutuklamalar (24 Nisan 1915) ve Tehcir Kanunu (27 Mayıs 1915)

Osmanlı, Çanakkale'de büyük bir sınav veriyordu. Mücadele ziyadesiyle çetin ilerliyordu. Çanakkale cephesinde varlık savaşı veren Osmanlı, diğer yandan cephe gerisinde Muş, Bitlis ve Erzurum'da Ermeni komitalarının başlattığı isyanları bastırmaya çabalıyordu. Bunun için tedbir almaktan başka çare görünmüyordu. Ok yaydan çıkmıştı. 24 Nisan 1915'te yayımlanan bir genelgeyle Taşnak, Hınçak, Ramgavar gibi fırkaların kapatılması, belgelerine el konulması, zararlı eylemlerde bulunan üyelerin tutuklanması emri çıkarıldı. Böylece bu komitalarda liderlik ve aktif terör eylemi yapan 2345 kişi tutuklandı. Haklarında tutuklama kararı çıkarılan bir kısmı kaçarken yakalananların büyük bir kısmı Anadolu'nun bazı illerine ve o dönemde Osmanlı toprağı olan Halep, Musul başta olmak üzere Bağdat, Şam, Filistin ve Lübnan'a sevk edildi. Gözaltına alınanlardan suçsuz olduğu anlaşılan 38 kişi ise daha sonra serbest bırakıldı. (Tufan Gündüz, *age*, s.16.)

Yakalamalar, tutuklamalar yeterli gelmiyor, çetelerin taşkınlıkları zapt edilemiyordu. Bu kez Osmanlı hükûmeti, Ermenilerin yerlerini değiştirerek ayaklanmaların önünü almayı uygun gördü. Bu amaçla halk arasında

“Tehcir Kanunu” diye bilinen 27 Mayıs 1915 tarihli Sevk ve İskân Kanunu çıkarıldı. 27 Nisan’da tutuklananlar da bu kanuna tabi tutuldu. Kanunun tek amacı, göç ettirmektir. Devletin ve milletin savaş ve barış hâlinde birliğini, dirliğini, güvenliğini tehdit edenlerin önüne geçebilmek için göç yolu, son çareydi. Ermenilerin topyekûn imha edilmesinin kesinlikle söz konusu olmadığı, sadece yer değişikliğine gidilmesi gerektiği devletin her kademesinde dillendiriliyor ve dahi belgelendiriliyordu. O tarihlerde yine Osmanlı Devleti’nin toprağı olan Suriye ve Kuzey Irak bölgesine göç ettirilmesine karar verilen Ermenilerin canlarını, mallarını koruma ve yol boyu güvenliklerini sağlama görevi ilgili valiliklere verildi. 30 Mayıs 1915’te yapılan bir düzenlemeyle de göçe tabi olanların taşınabilir mallarını yanlarında götürmeleri, taşınmayan malların ise satılması veya emanete alınması sağlandı. 15 Mart 1916’da sevk ve iskân uygulamasına son verildi. Talat Paşa’nın kayıtlarına göre göç ettirilen Ermenilerin sayısı 900 bini aşıyordu.

Bazı başıbozuk çetelerin ve köylülerin kabilelere ve iskân yerlerine düzenlediği saldırılar, güvenlik zafiyetleri, ulaşım zorlukları ve salgın hastalıklar, çok sayıda insanın yaşamını yitirmesine ve nahak yere Osmanlının soykırımla suçlanmasına neden oldu.

İki yıl sonra ise tehcir edilen Ermeni, Rum ve Arapların yol masrafları karşılanarak geri dönüşleri sağlandı. (Süleyman Beyoğlu, Tehcir Kanunu, www.ansiklopedi.tubitak.gov.tr)

Meseleye Dair Ezcümle...

Anadolu coğrafyasında yaşanan acılar hepimizin acısı, kayıplar ise hepimizin kayıdır. Mesele Avrupa ya da Amerika’nın meselesi değil Türkiye’nin meselesidir. Bugünkü devlet aklının da dillendirdiği gibi “Ateş düştüğü yeri yakmaktadır.”

Bugün gelenen noktada, tarihî meseleleri hukuki boyutlarda ve belgeler refakatinde ele almak elzemdir. Ermeni meselesi adı altında zaman zaman gündeme getirilen Ermeni mezalimi

iddialarıyla gerek Osmanlı İmparatorluğu’na gerekse Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne, dünya kamuoyu nezdinde ve Ermeni vatandaşlarımızın vicdanında hüküm giydirilmek istenmektedir. Fakat bunun için tarafsız olarak kayıtlara bakılmalı, bir hüküm verilecekse de bu, tarihin şehadetinde ve resmî belgeler ışığında olmalıdır. Nitekim devlet arşiv kayıtları, tarihî belgeler ve fotoğraflar bu iddiaların asılsız olduğunu bizlere açıkça göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ise bu husustaki tavrı ve çağrısı nettir: Arşiv kayıtları, hukukçuların ve tarihçilerin kullanımına açıktır ve bu arşivlerde yer alan yüz binlerce belge kamunun hizmetine sunulmaktadır.

Tarihte bu ay neler oldu?

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’u kuşatma hareketine başladı.

(2 Nisan 1453)

Türkiye’de internet ağı ilk defa kullanıldı.

(12 Nisan 1993)

TBMM açıldı.

(23 Nisan 1920)

Çernobil faciası meydana geldi.

(26 Nisan 1986)

Kût’ül-Amâre zaferi kazanıldı.

(29 Nisan 1916)

TOPLUMUN SESSİZ DİLİ Moda ve Hiyerarşi

■ Zeynep KAYSERİ UZUN

İnsan, varoluşunun başından beri kim olduğunu anlamaya çalışır. İlk mağara ressamı, duvarlara çizdikleri figürlerle kendilerini anlatmaya çalıştılar; bugünse biz, kıyafetlerimizle kim olduğumuzu anlatıyoruz. Bir ressamın tuvale fırça darbeleriyle işlediği duygular gibi biz de üzerimize giydığımız her parçayla ruhumuzun izlerini taşıyoruz. Seçtiğimiz renklerden siyah melankolinin; beyaz, arayışın ve dinginliğin ifadesi olabiliyor. Hâliyle moda, sadece dış dünyaya sunulan bir imaj değil iç dünyamızın da bir çeşit dışa vurumu oluyor.

İnsan, yalnızca yaşadığı çağın değil giydiği giysinin de çocuğudur. Kumaşların arasına sıkışmış hikâyeler, zamanın rüzgârında savrulan etekler değişimin sessiz tanıklarıdır.

Bu açıdan moda, yalnızca bir süs değil bir dildir; yüzyıllardır toplumdan topluma, devrimlerden savaşımlara, aşklardan isyanlara kadar her duygunun tercümanı olmuştur. O, estetik bir meselenin ötesinde, sosyal, kültürel ve ekonomik bir olgu olarak şekillenmiştir. Bir toplumun tarihsel ve kültürel yapısını, bireylerin toplumsal statüleriyle ilişkisini ve kişisel kimliklerini yansıtan bir gösterge işlevi görmüştür. Bir zamanlar zarifçe giyilen elbiseler, bedeni örtmekten çok daha fazlasını anlatmıştır. Her bir kıyafet, her bir aksesuar döneminin sosyoekonomik yapısının, sınıf farklarının, değerlerinin ve estetik anlayışlarının birer mikrokozmosunu oluşturmuştur.

Tarihsel serencamına bakıldığında moda, Antik Mısır'da güneşin altın ışıklarıyla parlayan keten kumaşlar, firavunların büyük iddialarını yansıtırken Yunanistan'da mermer heykeller gibi dökümlü giysiler, özgürlüğün ve aklın esnekliğini sembolize ediyordu. Roma'nın tunikleri, imparatorluğun gücünü gösterirken Orta Çağ'da ağır kadifelerin ve işlemeli pelerinlerin ardına saklanmış hiyerarşi, toplumsal sınıfların görünmez duvarlarını inşa ediyordu. Ama devrimler yalnızca meydanlarda değil, giysilerin dikişlerinde de başlıyordu. Fransız Devrimi'nde ipek ve tafta kumaşlar, aristokrasinin ihtişamıyla birlikte kesilip atıldı. Jakobenlerin sade kıyafetleri, halkın özgürlüğe susamış ruhunu giydirdiyordu. Savaş yıllarında, kumaş yetmediğinde terziler daralan imkânlarla yeni çözümler üretiyor; asker botları sokak modasına karışıyor, ince çizgili takımların içindeki adamlar ceplerinde savaşın sertliğini taşıyordu.

1960'larda çiçek çocukları, isyanlarını rengârenk desenlerle anlatıyor; 1980'lerin vatkalı omuzları, iş dünyasına adım atan kadınların güç haykırışına dönüşüyordu.

Tarih, yalnızca kelimelerle değil dokularla da yazılır. Bir kaftanın altın işlemelerinde, bir şalvarın paçalarında, bir başörtüsünün nazik kıvrımlarında zamanın sesi yankılanır. Moda, yalnızca giyim kuşam meselesi olmayıp toplumun ruhunu, hayallerini ve değişimlerini bir yansıtan aynadır.

Türk tarihinde de kıyafetler, medeniyetimizin izlerini her daim taşımıştır. Göçebe hayatın rüzgârından sarayların ihtişamına, Batılılaşmanın uzun yolculuğundan Cumhuriyet'in değişen çizgilerine uzanan bu yolculuk, milletimizin kimliğinin renkli hikâyelerinden biri olmuştur. Atların sırtında özgürlüğe yürüyen Göktürkler, giydikleriyle de yaşam biçimlerini anlatmışlardır. Bozkırın keskin soğuğuna karşı sıkı dokunmuş kaftanlar, hareketi kısıtlamayan deri çizmeler ve bele oturan tunikler Türk milletinin savaşçı ruhunu sembolize etmiştir. Kadınların giysileri de doğayla uyumlu; kemerler işlemeli, tunikler bol ve süslemeler ince bir zarafetin nişanesi olmuştur. Altın tokalar ve gümüş işlemeler, yalnızca bir süs değil aynı zamanda o dönemin sosyal statüsünü de yansıtmıştır.

Selçuklu saraylarına girdiğinizde kıyafetlerin yalnızca bir örtünme aracı değil bir sanat eseri olduğunu görürdünüz. Kadifeler üzerine detaylandırılmış geometrik desenler, ince nakışlarla bezeli kaftanlar, her adımda medeniyetin asaletini taşımıştır. Kadınlar geniş kollu elbiseler, ince dokunmuş örtüler ve ince ince işlemeli kemerlerle süslenirken erkeklerin cübbeleri ihtişamın bir ifadesi olmuştur.

Osmanlı'da ise moda, yalnızca bir beğeni meselesi değil aynı zamanda bir kimlikti. Sarayın derin koridorlarında süzülen padişahlar, üzerlerindeki kaftanlarla bir cihan devletinin gücünü sergiliyordu. Her kaftan, dönemin en usta

dokumacıları tarafından hazırlanıyor, kumaşın her ipliği bir hikâye anlatıyordu. Halk arasında da kıyafetler, sosyal statüye göre şekilleniyordu. Bir terzinin elinden çıkmış şalvarlar, mintanlar, feraceler Anadolu sokaklarında kendini zamana meydan okuyarak gösteriyordu. Bindallılar, düğünlerde bir gelinin geleceğe dokunan düşlerini taşıırken fesler ve sarıklar başların üzerinde bir geleneğin izlerini yükleniyordu.

18. yüzyıla birlikte Batı'dan esen rüzgâr, Osmanlı kıyafetlerine de değmeye başladı. Lale Devri'nin zarif kadınları, Paris'ten gelen desenlerle süslenen elbiseleriyle yeni bir çağın habercisiydi. Şemsiyeler, korseler ve kabarık etekler Osmanlı kadınlarının dünyasına girerken bürokratlar redingotlarını giyip modernleşmeye adım atıyordu.

Tanzimat Fermanı, yalnızca devletin yapısını değil kıyafetleri de dönüştürdü. Artık saray görevlileri kaftanları bir kenara bırakıp redingot ceketlerini düğmeliyor, fes, Osmanlı aydınlarının yeni şapkası oluyordu. Kadınlar için Batılı tarzda korseler ve kabarık elbiseler popüler hâle gelirken şehir sokaklarında geleneksel feracelerle modern kıyafetler yan yana yürüyordu. Ama Anadolu hâlâ kendi dokusunu koruyordu; sokaklarda basma elbiseler, el işi yemeniler, geçmişin izlerini geleceğe taşıyordu.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte moda, modernleşmenin bir parçası hâline geldi. Şapka Kanunu, başlıklardaki değişimi getirirken erkekler

için takım elbiseler, kadınlar için farklı kesimli elbiseler yeni bir dönemin başlangıcını simgeliyordu.

Türk kimliğini şekillendiren İslam geleneğinde ise kıyafet, yalnızca estetik bir tercih değil bir inanç biçimi, bir ahlak ifadesi olmuştur. Kıyafetler, bedeni sararken aynı zamanda ruhun en derin köşelerine dokunur. İslam'da, her şey gibi kıyafet de sadece dışarıya sunulan bir şekil değil içsel saflığın, tevazunun ve takvanın dışa vurumudur. Allah'a yönelmiş bir kalbin zahirî bir ifadesi olan kıyafet, her dikişle bir manevi değeri taşır. Peygamber Efendimiz'in (s.a.s.) sade, gösteriştan uzak, fakat bir o kadar da zarif olan kıyafetleri, bu anlayışın en güzel örneğidir. Her elbise, bir müminin içindeki tevazuyu dış dünyaya sunma şeklidir. Gömleğin, etek ucunun, başörtüsünün her katı, bir inancın, bir ahlakın simgesidir. Bu, şekil değil bir duruştur; bir bakış açısıdır.

Modanın en belirgin özelliği, bir bedenın geçici ifadesiyle birleşmesidir. İnsanın varlıkla ilişkisi, modayla biçimlenir fakat bu ilişki, tıpkı bir akşam yelinin dokunuşu gibi kısa süreli bir etkileşimden ibarettir. Bir elbisenin modaya uygunluğu bedenın geçici doğasını yansıtır. Ne kadar "moda" olursa olsun, her kıyafet bir gün eskir, renkleri solar ve biçimi bozulur. Zamanla, bedeni saran kumaş, giysinin zamansızlığı ile örtüşür. Bir gün giydiğimiz elbisenin başka bir dönemde nostaljik bir anlam taşıması, zamanın geçici doğasının karıştıdır. Moda, geçmişin izlerini taşıyor fakat bir

gün o izler de silinir. Zaman geçtikçe modanın kaybolan akımları yeniden doğar. 90'lar modası, 2020'lerin başında yeniden sahneye çıkarken eskiye özlem duyan bir nesil, geçmişin zarafetini ve sadeliğini yeniden bulma arayışına girer. Eski jeanler, deri ceketler ve platform ayakkabılar her dönemde moda olmasa da geçiciliğin bittiği yerde, bir yeniden doğuşun işaretidir. Moda, zamanı aşır geleneksel bir silüetin yeniden varlık bulmasına imkân tanır. Ancak yine de bu "geri dönüş", geçici olmanın sınırları içindedir. Zaman akmaya devam ederken yeniden doğan bir stil, bir sonraki dönemin hayalini kurarak evrilir. Moda, zamanın geçici doğasına karşı, sürekli bir döngü içinde yaşar. Tıpkı bir nehrin akışı gibi, modalar zamanla sürüklenir, değişir, kaybolur. Fakat geçmişin her bir izini de geride bırakır. Geçicilik, modanın ruhudur ve her geçici an, yeni bir sonsuz döngünün başlangıcıdır. Zaman, modayı var ederken her yeni an, onun sonsuz akışını yansıtır. Tüm yolculuğuna rağmen ne kadar değişirse değişsin moda hep aynı melodiyi fısıldar: İnsan, giydiği hikâye. Ve bugün, geçmişin izleri modern kumaşlarla yeniden dokunmaktadır. Belki de bu yüzden, moda asla tam anlamıyla yeni değildir; o, eski anıların ve unutulmuş hikâyelerin yeni bir yorumudur. Fakat o, bir döngüden de ibaret değildir. Anın içinde var olmanın ve zamanın akışına direnmenin bir yoludur. Modayla insan, bir anlığına bile olsa zamana meydan okur. Bir elbise, bir ceket, bir ayakkabı... Bir nesne,

Tarih, yalnızca kelimelerle değil dokularla da yazılır. Bir kaftanın altın işlemelerinde, bir şalvarın paçalarında, bir başörtüsünün nazik kıvrımlarında zamanın sesi yankılanır. Moda, yalnızca giyim kuşam meselesi olmayıp toplumun ruhunu, hayallerini ve değişimlerini bir yansıtan aynadır.

insanın kendi varlığını hissettiği, yaşadığını anladığı bir ana dönüşebilir. O, yalnızca bir giyim tarzı değil bir milletin tarih boyunca aradığı kimliğin en görünür hâlidir. Göçebe atlılardan saray sultanlarına, reformist devlet adamlarından günümüz tasarımcılarına kadar her kumaşta zamanın dokusu saklıdır. Bu hikâye her dikişte, her desende, her iplikte yaşamaya devam eder. Ve bugün, zamansız bir çağda, geçmişin yankıları hâlâ kumaşların arasına sinmiş hâldedir. Sürdürülebilirliğin rüzgârı, ikinci el kıyafetleri gün yüzüne çıkarırken teknoloji, sanal defilelerde yeni çağın silüetlerini çizmektedir. Bir tasarımcının ellerinde Osmanlı motifleri *haute couture* elbiselere dönüşürken Anadolu'nun köklü desenleri çağdaş kesimlerle birleşmektedir. Gelenek, modernlik içinde kendine yer bulurken bir genç kızın dolabındaki kot giysiler, geçmişin basma entarisiyle aynı sıcak rüzgârı taşımaktadır.

Bir elbisenin katlarında, bir düğmenin ince işçiliğinde, bir kumaşın dokusunda, insanın kim olduğu ve kim olmak istediği gizlidir. Ve moda insana dair en temel arayışlardan birine, "kendini bulma ve ifade etme" ihtiyacına cevap verir. O, yalnızca kumaşın üzerine işlenmiş bir desen değil insan ruhunun dünyaya yansıyan şeklidir. İnsanın sonsuz arayışının, dünyayla kurduğu ilişkinin ve kendini anlatma çabasının en estetik biçimlerinden biridir. Moda, insanın zamana bıraktığı bir imzadır.

MAMA HATUN

Erzurum Sahibesi

■ Meryem DALĞIÇ

DİB Türk İslam Sanatları Daire Başkanı

Malazgirt Meydan Muharebesi, tarihin en önemli zaferi. Türklere Anadolu kapılarını açan bu fethin baş mimarı Sultan Alparslan ve komutasındaki cesur erleri, büyük bir yenilgiye uğratırlar Bizans devletini. İslam coğrafyasında coşkuyla yankılanır bu kutlu zaferin müjdesi. Sultan Alparslan, kahramanca mücadele eden komutanları olan Artuk, Saltuk, Mengüç, Çavuldur, Çavlı ve Danişmend'e Anadolu'nun fethi emrini verir. Şecaatle Anadolu'ya doğru ilerleyen cengâver komutanlar, kısa süre içerisinde tarihte kendi adları ile anılacak beylikleri kurarlar.

Erzurum ve çevresinin fethi ile görevlendirilen Saltuk Bey de o bölgede bir asrı aşan siyasi varlığını koruyacak olan Saltuklu Beyliğinin temelini atar (1071). Saltuklular'ın hâkimiyetinde Erzurum, iktisadi ve ticari bakımdan oldukça gelişir. Akdeniz ve Trabzon limanlarına ulaşan büyük bir kervan yolunun üzerinde bulunması nedeniyle ticari hayat oldukça aktiftir.

Ayrıca sahip olduğu geniş otlaklarıyla zengin bir hayvancılık potansiyeline sahiptir. Elbette uzun hükümrânlık dönemlerinde kimi zaman savaşlar kimi zaman sulhlar yaşar Saltuklu Beyliği. Bu dönemde asaletiyle, cesaretiyle tarihî kayıtlara geçen isimlerden biri de Saltuklu Melikesi Mama Hatun'dur. (DİA, "Saltuklular", TDV Yayınları, İstanbul:2009, c.36, s.54-56)

Zekâsı, gücü, idari ve askerî kabiliyetiyle dikkat çeken Mama Hatun, Türk tarihinde ve Arap kaynaklarında "Erzurum Sahibesi" olarak kayıtlara geçer.

Mama Hatun (1132-1168), otuz altı senelik hâkimiyeti ile en uzun süre beyliğin başında kalan İzzeddin II. Saltuk'un kızıdır. Zekâsı, gücü, idari ve askerî kabiliyetiyle dikkat çeken Mama Hatun, Türk tarihinde ve Arap kaynaklarında "Erzurum Sahibesi" olarak kayıtlara geçer. Kuşkusuz onun böyle anılmasında etken, ağabeyi ve yetişkin yeğenleri olmasına rağmen Saltuklu Beyliğinin başına geçmesi olmuştur. Bu durum, onun siyasi gücünü gösterdiği gibi Türk toplumunda kadının değerine ve konumuna da işaret etmektedir.

Otoriter ve başarılı bir yönetici olan Mama Hatun, Saltukluların sınırlarını genişletmeye çalışır. Bu süreçte Gürcülerle savaşırken diğer taraftan Haçlılarla mücadele eder. Yine Selahaddin Eyyubî'nin Ahlat'ın alınması ile vazifelendirdiği Meyyâfarikîn hâkimi Takiyeddin Ömer b. Şahin'in yardımına koşar. Erzurum ordusunun başında, "Selçuklu heybeti ile" Ahlat'a doğru yola çıkar. Ancak uzun süre devam eden kuşatma, Takiyeddin

Ömer'in ölümü ile son bulur ve Eyyubiler geri çekilmek zorunda kalır.

Tüm devletlerde, yönetimlerde olduğu gibi Saltuklu Melikesi Mama Hatun da siyasi iç çekişmeler ve entrikalarla mücadele eder. Nitekim yeğenleriyle yaşadığı iktidar mücadelesi nedeniyle yönetiminin tehlikede olduğunu sezer. Suriye ve Mısır Eyyubi hükümdarı Melik Adil'e haber gönderir, güçlü ve meşhur biriyle evlenmek istediğini söyler. Nablus emiri Fâriseddin Meymun el-Kasrî'ye bir mektup gönderen Melik Adil, "Erzurum'a git, sahibesi Mama Hatun ile evlenip bu ülkeyi idare et. Zira o benden daha büyük bir emir ile evlenmek ister." diyerek Mama Hatun'un yardım çağrısına cevap verir. Teklifi kabul eden Meymun el-Kasrî, evlenmek için gerekli hazırlıkları yaparken Mama Hatun'un tahttan uzaklaştırılıp hapsedildiğini, yerine yeğeni Alâeddin Melikşah'ın geçtiğini öğrenir. Saltuklu Melikesi Mama Hatun'un, yeğenleri tarafından esir edilmesi (1201) bir asrı aşkın süredir siyasi varlığını sürdürmeyi başaran Saltuklu Beyliğinin de yıkılışını getirir. 1202 senesinde Gürcistan seferine çıkan II. Rükneddin Süleyman Şah, Erzurum'u kuşatarak Saltuklu Beyliğine son verir.

Güçlü şahsiyetiyle, ehliyet, liyakat, irade ve siyasi

kabiliyetleriyle tarihte iz bırakan Mama Hatun, on sene boyunca büyük bir başarı ve adaletle yönetir topraklarını. Siyasi ve askerî başarıları kadar Erzincan'ın Tercan (eski adı Mama Hatun) ilçesinde yaptırmış olduğu hayır ve hasenatlarla da anılır. Kervansaray, mescit, hamam bu eserlerden yalnızca bazılarıdır. Mama Hatun Külliyesi olarak da adlandırılan bu eserler, bir caminin çevresinde yer alan imaret, sebil, kümbet, türbe gibi yapılardan oluşur. Mama Hatun Külliyesi, Anadolu'da eşine rastlanmayan farklı plan ve mimariyle de dikkat çeker. Kümbetin üzerindeki kitabede yazıldığı üzere mimarı Ahlatlı Ebu'n-Nema bin Mufaddal'dır. Oldukça sağlam ve itina ile inşa edilen bu eserler, deprem kuşağında yer almasına rağmen günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Evliya Çelebi, *Seyahatname* adlı eserinde Tercan'ın Müslüman bir köy olduğundan bahseder. Mama Hatun'un padişahlardan birinin "yıldız gibi temiz" kızı olduğunu ve türbesinin sürekli ziyaret edildiğine yer verir. Aradan yedi yıl geçer ve Evliya Çelebi'nin yolu yine Tercan'a düşer. Ancak köyün nüfusu yüz haneden iki yüz haneye çıkmıştır. "Bir hayır sahibi kadın" diye zikrettiği Mama Hatun'un tahsis ettiği vakfa ait gelir kaynaklarına el konulmuştur. Bu sebeple sahipsiz kalan imaretin harabe olmaya yüz tuttuğuna büyük bir üzüntüyle şahitlik eder.

Cesareti, dirayeti, gaziliği ve beyliği ile adını tarihe yazdıran Mama Hatun, Tercan'da banisi olduğu külliye medfundur. (Gönül Bayram Kalkan, *Orduların Başında Bir Saltuklu Melikesi: Mama Hatun*, *Ahbar*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2024:1, s.1-18)

FİTOTERAPİNİN MODERN TIPTAKİ YERİ

■ Dr. Ahmet ÇELİK

Fitoterapi bitkisel tedavi demektir. Bitkilerin ve bitki ekstrelerinin hastalıkların tedavisinde veya sağlığın korunmasında kullanılmasını ifade eder. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu uygulama, modern tıbbın gelişimiyle birlikte yeniden yorumlanmış ve günümüzde “doğal tedavi” arayışının önemli bir parçası hâline gelmiştir. Günümüzde fitoterapi, modern tıbbın tamamlayıcısı olarak kabul edilmektedir. Kadim bitkisel şifa bilgisi, bilimsel araştırmalarla desteklenerek daha geniş kitlelere ulaşmaktadır. Özellikle kronik hastalıklar, bağışıklık sistemi sorunları ve stres kaynaklı rahatsızlıklarda fitoterapi, doğal bir tamamlayıcı tedavi yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) bir raporunda Avrupa, Avustralya ve Kuzey Amerika’da yaşayan insanların yaklaşık %50’sinin alternatif-destekleyici tedavi metotlarından birini kullandıklarını ve bu metotlar içinde en sık kullanılanın da bitkisel ilaçlar olduğunu açıklamıştır. Aynı raporda Çin’de kullanılan bitkisel ilaçların, aynı

ülkede total olarak kullanılan ilaçların yaklaşık %30-50’sini oluşturduğu ve ekonomik açıdan daha sıkıntılı ülkelerde ise (Afrika Kıtası gibi) halkın halen geleneksel tedavi metodlarını kullandığı ifade edilmiştir.

Bitkilerden elde edilen ürünlerin ilaç olarak tanınabilmesi için birtakım komisyon ve kurullar oluşturulmuştur. 1976 yılında Almanya’da, bitkisel ilaçların diğer sentetik ilaçlar gibi ruhsatlandırılabilmesi kararı alınmıştır. Bu amaçla, 1978 yılında “E Komisyonu” kurulmuştur. 1994 tarihine kadar dünya ölçeğinde bilimsel olarak 378 drog değerlendirilmiştir. Almanya’da E Komisyonu değerlendirdiği tıbbi bitkiyi “monograf” olarak yayımlamaktadır. Monograflar; bitkisel ürünün tanıtımı yanında kimyasal içeriği, farmakolojik etkileri, kabul edilen endikasyonları, kontrendikasyonları, yan etkileri, diğer ilaçlarla etkileşimleri, dozaj, kalite, gereksinimleri, tavsiye edilen saklama koşulları gibi bilgileri geniş olarak ve literatür ışığında veren kılavuzlardır.

Yarar-risk dengesi burada önemli bir kriterdir. Bu durum, her irdelenen tıbbi bitki için ayrı ayrı pozitif (kanıtlanmış) veya negatif (kanıtlanmamış) olarak sınıflandırılır. Bunlardan kullanım alanlarının yeterince belirgin olmaması veya yarar-risk dengesi bakımından risklerin yüksek olması nedeniyle 133 drog negatif olarak değerlendirilmiştir. 186 drog için ise Alman E Komisyonu pozitif monograf bildirmiştir. Bu monograflar Alman Sağlık Bakanlığı tarafından da onaylanmaktadır. 1989 yılında Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında uyum amacıyla ESCOP (European Scientific Cooperative on Phytotherapy) kurulmuştur. ESCOP tarafından yayımlanan monograflar; 1992 yılından itibaren Alman E Komisyonu Raporları ve 1998 yılından itibaren ise WHO monografları dikkate alınarak hazırlanmaktadır.

Avrupa Parlamentosu tarafından tıbbi bitkiler hakkında yayımlanan “Avrupa Birliği Direktifleri”, tedavi edici özelliği bulunan bütün fitofarmakonları (bitkisel ilaç) ilaç olarak görmektedir. Bu temel direktifler üzerinde yapılan son değişiklikler 2002 yılında yürürlüğe girmiş olup tüm üye ülkeleri bağlamaktadır. Başlangıç maddesi olan tıbbi bitkinin kalitesinden başlamak suretiyle, bitkisel ilacın kalitesi, güvenilirliği ve etkinliğinin de aynen sentetik ilaçlar için geçerli olan kurallara ve ruhsata bağlanmasını istemektedir.

Eski Yunan ve Romalı hekimlerin (Hipokrat, Dioskorides vd.) deneyimlerini yansıtan

eserlerin Arapça'ya çevrilmesi ve İslam hekimlerinin (İbn-i Sina, İbn-ül Baytar vd.) katkısı sonucu gelişen "Unani Tıp" 1700'lü yıllara kadar Avrupa ve Ortadoğu'da etkisini sürdürerek bu günkü fitoterapinin temelini oluşturmuştur. Geleneksel tedavi sistemlerinin (Çin tıbbı, Ayurvedik tıp) içerisinde yer alan bitkisel ilaçların fitoterapi uygulamalarına dâhil olması ise daha ziyade son dönemde artan bilimsel araştırmalar neticesinde olmuştur. Nitekim günümüz fitoterapisinde yaygın bilinen bazı bitkiler geleneksel tedavi sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Demans tedavisinde kullanılan "ginkgo biloba" (Tebokan) Geleneksel Çin tıbbı, "zerdeçal" (curcuma longa) Hint tedavi sistemi olan Ayurvedik tıp, şeytan pençesi (harpagophyllum procumbens) Güney Afrika kavimleri tedavilerinden modern yöntemler ile geliştirilmiş bitkisel ilaçlardır. Uluslararası sağlık otoriteleri (WHO, EMA vd.) tarafından fitoterapi ürünlerinde, eğer geleneksel halk ilacı olarak uzun süreli kullanılıyorsa etkinliğini ve güvenilirliğini göstermek, kanıtlamak için kimyasal ilaçlardaki gibi uzun ve pahalı klinik araştırmalar yapılmasına gerek görülmez. Ancak yeterli "etkili madde" taşıyıp taşımadığı mutlaka analiz edilmelidir.

Diğer taraftan, ilaç teknolojisindeki güncel gelişmeler bitkisel ilaç alanında da uygulanmaktadır. Standardizasyonun ötesinde biyoyararlanımı arttırmak üzere nano partikül fitozom gibi tekniklerden yararlanılmaktadır. Bu nedenle güncel fitoterapi,

aktardan alınan bitkinin kaynatılıp içilmesinin ötesinde tüm çağdaş gereksinimlerini karşılamaktadır. Bu bakımdan kalite güvenilirliği dikkate alınmalıdır. Örneğin, aktardan alınan zerdeçal kökünden kurkuminoitlerin emilimi sadece %1'dir. Bu miktar baharat olarak kullanıldığında yeterlidir. Ancak kanser, osteoartrit vb. gibi büyük bir patolojide tedavi cevabı alınabilmesi için sürekli ve yüksek emilim sağlanması gerekir. Zerdeçalın yağlı formülleri 7 misli (%700) emilim sağlarken geliştirilen fitozom formülleri 29 misli (%2900) gibi yüksek emilim sağlamaktadır.

Tıbbi bitkilerin günümüz bilimindeki yeri, XIX. yüzyılda tıp alanındaki çağı değiştiren gelişmelere bağlıdır. Eczacı Friedrich Wilhelm Adam Sertürner (1783-1841) ; Haşhaş (Papaver Somniferum) bitkisinden 1817 yılında morfini elde etti. Böylece tıbbi bir bitkinin içeriğindeki bağlı etkin madde ilk defa izole edilmiş ve modern fitoterapi ilk kez madde bazında tanışmış oldu. Sertürner'in açtığı yoldan ilerleyen Fransız eczacılar Kaventi ve Pelletier, kısa zamanda striknin (kimyasal ilaç), veratrin (sentetik ilaç) ve kinin (sıtma ilacı) alkaloidlerini izole etmeyi başardılar.

Digitoksin, efedrin, taksol, kinin gibi maddeler veya bu maddelerden elde edilen türevler, bitkisel maddeler olarak kabul görmemektedir. Çünkü bu maddeler, bitkilerden çıkarılsa bile, ilaç yapımı için işlenir ve değiştirilir. Bu nedenle, örneğin tıbbi adaçayının (salvia

officinalis) uçucu yağından standardize edilerek hazırlanan bir preparat bitkisel ilaç olarak kabul edilirken, uçucu yağın içeriğindeki etkin madde olan 1,8 sineol'ün (ökaliptol) izole edilmesiyle hazırlanan bir preparat bitkisel ilaç olarak kabul edilmemektedir.

Bugün dünyada 7000'den fazla madde ilaç olarak kullanılmaktadır. Bunlardan 400'ü bitki kökenlidir. Fakat bir ilacın bitki kökenli olması ya da bitkilerden elde edilmiş olması onun bitkisel ilaç olduğu anlamına gelmez. Morfin gibi bitkinin içerisinde bulunan bir maddenin ayrıştırılarak elde edilmesiyle oluşturulan ilaçlar sentetik ilaçlardır. Fakat ayrıştırma yapılmadan bitkinin ilaç elde edilen kısmının (drog) bütünüyle kullanılması sonucu oluşturulan ilaçlar, bitkisel ilaçlardır. Bitkiler günümüz tıbbında hem sentetik ilaç olarak hem de tamamlayıcı tedavilerde bitkisel ilaç olarak şifaya vesile olmaya devam etmektedir.

BULMACA

Hazırlayan: Ali OSMANOĞLU

Türkiye Büyük Millet Meclisi		Akademi ile ilgili, ilmi	Meyve kurusu	Ülkemizin Asya'daki toprakları	Buz ayakkabısı	Kiblemiz	Ruhsal güç kaybı	Bir renk	Moral, iman gücü
Bir süre adı						İlk peygamber			
Olanak					Pano				
					Bir hayvan				
Gazete veya dergi yazısı						Yardım dileme			
Bir bağlaç	Üniversite öncesi eğitim kurumu		Kuş yemi			Bir besin maddesi		Umma, umut	Hane
			Kemik ucu		Türemiş				
Üretim					Sise kapağı, tikaç	Bir renk			
İsyen eden						Yazgı			
			Dost, arkadaş		Uslu kimse				Fotoğraf veya video cihazı
Yaşlı				Bir kıyafet	Keçi yolu				
Düzlem üzerine çizili yeryüzü planı	Çiçekli bir bitki	Hangi şey?		İsim		Kişi			
				Hazır		Kir			
					Keder				Mesut, mutlu
					Rütbesiz asker				
Bir süre adı	Meyve						Emsal		
	Müddet						Bir seslenme edatı		
			Kışın yağar			Tekrar			
Fasikül				Armağan	Açıklama				
Sevgili					Küçükçük, çok küçük				
			"Bir de, üstelik" anlamında zarf						
Bir ağaç türü			Bir nevi stabilize yol		Öğütülmüş tahıl				
Yemekten emir									
			Yakacak tahta						
Tecrübe			Tepsi						
					Bir süre adı				
Kapı basamağı		Vilayet	Hitit						
				Mağara					
Tutma organı			Birdenbire						

Bulmacanın çözümünü dergi.diyamet.gov.tr adresinde yer alan dergimizin PDF dosyası içinde bulabilirsiniz.

Sudoku

		3			5			
	9	8					3	4
	6		9			1		2
1		7	5	9	2		6	3
4		2			8			
6		9	4	3		2	8	7
	2						1	
				5	6	3		8
		6	3	1				

KELİME
OYUNU

				E						
				B						
				A						
				B						
				i						
				L						
										A
										L
										i
										i
										M
										R
										A
										N
		T	Ü	R	K	i	Y	E		

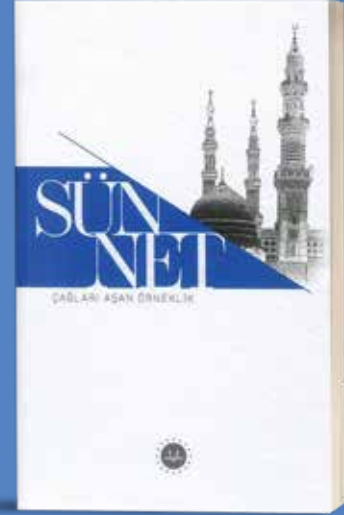
AL-İ İMRAN	İMA
ARKADAŞ	KAİM
AŞIK	KAMET
ATABEY	KAP
ATAŞ	KELİME
BAŞ	LAMBA
DARA	LAYEMUT
DEDE	SELA
EBABİL	SUR
EDEP	TABAKA
EŞİK	TAY
FAYDA	TEZAT
GALATA	TÜRKİYE
IRAK	YAR
ISIRGAN	YEŞİM
İŞİK	ZAR

İnsan sevdiği ve değer verdiği kişileri kendisine örnek alarak hayatını tanzime, karakterini inşaaya çalışır. Cenab-ı Hakk'ın, "Habibim" diyerek övdüğü, âlemlere rahmet olarak gönderdiği Hz. Muhammed (s.a.s.) tüm Müslümanlarca örnek alınır.

Sünnet, Cenab-ı Hakk'ın terbiye ve gözetiminde, ömrünü ümmetine vakfetmiş Resul'ün müminlere mirasıdır. Müslümanlar bu nedenledir ki sünnete büyük önem vermiş, Hz. Peygamber'in örnek şahsiyetini ve yaşantısını gelecek nesillere aktarmış; hadis ilmi bu gayretlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak yine sünnet etrafında çeşitli tartışmalar da cereyan etmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından neşredilen *Sünnet Çağları Aşan Örneklik* kitabı, sünnetin daha iyi anlaşılmasına yönelik çalışmalarından biridir. Din ve Hayat dergisinin "Sünnet" temalı sayısından seçilerek oluşturulan eser, tarihî süreçten günümüze kadar sünnet kavramının nasıl anlaşıldığını bütünlüklü olarak ortaya koyar.

Prof. Dr. Halit Özkan, "Sünnet Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tarihî Gelişimi"ni anlatır. İslam hukukunun temel kaynaklarından olan sünnetin teşri değerini ise Prof. Dr. Ferhat Koca kaleme alır. Yaşadığımız çağda özellikle gündeme gelen ve bilgi kirliliği nedeniyle sünnetmiş gibi algılanan bidatler konusuna ise "Sünnet ve Bidat" yazısıyla Prof. Dr. Saffet Sancaklı değinir. Sünnet ve bidat meselesinde ikincil bir tehlike daha vardır ki kimi art niyetliler tarafından örfümüzde yer edinmiş âdetler hatta kimi sünnetler de "Kur'an yeter" sloganıyla bidat olarak yaftalanmakta ve hatta sünnetin temellendirilmesine yönelik gereksiz tartışmalar ortaya konmaktadır. Prof. Dr. Mürteza Bedir de bu konuya değinerek sünnetin İslam ahkâmını inşa eden rolüne vurgu yapar. Tam bu noktada, sahabenin sünnete bağlılığı bizler için yol haritası sunar. "Sahabe Uygulaması Olarak Sünnete Bağlılık (İ'tisam)" yazısıyla Prof. Dr. Aynur Uraler, sünnetin her devirde toplumlar için ortak değerler kaynağı olduğunu dile getirir. Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz, "Ehl-i İrfan Nezinde Sünnetin Yeri ve Değeri"; Prof. Dr. Ahmet Yıldırım, "Mutasavvıfların Sünnet Telakkîleri ve Yorumları" yazılarıyla sahabeden sonra İslam toplumunun münevver şahsiyetlerinin de sünnete verdiği değeri sayfalara taşır. Halime Yıldız da "İslâm Tarihinin En Önemli İlmî Faaliyeti: Rihle" ile Müslümanların hadis ilmine verdiği değeri anlatır.

Kitapta ayrıca Prof. Dr. Yavuz Göktaş "Sünnet Etrafında Gelişen Tartışmalar", Prof. Dr. Ali Çelik "Kur'an ve Sünnetin Doğru Anlaşılmasında Sîretin Önemi", Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara "İslâmiyet Üzerindeki Büyük Mutabakatın Adı Olarak Ehl-i Sünnet ve'l- Cemaat", Arafat Aydın "Sahih Hadis ve Sünnet Menbaı Buhârî-i Şerif", Prof. Dr. Enbiya Yıldırım "Rivayet Karşıtlığının Tarihî Süreci", Doç. Dr. Fatma Kızıl "Oryantalistlerin Sünnet ve Hadise Yaklaşımı", Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Apaydın "Sünnetü'l-Câhiliyye" başlıklı yazılarıyla yer alır.

SÜNNET ÇAĞLARI AŞAN ÖRNEKLİK

Süreyya MERİÇ

DIYANET TV

İyilik Yolunda

Pazartesi

21.30

FREKANSLAR

4A(HD)

FREKANS: 12.380 MHZ
POLARİZASYON: DİKEY (V)
SEMBOL ORANI: 27.500
FEC: 3/4

FREKANS: 12.422 MHZ
POLARİZASYON: YATAY (H)
SEMBOL ORANI: 30.000
FEC: 3/4

4A(SD)

Digitürk - 68. kanal

D-Smart - 104. kanal

Kablo - 555. kanal

TV+ - 208. kanal

tv8 - 49. kanal

**HAYATA
KALBİYLE DOKUNUR
İNSAN**
MUSTAFA İRMAKLI

YASAR
KUTUP

yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203